BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK VE ÇEVRE TASARIMI TEZLİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İÇ MEKAN BAĞLAMINDA MODERN MİMARLIK MİRASI: KAVAKLIDERE SİNEMASI DEĞER ANALİZİ

HAZIRLAYAN

AYŞE NUR TÜR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. UMUT ŞUMNU

ANKARA - 2022

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 01 / 08 / 2022

Öğrencinin Adı, Soyadı: Ayşe Nur Tür

Öğrencinin Numarası: 22010089

Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

Programı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Umut Şumnu

Tez Başlığı: İç Mekân Bağlamında Modern Mimarlık Mirası: Kavaklıdere Sineması Değer Analizi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 115 sayfalık kısmına ilişkin, 22 / 06 / 2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:…….

ONAY

Tarih: 01 / 08 / 2022

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Doç. Dr. Umut Şumnu

TEŞEKKÜR

Tez sürecimin başından sonuna kadar her aşamasında desteğini hissettiren, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren, akademik hayatta örnek aldığım, tez danışmanım Doç. Dr. Umut Şumnu'ya çok teşekkür ederim. Tez öğrencisi olduğum için şanslı hissettiğimi belirtmek isterim.

Çalışmamın yöntemini oluşturmaya çalıştığım süreçte, bilgilerini ve fikirlerini paylaşarak tezimin şekillenmesine katkı sağlayan, Dr. Elif Selana Ayhan Koçyiğit hocama teşekkür ederim. Ayrıca Dr. Güliz Taşdemir hocama, kendisinden aldığım "Sözlü Tarihte Yöntem, Kuram ve Mekân" dersi aracılığıyla tezime ilham kaynağı olduğu için teşekkürlerimi sunarım.

Tezime sözlü görüşmeler aracılığıyla katkıda bulanan, sabırla her sorumu cevaplayan ve kişisel arşivlerini paylaşan katılımcılara çok teşekkür ederim. Aktardıkları bilgiler, tezimin büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Bu sebeple çalışmanın tamamlanmasında katkıları oldukça önemlidir.

Sözlü görüşmelerde bana eşlik eden, vaktini ayıran kıymetli dostum Nurdan'a ve tez sürecim boyunca iş hayatımdaki eksiklikleri kapatan sevgili iş arkadaşım Şeyma'ya teşekkürü borç bilirim.

Son olarak da en büyük teşekkürün aileme ait olduğunu belirtmek isterim. Eğitim hayatımda her daim desteklerini hissettiren, yaptıklarımı takdir eden, her işte arkamdan olan sevgili aileme; anneme, babama ve abime sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Kavaklıdere Sineması'nın yeniden faaliyete geçmesi temennisiyle…

Ayşe Nur Tür

ÖZET

İÇ MEKÂN BAĞLAMINDA MODERN MİMARLIK MİRASIN KORUNMASI: KAVAKLIDERE SİNEMASI ÖRNEĞİ

Ayşe Nur TÜR

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. Umut Şumnu

2022

Araştırma, modern mimarlık mirasının korunması konusunu, iç mekân odağıyla ele almaktadır. Modern mimarlık, eskinin karşıtı yeni olarak tanımlandığında koruma kuramıyla çelişmektedir. Fakat yakın geçmişte birçok modern mimarlık mirasının yıkımı üzerine, modern mimarlık koruma kuramınca kabul edilmiş ve modern mimarlığın korunması, belgelenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Yıkımlar dışında mevcut yapının iç mekânında yapılan müdahaleler sebebiyle de modern iç mekânların korunması önemli bir sorundur. İç mekân, kullanıcıyla doğrudan ilişki içinde olduğu için sonradan müdahalelere açıktır. Araştırma, bir sinema yapısı üzerinden bu sorunu ele almayı hedeflemektedir. Birçok sinema yapısı, yıkım sebebiyle veya yıkım olmaksızın iç mekânda yapılan müdahaleler sonucu yitirilmiştir. Bu sebeple örnek olarak bir sinema yapısı seçilmiştir. Nejat Tekelioğlu'nun apartmanlı sinema yapılarından biri olan 1965 yılında yapılan Kavaklıdere Sineması, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

1960'lı yıllar Türk sinema tarihi için de bir kırılma noktası olarak ele alınır, Yeşilçam'ın ortaya çıktığı tarih olması sebebiyle bu dönem altın çağ olarak tanımlanmaktadır. Toplumda sinemaya ciddi bir talebin oluştuğu dönemde sinema yapılarının sayısı oldukça artmıştır. Sinema sayılarında yaşanan artışta apartmanlı sinemaların da büyük ölçüde katkısı olduğu söylenebilir. Belirtilen dönemde oldukça popüler olan sinema mekânları, toplum hafızasında önemli bir yere sahiptir. 1960'lı yıllarda faaliyete geçen apartmanlı sinema yapısı olan Kavaklıdere Sineması dönemi analiz etmek için iyi bir örnektir.

Bu nedenle 1980'lı yıllar sonrasında sinema yapıları yavaş yavaş kapanmaya başlamıştır. Kavaklıdere Sineması da kapanan sinema yapılarından biridir. Yapı günümüzde faaliyete devam etmemesine karşın; yıkılmamış, işlev değiştirmemiş, mevcut haliyle kapalı vaziyette

bulunmaktadır. Kavaklıdere Sineması gibi toplum hafızasında önemli bir yere sahip olan sinema yapıları, değişen alışkanlıklar sebebiyle yitirilmiştir. Günümüzde oldukça az sayıda sinema yapısı varlığını sürdürmekte, bu yüzden bu yapıların korunması gerekliliği doğmuştur.

Araştırmanın ilk bölümü, modern mimarlık mirasının tanımı ve korunmasına yönelik çalışmalar, iç mekân odağıyla ifade edilmiştir. Değer merkezli koruma yaklaşımı açıklanarak, farklı araştırmacı ve kurumların değer tanımlarına yer verilmiştir. Diğer bölümde, sinemanın ortaya çıkışı ve mekânsallaşma süreci anlatılmıştır. Son bölümde örneklem olarak seçilen Kavaklıdere Sinemasının planları ve iç mekân fotoğrafları aracılığıyla iç mekân analizi yapılmıştır. Sinemanın sahibi A.N. ve sinemanın uzun yıllar işletmeciliğini yapan Z. Ş. ve son olarak 1991'den 2007 yılına kadar sinemayı işleten İ.D. ile sözlü tarih görüşmesi yapılmıştır. Son olarak, Kavaklıdere Sineması değer merkezli koruma yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yapının değer analizi yapılmıştır. Değerlendirmelerin sonucunda, Kavaklıdere Sineması'nın bir modern mimarlık mirası olarak ele alınması için sahip olması gereken değerlerin analizi yapılmıştır ve koruma gerekliliği vurgulanmıştır. Yapılan araştırma, belgeleme çalışması ve değer tespitleriyle beraber, Kavaklıdere Sinemasının korunmasına yönelik yapılması gereken çalışmalara için bir altlık görevi üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modern Mimarlık Mirası, Modern İç Mekânlar, Sinema Mekânları, Kavaklıdere Sineması.

ABSTRACT

CONSERVING THE HERITAGE OF MODERN ARCHITECTURE IN THE CONTEXT OF INTERIOR: THE CASE OF KAVAKLIDERE CINEMA

Ayşe Nur TÜR

Interior Architecture and Environmental Design Master's Program with Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Umut Şumnu

2022

The research deals with the security of modern architecture, with the inner center. Modern architecture contradicts conservation theory when the old is defined as the new. However, in the recent past, on the destruction of many modern architectural heritages, modern architecture has been accepted by the conservation theory and studies have been carried out for the preservation and documentation of modern architecture. Apart from the demolition, the preservation of the modern interiors is an important problem due to the interventions made in the interior of the existing building. Since the interior is in direct contact with the user, it is open to later interventions. The research aims to address this problem through a cinema structure. Many cinema structures have been lost as a result of internal interventions, with or without demolition. For this reason, a cinema structure was chosen as an example. Kavaklıdere Cinema, one of Nejat Tekelioğlu's apartment cinema buildings, built in 1965, constitutes the sample of the research.

The 1960s are also considered as a breaking point for the history of Turkish cinema, and this period is defined as the golden age because it is the date of the emergence of Yeşilçam. In the period when there was a serious demand for cinema in the society, the number of cinema structures increased considerably. It can be said that the movie theaters with apartments also contributed to the increase in the number of cinemas. Cinema venues, which were very popular in the specified period, have an important place in the memory of the society. Kavaklıdere Cinema, an apartment cinema structure that started operating in the 1960s, is a good example to analyze the period.

For this reason, after the 1980s, movie theaters started to close slowly. Kavaklıdere Cinema is one of the closed cinema structures. Although the building does not continue to operate today; It has not been demolished, has not changed its function, and is in a closed condition in its current form. Cinema structures such as Kavaklıdere Cinema, which have an important place in the memory of the society, have been lost due to changing habits. Today, very few cinema structures continue to exist, so the necessity of protecting these structures has arisen.

In the first part of the research, the definition of modern architectural heritage and the studies on protection are expressed with the focus of interior space. Value-centered conservation approach is explained and value definitions of different researchers and institutions are included. In the other part, the emergence of cinema and its spatialization process are explained. In the last section, an interior analysis was made through the plans and interior photographs of the Kavaklıdere Cinema, which was chosen as a sample. The owner of the cinema, A.N. and Z. Ş., who has been the manager of the cinema for many years. and finally İ.D., who ran the cinema from 1991 to 2007. An oral history interview was conducted with Finally, Kavaklıdere Cinema was evaluated within the framework of value-centered conservation approach. Value analysis of the building was made. As a result of the evaluations, the values that Kavaklıdere Cinema should have in order to be considered as a modern architectural heritage were analyzed and the necessity of protection was emphasized. Along with the research, documentation and valuation, it served as a base for the work to be done for the preservation of Kavaklıdere Cinema.

Keywords: Heritage of Modern Architecture, Modern Interiors, Cinema Spaces, Kavaklıdere Cinema.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ……i

ÖZET…….…...…ii

ABSTRACT……...……...…...iv

TABLOLAR LİSTESİ…….……viii

ŞEKİLLER LİSTESİ……ix

1. GİRİŞ……...1

2. MODERN MİMARLIK MİRASININ KORUNMASI……...5

2.1. Modern Mimarlık Mirası Tanımı……..……5

2.2. Modern Mimarlık Mirası Koruması……...……..8

2.2.1. Değer Merkezli Koruma Yaklaşımı……..13

2.3. Modern İç Mekânı Koruma Çalışmaları……17

2.4. Türkiye Bağlamında Modern İç Mekânın Korunması Sorunu……22

2.4.1. Yapı Bütünüyle Yitirilen İç Mekânlar…….23

2.4.2. Yapı Bütünüyle Yıkım Olmaksızın Yitirilen İç Mekânlar..……...32

3. BİR MODERN MİMARLIK MİRASI OLARAK SİNEMA……...40

3.1. Tarihsel Süreciyle Sinema ve Sinema Yapıları……..40

3.2. 1960'lar Öncesi Sinema Yapıları…….42

3.2.1. Müstakil Sinema Yapıları……..45

3.2.2. Apartmanlı Sinema Yapıları…….49

3.3. 1960'lı Yıllar Sonrası Sinema Yapıları……...58

3.3.1. Müstakil Sinema Yapıları……..61

3.3.2. Apartmanlı Sinema Yapıları…….64

4. KAVAKLIDERE SİNEMASI…….86

4.1. Kavaklıdere Sineması Mimarı: Nejat Tekelioğlu……...95

4.2. Kavaklıdere Sineması Mekânsal Analiz……..97

4.3. Kavaklıdere Sineması Tadilat Süreci……...…….106

4.4. Kavaklıdere Sineması'nın Değer Analizi……..109

5. SONUÇ……..……..113

KAYNAKLAR…….116

İNTERNET KAYNAKLARI……..125

EKLER

EK 1: Katılımcı Z.Ş. Sözlü Görüşme Deşifresi

EK 2: Katılımcı A.N. Sözlü Görüşme Deşifresi

EK 3: Katılımcı İ.D. Sözlü Görüşme Deşifresi

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Kurumların Kuruluş Yılları ……..8
Tablo 2.2. Değer Tanımları-Kişiler ……..…….....16
Tablo 2.3. Değer Tanımları-Kurumlar …….....16
Tablo 2.4. Yıkım Sebebiyle Yitirilen Bazı İç Mekânlar.....24
Tablo 2.5. Yıkım Olmaksızın Yitirilen Bazı İç Mekânlar……33
Tablo 3.1. 1960'lar Öncesi Sinema Yapıları……44
Tablo 3.2. 1960'lar Sonrası Sinema Yapıları……...60
Tablo 3.3. Kavaklıdere Sineması Değer Tanımları-Kişiler……..……..110
Tablo 3.4. Kavaklıdere Sineması Değer Tanımları-Kurumlar……...……110

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Pruitt-lgoe Konut Kompleksinin Yıkımı (1972) ….....5

Şekil 2.2. Villa Savoye Koruma Öncesi ve Sonrası……...……6

Şekil 2.3. Bauhaus Binası Koruma Çalışmaları Öncesi ve Sonrası……..…….6

Şekil 2.4. Şelale Evi Yapım Aşaması / Şelale Evi……...……..7

Şekil 2.5. Sydney Opera Evi 1960'lı Yıllar ve 2015……..8

Şekil 2.6. Eames Evi İç Mekân……...……...…..17

Şekil 2.7. Salk Biyoloji Enstitüsü……...……..18

Şekil 2.8. Salk Enstitüsü İç Mekânı…….……19

Şekil 2.9 Haus am Horn İç Mekan……..……..…...20

Şekil 2.10. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Eskiz Çizimi…….…..21

Şekil 2.11. Taksim Belediye Gazinosu……...……...……..24

Şekil 2.12. Taksim Gazinosu Küçük Salon……...….……..25

Şekil 2.13. Taşlık Kahvesi İç Mekân……..…….27

Şekil 2.14. Özsaruhan Evi İç Mekânı…….……..28

Şekil 2.15.İller Bankası Giriş Holü…….…….30

Şekil 2.16. Bursa Merkez Bankası İç Mekân…….……..31

Şekil 2.17. Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, 1. Kimyahane ve Bakteriyoloji binası, 1928. 2. Serumhane binası, 1932. 3. Hıfzıssıhha Mektebi, 1932.Lojmanlar, 1930. 5. Ahırlar, 1932…….……...33

Şekil 2.18. Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü İç Mekân…….…….33

Şekil 2.19. Yeşilköy Havalimanı İç Mekânı……...……...……..34

Şekil 2.20. Yeşilköy Havalimanı Açılışı, Hayati Tabanlıoğlu ve Kenan Evren……..……35

Şekil 2.21. Yeşilköy Havalimanı İç Mekânı / 1966 Türkan Şoray ve Reha Yurdakul…....36

Şekil 2.22. Kemalpaşa Camii……..…….36

Şekil 2.23. Kemalpaşa Camii Sonradan Yapılan Müdahaleler……37

Şekil 2.24. Gima Mağazası İç Mekân Görseli…….…….38

Şekil 3.1. Sponeck Birahanesi Gösterim İlanı…….…….40

Şekil 3.2. Pathe Sineması…….41

Şekil 3.3. Ballıkpınar Köyü Film Gösterimi……..……..42

Şekil 3.4. Berlin Kapitol Sineması Planları……..43

Şekil 3.5. Şauburg Sineması Planları…….……..44

Şekil 3.6. Milli (Elhamra) Sineması – Milli Kütüphane……..…45

Şekil 3.7. İzmir Devlet Opera Balesi İç Mekan……..…….46

Şekil 3.8. Tayyare Sineması 1929 İç Mekân……..……..47

Şekil 3.9. Dilan Sineması İç Mekân……...……..48

Şekil 3.10. Emek Sineması 1920'li Yıllar……49

Şekil 3.11. AVM'nin Üst Katında İnşa Edilen Sinema Salonu……..……..49

Şekil 3.12. Alkazar Sineması Reklamı / 1969……..50

Şekil 3.13. Alkazar Sineması Zemin Kat Plan – 1993……...……..51

Şekil 3.14. Alkazar Sineması Mimari Plan – 1993…….…….52

Şekil 3.15. Alkazar Sineması Kesit Çizimleri – 1993…….…….52

Şekil 3.16. Alkazar Rüyası Dijital Enstalasyon…….……..53

Şekil 3.17. Ulus Sineması Programı Arka Yüzü…….…….54

Şekil 3.18. Büyük Sinema İç Mekânı……...……55

Şekil 3.19. Büyük Sinema Bekleme Holü……...…….56

Şekil 3.20. Büyük Sinema Balkon Bekleme Holü…….……..56

Şekil 3.21. Halay Oynayan Sivaslı Kızlar Panosu……...……57

Şekil 3.22. Büyük Sinema 2.Kat…….…….58

Şekil 3.23. Sinema ve Film Reklamı /1981…….…….59

Şekil 3.24. Sinema ve Film Reklamları / 1982…….60

Şekil 3.25. Reks Sineması ……...……...……61

Şekil 3.26. Orduevi Sineması…….……..62

Şekil 3.27. Arı Sineması Reklamı 1981/1982……..……63

Şekil 3.28. Arı Stüdyosu Seramik Duvar……...……..63

Şekil 3.29. Konak Sineması İç Mekân Fotoğrafları…….……64

Şekil 3.30. Konak Sineması Salon Katı Planı…….…….65

Şekil 3.31.Konak Sineması Balkon Katı……..……65

Şekil 3.32. Kızılırmak Sineması Fuaye……..……..67

Şekil 3.33.Kızılırmak Sineması Fuaye…….……68

Şekil 3.34.Kızılırmak Sineması Birinci Bodrum Kat Planı…….…….68

Şekil 3.35.Kızılırmak Sineması İkinci Bodrum Kat Planı……...……69

Şekil 3.36. Kızılırmak Sineması Giriş-Çıkış Koridoru……69

Şekil 3.37. Kızılırmak Sineması Giriş Holü……...……..70

Şekil 3.38.Kızılırmak Sineması A Salonu Kapı / Kapı Kolu……...……70

Şekil 3.39. Çankaya Sineması……..71

Şekil 3.40. Çankaya Sineması Reklamı……..……..72

Şekil 3.41. Çankaya Sinema Balkon Kat Planı……..……..72

Şekil 3.42.Çankaya Sineması Salon Kat Planı……...……..73

Şekil 3.43.Çankaya Sineması Kesit Çizimi……..73

Şekil 3.44. Çankaya Sineması Ön Cephe Çizimi…….74

Şekil 3.45.Çankaya Sineması Yan Cephe Çizimi……..……74

Şekil 3.46. Nergiz Sineması Girişi, A.N. ve Kayınbiraderi Z.Ş. / A.N. ……..….75

Şekil 3.47.Nergiz Sineması İnşaat Aşaması……..……...76

Şekil 3.48. Nergiz Sineması Şampiyon Filmi…….……77

Şekil 3.49. Nergiz Sineması Önünde Oluşan Uzun Kuyruklar……77

Şekil 3.50. Nergiz Sineması Reklamı 1981/1982…….……78

Şekil 3.51. Nergiz Sineması İç Mekân…….……78

Şekil 3.52. Nergiz Sineması İç Mekân…….……79

Şekil 3.53. Menekşe Sineması İnşaat Aşaması……80

Şekil 3.54. Orkide Apartmanı Ön Cephe…….80

Şekil 3.55. Menekşe Sineması Zemin Kat Planı…….…….81

Şekil 3.56. Menekşe Sineması Birinci Bodrum Kat Planı……..….82

Şekil 3.57. Menekşe Sineması Duvar Seramikleri……...……82

Şekil 3.58. Talip Sineması Kesit……..……83

Şekil 3.59. Talip Sineması Seramik Pano…….……...84

Şekil 3.60. Talip Sineması Reklam 1982……...……..84

Şekil 4.1. Başkent Apartmanı-Kavaklıdere Sineması……..……86

Şekil 4.2. Kavaklıdere Sineması İlk Gösterim……...……..……87

Şekil 4.3. Kavaklıdere Sineması Reklamı 1981……..…….88

Şekil 4.4. Subay ve Centilmen Filmi……..……...…89

Şekil 4.5. Kavaklıdere Sineması 1991 Açılış Davetiyesi……..……..….89

Şekil 4.6. 1991 Kavaklıdere Sineması Girişinde Bekleyen Gençler……..……...…90

Şekil 4.7. Kavaklıdere Sineması Açılışı……...……..……..91

Şekil 4.8. Kavaklıdere Sineması Açılışı……...……91

Şekil 4.9. Kavaklıdere Sineması Reklamları……..……..……93

Şekil 4.10. Çocuk Cafe Uygulamasının Reklam Broşürü ve Gazete Haberi……..…….94

Şekil 4.11. Kavaklıdere Sineması Çocuk Kafe…….……...95

Şekil 4.12. Kavaklıdere Sineması İnşaatı…….97

Şekil 4.13. Kavaklıdere Sineması Kesitler…….……..98

Şekil 4.14. Kavaklıdere Sineması Teknik Çizim…….……..…..…99

Şekil 4.15. Kavaklıdere Sineması Teknik Çizim……..……...99

Şekil 4.16. Kavaklıdere Sineması Ön Görünüş……..……..……..100

Şekil 4.17. Kavaklıdere Sineması Tabela…….……..……100

Şekil 4.18. Kavaklıdere Sineması Orijinal Çizim……..101

Şekil 4.19. Kavaklıdere Sineması Giriş-Birinci Bodrum Kat……..…..102

Şekil 4.20. Kavaklıdere Sineması Seramik Pano Kesit……..……..……..103

Şekil 4.21. Kavaklıdere Sineması Seramik Panolar……..….103

Şekil 4.22. Aktan Mobilya Firması'nın Kavaklıdere Sineması……....…….104

Şekil 4.23. Merdiven Küpeşteleri……...……..……..104

Şekil 4.24. Ahşap Duvar Kaplamaları……....105

Şekil 4.25. Ahşap Gişe Bankosu……...…….....106

Şekil 4.26. Kavaklıdere Sineması Bileti……...……..107

Şekil 4.27. Kavaklıdere Sinemasının Açıldığı İlk Yıl…….……..….107

Şekil 4.28. Kavaklıdere Sineması İç Mekân Neon Aydınlatmalar…….109

1. GİRİŞ

Heynen, modernite kavramını üç temel anlam düzeyinde açıklamıştır. Bunlardan ilki geçmişin karşıtı olan şimdiki ya da güncel anlamındadır. Bir diğer anlam ise, eskinin karşıtı olarak yenidir. Son olarak üçüncü bir anlam düzeyi 19.yüzyıl sürecinde önem taşımıştır:

> *"Modern mevhumu, anlık, gelip geçici olana dair yan anlamlar kazandı; artık kesin olarak belirlenmiş bir geçmişi değil de daha çok belirsiz bir ebediyeti anlatıyordu (Heynen, 2011)."*

Modernite kavramını, sadece eskinin karşıtı yeni veya geçmişin karşıtı şimdiki olarak tanımlamak eksik kalır. Modern mimarlık, geleneksel mimariye karşıtı olarak ortaya çıkmıştır fakat günümüzde artık modernin de bir geleneği vardır. Ayhan Koçyiğit, modern mimarlığın korunmasına dair tartışmalarda, yapıların inşasından bu yana yeterli zamanın geçmediği ve koruma mantığının modern dönem ideolojisine uygun bulunmadığını aktarır. (2017, sf. 258). Koruma kavramının eskilik değeriyle doğru orantılı olması eksik bir yaklaşımdır. Yapının eskilik değerine bakılmaksızın, inşa edildiği dönem hakkında fikir veren bir miras olarak değerlendirilmesi gerekir.

Modern mimarlığın korumasına yönelik çalışmalar yakın geçmişte gündeme gelmeye başlamıştır fakat iç mekân bağlamında koruma ve belgeleme çalışmaları hala yetersizdir. Ayhan Koçyiğit, modern mimarlık mirası için, 1980'li yılların sonuna gelindiğinde birçok yapının yıkılmış veya tanınmayacak kadar değiştirilmiş olduğunu ifade etmiştir (2017). Bu sebeple iç mekân odağıyla modern mimarlık mirasında koruma kavramı ele alınması önemlidir. İç mekân, kullanıcıyla doğrudan ilişki içinde olduğu için korunması zordur. Murat Çetin, iç mekân konusunun mimarlığın odağında yer alması gerektiğini fakat iç mimarlığın mevcudiyetinin hala içselleştirilemediği bir mimari kültür ikliminin var olduğundan söz etmiştir (2021). Bu problem, modern mimarlık mirasının korunması alanında da görülmektedir.

Araştırmanın amacı; yakın geçmişte tasarlanan modern iç mekânların, mimari miras olarak değerlendirilmesi, belgelenmesi ve bu sayede korunabilmesi için bir altlık oluşturulmasıdır. Türkiye'de de modern mimarlık mirasının korunmasına yönelik çalışmalar yakın bir zamanda gündeme gelmeye başlamıştır.

Yapılan çalışmaların, iç mekân bağlamında modern mimari mirasın korunması ve belgelenmesi açısından yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu çalışma, yapılacak araştırma ile alana katkı sağlamayı amaçlanmaktadır. Araştırma, Nejat Tekelioğlu tarafından 1965 yılında yapılan Kavaklıdere Sineması üzerinden 1960'lı yılların sinema iç mekân tasarımlarını analiz etmeyi hedefler.

Çoğulcu bir yaklaşımla rasyonalizmi değişime uğratan anlayış, 60'larla birlikte başlar (Dinçay, 2014). Demirtürk'ün aktarımıyla, çoğunlukçu demokrasi Türkiye'ye 1961 anayasası ile girdiği söylenilebilir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti tarihinde "hak ve özgürlüklerde" ilk kez bu kadar kapsamlı bir anayasa yapılmıştır. (2011). Aynı zamanda 1960'lı yıllar Türkiye'de köyden kente göçün en yoğun olduğu zamanlardı. Kent nüfusunun artmasıyla beraber, toplumda bir kentleşme durumunun söz konusu olduğu söylenebilir. Kentleşme durumuyla beraber, toplumun sosyal yaşamdaki ihtiyaçları değişmiştir. Şehirde, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için birçok eğlence mekânı, gazino, restoran ve mağaza yapıları oluşmuştur. Sinema yapılarının da kentleşen toplumun sosyal ihtiyacını karşılama noktasında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Dinçay'ın anlatımına göre 60'lı yıllar iç mimari tarihi açısından da önemli bir dönüm noktasıdır.

Hande Atmaca Çetin, 1950'li yıllar sonrasında malzeme ve teknoloji açısından Türkiye'de iç mekânların değişmeye başladığını aktarmıştır. Tüketime dayalı bir kültürle beraber, eskiden devletin otoritesi altında olan mimarlık ve tasarım alanlarını 50'lerden sonra özel iç mimarlık ofisleri oluşturmaya başlamıştır (2019). Mimarlık ve tasarım alanlarına, özel sektörün hâkim olmasıyla beraber 1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'de modern iç mekânların oldukça çeşitlendiği söylenebilir. Atmaca Çetin, modern mobilya üretiminde ilk adımların 1950'ler sonrasında atıldığına dikkat çekerek, hem devletin, hem özel sektörün hem de üniversitelerin modern mobilya üretimine çok büyük fayda sağladığını aktarmıştır (2019).

Tasarım ve mimarlık alanlarındaki gelişmeler nedeniyle, araştırmanın sınırlılığı 1960'lı yıllar olarak belirlenmiştir Türk sinema tarihinde de 1960'lar Yeşilçam'ın ortaya çıktığı tarih olması sebebiyle altın çağ olarak tanımlanmaktadır. Dinçay, Türkiye'de sinema, 1960'larla birlikte ticari olarak gelişmiş, geniş kitlelerce benimsenmiş bir halk eğlencesine dönüştüğünü aktarmıştır (2014).

Belirtilen dönemden, günümüze geldiğimizde sinemaya gitme deneyimimin oldukça değiştiğini gözlemlemek mümkün, 60'lı yılların apartmanlı sinemaları bugün yerini alışveriş

merkezi sinemalarına bırakmıştır. Sinema kültüründe yaşanan değişimler sebebiyle Kavaklıdere Sineması gibi birçok sinema kapanmıştır. Kavaklıdere Sineması, şuan işlevsiz durumda bulunmaktadır. Bu durum Kavaklıdere Sinemasını, diğer kapatılan, işlev değiştiren sinemalardan ayırmaktadır. Bu noktada Kavaklıdere Sineması'nın örneklem olarak seçilmesi oldukça önemlidir.

Örneklem olarak Kavaklıdere Sineması'nın belirlenmesinin başlıca sebepleri şöyledir:

- 1970 yılında Ankara'da var olan sinema sayısı 40'dan fazladır (Şumnu, 2018). Bahsi geçen dönemde oldukça popüler olan sinema mekânları, toplum hafızasında önemli bir yere sahiptir. 1960-70 yıllara ait olan Kavaklıdere Sineması dönemi analiz etmek için iyi bir örnektir.
- Alışveriş merkezi sinemalarının artması, bağımsız sinemaların kullanıcı tarafından az talep görmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda korsan film satışlarının yayınlaşmaya başlaması bağımsız sinemalar maddi sıkıntılara sürüklemiştir. Bu noktada birçok sinema mekânı işlev değiştirmiş veya tamamen kapanmıştır. Nejat Tekelioğlu tarafından tasarlanan Menekşe-1 Sokaktaki Nergiz Sineması, aynı sokakta bulunan Menekşe Sineması ve Tunalı Hilmi Caddesi'nde yer alan Talip Sineması, işlev değiştiren sinema yapılarına örnektir. Bu noktada Tekelioğlu'nun tasarladığı sinema yapılarından işlev değiştirmemiş olarak kalan tek sinema Kavaklıdere Sineması'dır.

Araştırmanın ilk bölümünde, modern mimarlık kavramı ve modern mimarlığın korunması konuları üzerine nitel araştırma türlerinden literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Elvan Ebru Omay Polat ve Cengiz Can tarafından yazılan "Modern Mimarlık Mirası Kavramı: Tanım ve Kapsam" isimli makale, araştırmaya modern mimarlığın tanımı noktasında katkı sağlamıştır. Nilüfer Baturayoğlu Yöney'in "Modern Mimarlık Mirasının Kabulü ve Korunması: Uluslararası Ölçüt ve İlkelere İlişkin Bir Değerlendirme" isimli makalesi araştırmanın modern mimarlık mirasının korunması bölümüne kaynak olmuştur. Yöney'in makalesi mimari yapıların korunması odaklıdır, iç mekâna yer verilmemiştir. Yapılan araştırmayla odak, iç mekânın korunmasına çekilmiştir. İkinci bölümde ise, örneklem olarak belirlenen Kavaklıdere Sinemasına dair literatür araştırması yapılmıştır. *Ankara'da İz Bırakan Mimarlar 2: Vedat Dalakoy-Nejat Tekelioğlu* isimli kitap ve Umut Şumnu'nun "Nejat Tekelioğlu'nun Sinemalı Apartmanları: Talip ve Başkent (Kavaklıdere)"

isimli makalesi yapının tarihsel sürecinin aktarımında ve iç mekân analizinin yapılması noktasında katkı sağlamıştır. Literatür taramasının yanı sıra, sözlü tarih yöntemiyle veriler toplanmıştır. Sinemanın bulunduğu apartmanın mimari planı üzerinden iç mekân analizi yapılmış ve aynı zamanda mekân fotoğraflanarak belgelendirilmiştir. Son olarak yapı değer merkezli koruma yaklaşımı çerçevesinde ele alınmış ve değer analizleri yapılmıştır. Araştırmanın sonuç ve değerlendirme bölümünde elde edilen eski fotoğraflar ile sinemanın günümüzde çekilen iç mekân fotoğrafları karşılaştırılarak, iç mekân odağında koruma kavramı bakımından değerlendirilmiştir.

2. MODERN MİMARLIK MİRASININ KORUNMASI

2.1. Modern Mimarlık Mirası Kavramının Tanımı

Koruma kuramında, modern mimarlığın bir miras olarak ele alınması, modern mimarlık dönemin sona ermesiyle başlamıştır. Jenks, 15 Temmuz 1972 tarihinde 15.32'de Pruitt-lgoe kompleksinin dinamitle yıkılmasıyla beraber modern mimarlığın sona erdiğini aktarmıştır (2011) (Şekil 2.1.). Bu yıkım mimarlık tarihi açısından bir sonu temsil ederken, koruma kavramı için bir başlangıçtır (Omay Polat ve Can, 2008).

Şekil 2.1. Pruitt-lgoe Konut Kompleksinin Yıkımı (1972)

Kaynak: Wikipedia Website, URL 1.

Modern mimarlığın bir miras olarak ele alınmasında, yıkımlar haricinde tescillenen yapılar da önemlidir. Tescillenen yapılar, mimarlık tarihi açısından değer taşıdıkları için koruma kuramının kapsamına girmişlerdir. Bu yapılara; Villa Savoye, Bauhaus Binası, Şelale evi örnek olarak verilebilir. Ayhan Koçyiğit, tescillenen yapılarla modern mimarlığın korunmasının geniş kitlelerce benimsenmesine yola açtığını vurgulamıştır (2017).

Le Corbusier tarafından tasarlanan, 1929 yılında inşaatı tamamlanan Villa Savoye, 2016 yılında UNESCO Dünya Miras Listesine girmiştir (Şekil 2.2.). Villa Savoye, modern mimarlık tarihi açısından önemli bir yapıdır. Ürük ve Özcan'ın aktarımıyla, Le Corbusier'nin Modernizm Manifestosu adı ile ilan ettiği ilkelere göre inşa edilen Villa Savoye, klasik mimarlık kültürünün değerleri ile makine çağının bir paradigması olarak

karşımıza çıkmaktadır (2019). Villa Savoye, önemli bir modern mimarlık yapısı olmasına karşın, oldukça geç bir tarihte tescillenmiştir. Ayrıca yapı, tescillenmeden önce oldukça kötü halde olduğu görünmektedir. Villa Savoye'nin tescil öncesi durumu, modern mimarlığı bir miras olarak değerlendirilmesi sorununun kanıtı niteliğindedir.

Şekil 2.2. Villa Savoye Koruma Öncesi ve Sonrası

Kaynak: Architecture Here and There Web Site, URL 2. / Arkitektuel Web Site, URL 3.

Tescil öncesi, oldukça kötü durumda olan bir diğer modern mimarlık örneği ise Almanya Dessau'da yer alan Bauhaus Binasıdır (Şekil 2.3.). Yapı, Walter Gropius tarafından 1926 yılında tasarlanmıştır fakat 1996 yılında, Villa Savoye gibi oldukça geç bir tarihte, tescillenmiştir. Banu Uçak Güneş'in aktarımıyla, II. Dünya Savaşı günlerinde Bauhaus Binası, bombalamalar sonucu ciddi hasar görmüş, savaş sonrasında kısmen onarılmış, 1972'de anıt olarak listelenmiş, 1996 yılına gelindiğinde ise UNESCO Dünya Mirası Listesine dâhil edilmiş ve kapsamlı bir renovasyon sürecine başlanmıştır.(2019).

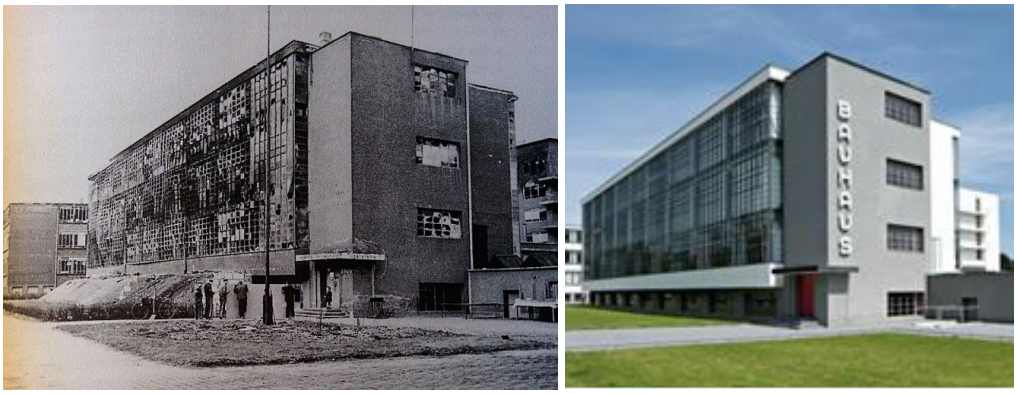

Şekil 2.3. Bauhaus Binası Koruma Çalışmaları Öncesi ve Sonrası

Kaynak: Arkitera Web Site URL 4. / Yapı Dergisi Web Site URL 5.

Tescillenen bir diğer ikonik modern mimarlık yapısı da Frank Lloyd Wright'in tasarladığı Şelale Evi'dir (Şekil 2.4.). ABD'de yer alan yapının yapımı 1937 yılında

tamamlanmıştır. Kaufmann ailesi tarafından konut olarak kullanılan yapı, 1964 yılında müze haline getirilmiştir.

Şekil 2.4. Şelale Evi Yapım Aşaması / Şelale Evi

Kaynak: Dök Mimarlık Web Site, URL 6.

Villa Savoye ve Bauhaus Binası yapılarının inşasından uzun bir vakit geçtikten sonra tescillenmiş örneklerdir. Diğer taraftan yapımı tamamlandıktan kısa bir süre sonra, yapının mimarı hayatta iken tescillenmiş olan modern mimarlık yapıları da vardır. Ayhan Koçyiğit, bu durumun korumada modern-geleneksel ayrımını netleştirdiğini belirterek şunları aktarmıştır:

> *"Tasarımcının koruma sürecine dâhil edilmesiyle; yapıyla ilgili somut ve soyut niteliklerin belirlenebilmesi, belgeleme ve tespit sürecinin detaylandırılması ve tasarım kurgusunun koruma projesinde de sürdürülebilmesi gibi önemli konular koruma gündemine gelebilmiştir (2017, sf. 260)."*

Tasarımcısı hayatta iken tescillenen yapılardan biri Sydney Opera Evi'dir. John Utzon tarafından tasarlanan yapı, 1973 yılında faaliyete geçmiştir. Balamir'in aktarımıyla, ilk tescil girişimi yapı tamamlanışından 11 yıl sonra, 1984'te olmuştur. Yapının mimarı henüz hayattayken tescillenmiş ve Utzon'un tasarım ilkeleri doğrultusunda bir koruma yönetim planı hazırlanmıştır (2014) (Şekil 2.5.).

Sydney Opera Evi'nde olduğu gibi, modern dönem yapılarının korunmasında takip edilecek ana yöntem, tasarımcısının koruma sürecine dâhil edilmesiyle yapı özelinde çözümlerin kurgulanabileceği bir süreç olmalıdır (Ayhan Koçyiğit, 2017).

Şekil 2.5. Sydney Opera Evi 1960'lı Yıllar ve 2015

Kaynak: Donanım Haber Web Site URL 7. / Wikipedia Web Site URL 8.

Modern mimarlık mirasının korunması alanında bu ikonik yapıların tescillenmesi oldukça önemlidir. Yapılan tesciller, modern mimarlık yapılarının bir miras olarak değerlendirilme sürecinin başlangıcı sayılabilir. Sürecin devamında modern mimarlık mirasının korunması için birçok kurum ve kuruluş oluşmaya başlamıştır.

2.2. Modern Mimarlık Mirasının Korunması

Nilüfer Göney, Modern Mimarlık Mirasının tanımı noktasında; ülkeler ve uluslararası uzmanlık örgütleri arasında bir uzlaşma sağlanmadığını vurgulayarak, modern mimarlığın korunmasını 1990'larda tartışılmaya başladığını aktarır (Göney, 2016). UNESCO, DOCOMOMO, ICOMOS, Avrupa Konseyi, mAAN gibi birçok kuruluş, 1990'lardan itibaren 20.yüzyıl mirası üst başlığında modern mirasın belgelenmesi ve korunması ile ilgili çalışmalar yürütmektedir (Omay Polat ve Can, 2008). Omay Polat ve Can'ın aktardığı kuruluşlara ek olarak, ICCROM ve Getty Koruma Enstitüsü de modern mimarlığın korunmasına yönelik çalışmalar yapan kurumlardandır (Tablo 2.1.).

Tablo 2.1. Kurumların Kuruluş Yılları

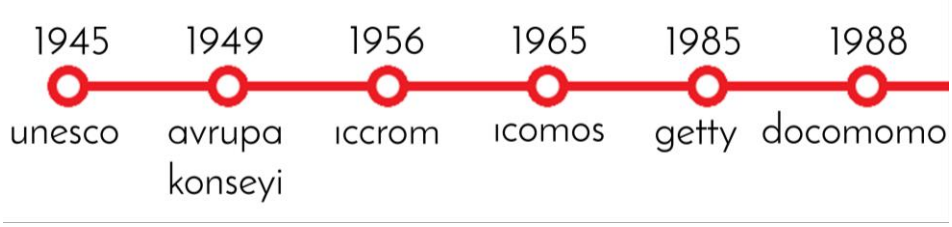

Bu kurumlardan ilki olan UNESCO, 1945 yılında kurulmuş köklü bir kurum olmasına karşın modern mimarlık mirası konusunu oldukça geç bir tarihte ele almıştır. Salman, UNESCO Dünya Miras Merkezi ve ICOMOS işbirliği ile 2001 ve 2002'de düzenlenen bir dizi bilimsel toplantıda, Modern Akımın örneklerinden olan 20.yüzyıl kültür

varlıklarının Dünya Miras Listesine adaylığı konusunda çalışmalar yapıldığını aktarmıştır (2013).

> *"Ekim 2001'de yapılan UNESCO WHC Uzmanlar Toplantısı'nda 20. yy. Mimarlık Mirası'na yönelik yeni araştırmalar ile farklı türlerin tanınması ve korunmasına yönelik olarak, "yeni şehirler, yeni yerleşimler ve yeniden inşa edilen kentler; topluluk kurma ve temsil; koloni mirası; turizm; nüfus hareketleri; yenilik; modernite ve tarihsel süreklilik; açık alanlar ve peyzajlar; ekonomik modernizasyon; Asya perspektifinden Modern Mimarlık Mirası; Güney Afrika perspektifinden Modern Mimarlık mirası ve Latin Amerika perspektifinden Modern Mimarlık Mirası" tematik başlıkları geliştirilmiştir. (Baturayoğlu Göney, 2016, sf. 68)."*

Modern mimarlık yapılarının 2000'li yılların başında Dünya Miras Listesine girmesi durumunun tartışılmıştır. Modern dönem yapılarının Dünya Miras Listesine alınması, modern mimarlığın bir miras olarak değerlendirilmesi noktasında önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Ayhan Koçyiğit'in aktarımıyla, UNESCO Dünya Miras Listesi'ne modern dönem yapılarının alınması, modern mimarlığı korunmasına yönelik önceki dönemlerde yaşanan tartışmaları azalmıştır (2017).

1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi, modern mimarlığı korunmasına yönelik ilk adımı 1990'lı yıllarda atmıştır. Baturayoğlu Göney'in aktarımıyla, Avrupa Konseyi'nin 1991 tarihli tavsiye belgesi, "20. yüzyıl mimarlığını Avrupa'nın tarihi mirasının ayrılmaz bir parçası olarak görmekte ve önemli öğelerinin korunması ve düzenlenerek geliştirilmesinin, mimari mirasın bir bütün olarak korunması için öne sürülen aynı amaç ve ilkelere hizmet ettiğini" vurgulamaktadır (2016). Omay Polat ve Can, 1991 yılında Avrupa Konseyinde alınan kararı şu şekilde açıklamıştır:

> *"1991 tarihli Avrupa Konseyi kararının dördüncü ölçütünde de modern mirasın kapsamına yönelik bir öneri getirilmiş; inşa edilen her ürünün; seri üretim ürünleri, kamusal alanlar, büyük yerleşimler ve yeni kentlerin de modern mimarlık kapsamında değerlendirilmesi önerilmiştir (2008, sf. 182)."*

Baturayoğlu Göney, 1991 yılında yayınlanan belgenin, modern mimarlık mirasının tanımlanması noktasında eksik kaldığını aktarmıştır:

"Bu belge, Avrupa Konseyi'nin yapısı gereği yalnızca Avrupa mimarlık mirası göz önüne alınarak hazırlanmış ve dönem olarak 20. yüzyılı esas almıştır. Belge 20. yy. Mimarlık Mirası'nı, daha önceki dönemlerin mirasından farklı özelliklere sahip bir varlık olarak ele almakta, ancak bu özellikleri pek belirsiz bir biçimde, tanımlamadan bırakmaktadır. Benzer biçimde, seçme ve değerlendirme ölçütleri ile koruma ilkelerinin de farklı olması gerektiğine değinilmekte ancak daha eski dönemler için tanımlananlardan farklı yeni ölçüt ve ilkeler açıklanmamaktadır (Baturayoğlu Göney, 2016, sf. 68)."

Koruma alanında çalışmalar yürüten bir diğer kurum da ICOMOS'tur. Salman'ın aktarımıyla ICOMOS 1965 yılından bu yana koruma alanında uluslararası düzeydeki en önemli kuruluşlardan biridir (2013). 1965 yılında kurulan ICOMOS, tıpkı UNESCO gibi modern mimarlığın korunmasına yönelik çalışmalara oldukça geç bir tarihte başlamıştır.

Balamir'in aktarımıyla, tarihi mirasın korunması konusunda baş konumda olan ICOMOS modern mirasla doğrudan ilgilenişi 2000'li yılları bulmuş, modernist mirasa ilişkin hedef ve ilkelerini 2011 yılında Madrid Belgesi ile belirlenmiştir (2014). Madrid Belgesinde amaç kısmında yirminci yüzyıl mirasının korunma yükümlülüğünün önceki dönemlerin mirasını koruma görevi kadar önemli olduğu aktarılmıştır. Bu yüzyılın mirasını her zamankinden daha fazla risk altında olduğu vurgulanarak takdir ve bakım konusunda eksilikler olduğu, modern mirasın bazılarının kaybolduğu, birçoğunun ise tehlike altında olduğu ifade edilmiştir.

Baturayoğlu Göney, ICOMOS etkinliklerini yönetmek ve devam ettirmek amacıyla 2005 yılında ICOMOS 20. Yüzyıl Mirası Uluslararası Bilimsel Komitesi'nin (ISC20C) kuruluğunu aktarmıştır. Aynı zamanda 2001 yılında kurulan ve 20. yy. Mimarlık Mirası'nın korunmasına yönelik etkinlik planlarının geliştirilmesi için ICOMOS Montreal Etkinlik Planı 20 (MAP20) kurulmuştur (2016). Ayhan Koçyiğit, ISC20C'nin 20. Yüzyılın miras alanlarının korunabilmesi için Madrid Belgesi olarak bilinen bir yönerge yayınladığını ve bu yönerge ile 20. Yüzyıl mimari mirasının korunmasının en az önceki dönemlerde ortaya çıkan eserlerin korunması kadar önemli olduğu aktarmıştır (2017).

ICOMOS 1960'lı yıllarda faaliyet göstermeye başlayan köklü bir kurum olmasına karşın modern mimarlık mirasıyla ilgili çalışmalar yapması 2000'li yıllarda olmuştur.

ICOMOS Türkiye, kamuoyuyla paylaşılacak ve içselleştirilecek bir kültür politikasına kaynak oluşturması amacıyla 2013 yılında **Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi**'ni hazırlamıştır. Mimari Mirasa Yönelik Temel Tanımlar başlığı altında, kültürel miras, mimari miras, koruma alanı, etkileşim geçiş alanı, sit alanı, kentsel sit, arkeolojik sit, kırsal sit, geleneksel mimari miras, endüstri mirası, sualtı kültür mirası, kültürel peyzaj alanları tanımlarının yanı sıra modern mimarlık mirası tanımına da yer vermiştir. Tanıma göre, Türkiye'de 20. yüzyılın başından itibaren üretilmiş, gerek uluslararası, gerekse ulusal yönelimleri ve/veya yenilikçi teknik ve teknolojileri örnekleyen yapı, yapı grupları ve yerleşmeler modern mimarlık mirası olarak kabul edilmiştir (ICOMOS, 2013).

Getty Koruma Enstitüsü de koruma alanında çalışmalar yapan, 1985 yılında kurulmuş olan bir kurumdur. MacDonald'ın aktarımıyla, 2011 yılında Getty Conservation Institute (GCI) Conserving programını başlattı. Modern Mimarlık Girişimi (CMAI), mevcut olağanüstü zorluklara yanıt vermeyi ve bu gelişmekte olan koruma alanında gelişen uygulamalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (MacDonald, 2018). Getty Koruma Enstitüsü, modern mimarlık mirasının korunması konusundaki en yaygın zorlukları şu şekilde sıralamıştır:

-Tanıma ve koruma eksikliği

-Ortak bir metodolojik yaklaşımın olmaması.

-Kullanım ömrü ve teknik zorluklar (dayanıklılık, bilgi ve deneyim).

-Malzeme (koruma ve onarım zorluğu).

-Eskime (işlevsellik, uyarlanabilirlik ve sürdürülebilirlik) (MacDonald, 2013, sf.5).

Getty Koruma Enstitüsü, ICOMOS ve UNESCO'nun aksine, çok daha yeni bir kurumdur. Balamir, Getty Koruma Enstitüsünün koruma alanında özel sektör girişimlerinde başı çektiğini ifade etmiştir. Getty Koruma Enstitüsü'nün koruma girişimi, Eames House ve Salk Institute gibi ikonik yapıları koruma programına almakla başladığı aktarılmıştır (2014). Modern mimarlık mirasının uygulama çalışmalarıyla koruma programları oluşturması Getty Koruma Enstitüsü'nü diğer kurumlardan ayırdığını söyleyebiliriz.

Koruma alanında çalışmalar yapan ve 1988 yılında kurulan DOCOMOMO, modern mimarlığı korumaya yönelik oluşturulmuş bir kurumdur. Baturayoğlu Göney'in aktarımıyla, Modern Mimarlık Miras'ının ikonik örnekler dışında bir bütün olarak ele alınması, 1988'de

kurulan DOCOMOMO International örgütünün 1990 Eindhoven Konferansı sonrası yayınladığı bildirge ile gündeme gelmiştir (2016, s.62)

Salman, 1991 yılında yayınlanan Eindhoven Bildirgesi'nin; modernist yapıların belgelenmeleri, korunmaları konusunda uygun yöntemlerin geliştirilmesi, yıkımların engellenmesi ve miras değerleri ile korunmaları ve kamuoyu yaratma konularına dikkat çeken ilk uluslararası metin olduğunu aktarır (2018). Aynı zamanda DOCOMOMO'nun kuruluş metni olarak kabul edilen metin, modern mimarlık mirasının korunmasına dair atılan ilk adımlardan biridir. Eindhoven Bildirisinin ele aldığı başlıklar aşağıdaki gibidir:

1- *Modern hareketin önemine kamunun ve yapılı çevreyle ilgili yetkililerin, meslek insanları ve eğitim topluluğunun dikkatini çekmek.*
2- *Modern hareketin ürünlerini tanımlayarak, kayıt defteri, çizim, fotoğraf, arşiv ve diğer belgelerle kayda geçmesini desteklemek.*
3- *Uygun teknik ve koruma yöntemlerinin gelişmesini teşvik etmek ve bu bilgiyi ilgili mesleklere yaymak.*
4- *Modern hareketin önemli işlerinin tahribatına ve bozulmasına engel olmak.*
5- *Belgeleme ve koruma için maddi kaynak sağlamayı desteklemek ve kaynakları cezbetmek.*
6- *Modern hareketin bilgisini araştırmak ve geliştirmek (Akt. Balamir, 2014).*

Eindhoven Bildirgesi modern mimarlık mirasının belgelemesi konusuna dikkat çekmiştir. Korunmaya yönelik araştırmaların yapılmasını ve aynı zamanda modern mirasın korunması bilincini, yetkili meslek gruplarına aktarılması gerekliliğini vurgulamıştır.

Ayhan Koçyiğit, modern mimarlık mirası kapsamında DOCOMOMO'nun "tarihi referanslarının olmadığı, süsleme ve dekor yerine işleve, tekniğe ya da mekânsal şartlara dayalı modern tasarım ilkelerini barındıran ürünler" tanımını kullandığını vurgulayarak, bu tanımla beraber modern mimarlık mirasının hangi zaman aralığında inşa edilmiş olduğu sorusu koruma kapsamında önem taşıdığını aktarmıştır (2017, sf. 259).

Özetle, tüm bu kurum ve kuruluşlar modern mimarlığın belgelenmesine ve korunmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Modern yapıların korunması ilk önce tanımının yapılmasıyla başlandığını söyleyebiliriz. Bu noktada modernin tanımıyla beraber, yapı özelinde bir koruma programı oluşturulabilir. Modern döneme ait mimarlık yapılarının, sahip olduğu değerlerin analiziyle beraber değer merkezli bir koruma yaklaşımıyla ele alınabilir.

2.2.1. Değer Merkezli Koruma Yaklaşımı

Bir yapının, miras olarak ele alınabilmesi ve korunabilmesi sahip olduğu değerlerin belirlenmesiyle sağlanabilir. Mason, bir yerin anlam bakımında farklı değerlere sahip olduğunu, Manatthan'daki 1766 yılında inşa edilen St. Paul Şapel'i örneği ile açıklamıştır. Bir mimari eser olarak, Mimar John McComb'un tasarladığı yapı olması sebebiyle **sanatsal değere**, Mannatthan'daki en eski yapılardan biri olması sebebiyle **tarihi değere**, ibadet yeri olması sebebiyle **manevi değere**, Mannatthan'da değerli bir arazide yer aldığı için **ekonomik değere** sahip olduğunu aktarmıştır (2006). Yapının, sahip olduğu bütün bu değerler kapsamında kültürel miras olarak ele alınması ve korunması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu noktada bir yapının korunması gerekliliğinin belirlenmesinde, değer bakımından analizinin yapılması önemlidir. Mason, değer merkezli korumanın önemini şu dört madde ile sıralamıştır:

1- Değer merkezli koruma, alanların bütünsel olarak anlaşılmasını sağlar.

2- Değer merkezli koruma, bir kabul ve katılıma yol açar. Bir alanın tüm değerlerini hesaba katarak daha geniş bir yelpaze sağlar.

3- Değer merkezli koruma, bir konu hakkında kapsamlı bilgiye dayanır. Bütünsel ve geniş çapta desteklenen koruma planlarının uzun vadeli uygulanabilirliğini sağlamaya yardımcı olur.

4- Değerler merkezli koruma, tarihi çevre ve tarihi çevrenin nasıl kullanıldığıyla ilgili bilgide ciddi boşlukları ortaya çıkarır. Bilgi eksikliğinin fark edilmesini sağlar (2006).

Mason ve Avrami, korumada değerleri, yedi başlık altında ele almıştır. Başlıklar şu şekilde sıralanır: tarihsel ve sanatsal değerler, sosyal ve sivil değerler, manevi ve dini değerler, sembolik ve kimlik değerleri, araştırma değerleri, doğal değerler, ekonomik değerler (2000).

Riegl, anı değerinin, yapıyla ilişkisini üç başlık altında ele almıştır: eskilik değeri, tarihsel değer ve anımsama değeri (2015). Anı değeri alt başlığında yer alan anımsama değeri, yaş ve tarihsel değerin dışında kalan fakat korunması gereken yapıları kapsamaktadır.

> *"Riegl'in analizi, tarihi anıtların yüzyıllar boyunca edindiği değerlerin, eşzamanlı ve birbiriyle çelişen beklentilerini ortaya koyar. Eskilik değeri, yenilik değerini devre dışı bırakır; kullanım değeri ve tarihi değer ile çelişir. Kullanım değeri de, anıtın görece sanat değeri ve tarihi değeriyle zıtlıklar içerir. Bu*

kavramlar, özellikle tarihi anıtın yeni kullanımında ve tescilinde sorun olarak karşımıza çıkar. Riegl, bu sorunların çözümsüz olmadığını; anıt eserin durumuna, işlevine, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel ortama göre, her birine ayrı bir biçimde yaklaşılması gerektiğini söyler(Atay, 2013, sf. 26)."

Ayhan Koçyiğit, birçok geleneksel koruma yönteminin modern yapılar için de uygulanabilir olduğunu vurgulayarak, özellikle Burra Tüzüğü ve Nara Özgünlük Belgesi'nde yapıları üretildikleri dönem ayrımı yapılmaksızın değer tanımı üzerinden kurgulanacak koruma yöntemiyle korunabileceğini aktarmıştır (2017, sf. 259-260). Burra Tüzüğünde değer tanımı dört başlık altında ele alınmıştır: **estetik değer, tarihsel değer, bilimsel değer ve sosyal değer.** 1994 yılında yayınlanan Nara Özgünlük Belgesinde ise *Değer ve Özgünlük* başlığı altında 9.uncu maddede, değer tanımının önemi aktarılmıştır:

"Kültür mirasının tüm biçimleri ve tüm tarihsel dönemleriyle korunabilmesi, bu mirasa değerler atfedildiği ölçüde kolaylaşır. Bu değerleri olabilecek en doğru bir biçimde algılama yeteneğimiz, bu değerler hakkındaki bilgi kaynaklarının inanılır olmasına ve doğru anlaşılmasına da bağlıdır (1994, sf.2)."

ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde; değer tanımını şu şekilde açıklamıştır:

"Yapı, yapı grubu veya yapı parçasının korunması gerekli kültür varlığı niteliğini kazanabilmesi, özgünlüğünün yanı sıra aşağıdaki değerlerden bir veya birkaç tanesine sahip olmasıyla mümkündür: ***özgünlük, bütünlük, tarihsel değer, belgesel değer, estetik ve sanatsal değer, teknik ve teknolojik değer, enderlik-teklik değeri, grup değeri, kullanım değeri, folklorik değer*** *(ICOMOS, 2013)."*

Modern mimarlık yapıları da değer merkezli koruma yaklaşımı ile ele alınabilir. Emre Madran, modern çağın ürettiği yapıların bir "miras" olarak sayılabilmesi için de bazı değerleri taşıması gerektiğini vurgulayarak, 20. yüzyıl öncesi mimarlık yapıtları için belirlenmiş ve halen kullanılagelen bazı değer tanımlarının çağdaş dönem yapıtlarına da uyarlanabileceğini aktarmıştır. Değer açısından modern mimarlık mirasının değerlendirmesini şu maddelerle sıralamıştır:

- Toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamını mekâna yansıtması nedeniyle taşıdığı **belge değeri.**

- Kentsel belleğin bir parçası olarak **kimlik değeri.**

-Yapıldığı dönemin tasarım ve mimari anlayışını yansıtması açısından **mimari değer.**

-Toplumun gereksinmesinin halen karşılayabilmesi açısından **işlevsel ve ekonomik değer.**

-Kendisine çağdaş toplumda bir yer bulabilmesinden kaynaklanan **süreklilik değeri.**

- Belleğimizdeki bir olayla ilişkisi bakımından **anı değeri.**

- İlk tasarım ilkeleri ve uygulama tekniklerini koruması bakımından **özgünlük değeri** (2006).

Değer merkezli koruma yaklaşımda birçok farklı değer tanımları yapan araştırmacı ve kurum vardır. Farklı değer tanımlarında bulunan araştırmacılar, Tablo 2.2.'de sıralanmıştır. Riegl, Lipe, Frey, Mason ve Avrami, son olarak Madran'ın yapmış olduğu değer tanımları tabloda yer almaktadır. Tablo 2.3.'de ise çeşitli kurum ve kuruluşların, değer tanımlarına yer verilmiştir. Burra Tüzüğü, English Heritage değer tanımlarına yer verilmiştir. Son olarak ICOMOS''un Türkiye Bildirgesi'nde yer alan değer tanımlarına yer verilmiştir.

Tablo 2.2. Değer Tanımları-Kişiler

Riegl	Lipe	Frey	Mason ve Avrami	Madran
Eskilik	Estetik	Miras	Tarihsel ve Sanatsal	Mimari
Anı	Sembolik	Varlık	Sembolik ve Kimlik	Kimlik
Kullanım	Ekonomik	Maddi (Parasal)	Ekonomik	İşlevsel ve Ekonomik
Yenilik	Bilgi	Eğitim	Araştırma	Belge
		Seçenek	Sosyal ve Sivil	Özgünlük
		Prestij	Manevi ve Dini	Süreklilik
			Doğal	

Tablo 2.3. Değer Tanımları-Kurumlar

Burra Tüzüğü	English Heritage	ICOMOS (Türkiye Bildirgesi)
Estetik	Estetik	Estetik ve Sanatsal
Sosyal	Kültürel	Tarihsel
Tarihsel	Ekonomik	Kullanım Değeri
Bilimsel	Eğitim ve Akademik	Teknik-Teknolojik
	Kaynak	Özgünlük
	Eğlence Değeri	Bütünlük
		Enderlik ve Teklik
		Grup Değeri
		Belgesel Değer

Oluşturulan tabloyla birlikte, değer merkezli koruma yaklaşımına dair değer tanımlarında bulunan çeşitli kişi ve kurumların bazı noktalarda ortak değer tanımlarının bulunduğu sonucuna ulaşılabilir. Diğer yandan koruma programı hazırlanması sürecinde tek

bir araştırmayı baz almanın eksik kalacağı söylenebilir. Bu noktada, yapı özelinde birkaç araştırmanın değer tanımları ele alınarak bir koruma programı hazırlanabilir.

Değer merkezi koruma yaklaşımı, yapısal değerlerin yanı sıra (estetik değer, mimari değer, özgünlük değeri, teknik ve teknolojik değer, vb.) sosyal değerlere de (anı değeri, kimlik değeri, sembolik değer, vb.) yer vermesi açısından önemlidir. Değer tanımlarının çeşitlenmesi, özellikle iç mekân bağlamında önem kazanmaktadır. Korunması gereken yapının kabuğu ve yapısal unsurları kadar iç mekânın da korunması gereklidir. Bu noktada değer merkezli koruma yaklaşımının iç mekânı da - birçok değer tanımıyla beraber - kapsayan bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz.

2.3. Modern İç Mekânı Koruma Çalışmaları

Bu bölümde, modern iç mekânın korunmasına yönelik yapılmış örnek çalışmalara yer verilmiştir. Örnek olarak verilen modern iç mekânlar, değer merkezli koruma yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilerek aktarılmıştır. İlk olarak, Getty Koruma Enstitüsü tarafından gerçekleşen Eames Evi için yapılan kapsamlı koruma yönetim planı örnek olarak verilebilir. Charles ve Ray Eames çifti tarafından 1949 yılında, Los Angeles'ta inşa edilen ev, bir modern mimarlık mirası örneğidir (Şekil 2.6.). Normandin'in aktarımıyla, Mart 2012'de Getty Koruma Enstitüsü, uzun vadeli bakım ve koruma yönetim planı geliştirmek üzere Eames Vakfı ile ortaklık kurmuştur. Bu ortaklık Getty Koruma Enstitüsünün Modern Mimarlık Girişiminin Korunması kapsamındaki ilk saha projesi olmuştur (2013).

Şekil 2.6. Eames Evi İç Mekân

Kaynak: Arkitera Website, URL 9.

"Koruma planı hazırlanırken yapının tek başına mimari bir eser olmasının ötesinde, çiftin eşyalarının ve evin oturduğu dikkate değer peyzajın plana dâhil edildiği bütüncül bir yaklaşım sergilendi (Bilgiç, 2019)."

Bu noktada koruma yaklaşımının bütüncül bir şekilde ele alınması oldukça önemlidir. Bilgiç, Getty Enstitünün koruma yönetim planındaki ilkeler haricinde, evle beraber yerin de ruhunu korunmasının amaçlandığını aktarmıştır (2019).

Koruma programı hazırlanırken, soyut bir kavram olan, mekânın ruhunun korunabilmesi için Eames Evi'nde yaşayan çiftin de koruma aşamalarına katkı sağlamasının önemli olduğu söylenebilir. Değer merkezli koruma yaklaşımı bağlamında Eames Evi'nin koruma programı değerlendirilebilir. Eames Evi'de yaşayan çiftin koruma aşamalarına katkıda bulunması, yapının **anı değerinin** korunması noktasında ve mekânın ruhuyla beraber korunmasının amaçlanmış olması da **kimlik değeri** noktasında koruma programına fayda sağladığı söylenebilir. Bu noktada, yapının **estetik değeri ve mimari değeri** haricinde **sosyal değerinin** de göz önünde bulundurulduğu sonucuna ulaşılabilir.

Getty Koruma Enstitüsü tarafından korunan bir diğer yapı örneği de Salk Enstitüsü'dür. Salk Enstitüsü, 1962 yılında San Diego Kaliforniya'da yer alan Louis Kahn tarafından tasarlanmış bir biyoloji enstitüsüdür (Şekil 2.7.).

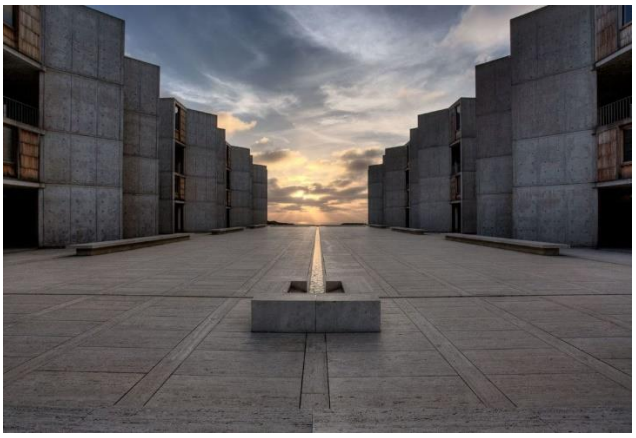

Şekil 2.7. Salk Biyoloji Enstitüsü

Kaynak: Getty Web Site, URL 10.

Fiederer'in aktarımıyla Salk Enstitüsü'nün 1965 yılında kapılarını açmasından bu yana geçen elli yıllık süreçte, Louis Kahn'ın tasarlamış olduğu dış görünüm büyük ölçüde değişmemiştir. Getty Vakfı yakın tarihli koruma çalışmasıyla, özgün malzemenin %70'ini korurken, tik panellere, beton unsurlara zarar vermeden korumaya çalışmıştır (2017).

Getty Koruma Enstitüsü yapının tik pencerelerinin uzun süreli bakımını yapmak için Salk Enstitüsü'nün personeliyle işbirliği içinde çalışmıştır. Tik ağacından pencere duvarları, yapının önemli bir unsurudur (Şekil 2.8.). Prefabrik olmalarına rağmen her bir pencere marangozlar tarafından detaylandırılmış ve farklı büyüklükteki açıklıklara uyacak şekilde özelleştirilerek yapılmıştır. Getty Koruma Enstitüsü, Kahn'ın yapı için orijinal vizyonunu daha iyi anlamak maksadıyla Kahn arşivlerini ziyaret etmiş ve sözlü tarih yoluyla tarihsel araştırmalara girişmişlerdir (Lardinois, 2016).

Değer merkezli koruma yaklaşımı bağlamında, yapılan sözlü tarih çalışmalarının, yapının **sosyal değerini** ele alması bakımından önemli bir rol aldığı söylenebilir. Yapının orijinal malzemesinin korunmasına yönelik yapılan çalışmalar da, **teknik ve teknolojik değer, malzeme değeri** noktasında katkı sağladığı sonucuna varılabilir.

Şekil 2.8. Salk Enstitüsü İç Mekânı

Kaynak: Getty Web Site, URL 11.

Korunan modern iç mekânlar örneklerinden bir diğeri de Almanya Weimar'da yer alan Haus am Horn'dur. Haus am Horn, Georg Muche ve Adolf Meyer tarafından 1923 yılında tasarlanmıştır. Fiederer'in aktarımıyla; Haus am Horn, Bauhaus öğrencilerinin yapıtlarıyla oluşan bir ev olmasının yanı sıra, ucuz ve hızlı bir şekilde üretilebilecek uygun fiyatlı konutlar için bir prototip olması için tasarlanmıştır (2017). İç mekânlarında Bauhaus ekolünü yansıtan yapı, 1996 yılında UNESCO Dünya Miras Listesine eklenmesiyle beraber koruma altına alınmıştır. Haus am Horn haricinde diğer Bauhaus yapılarının da yer aldığı listede UNESCO, Bauhaus hareketini şu şekilde tanımlamıştır:

" 1919 ve 1933 yılları arasında Bauhaus hareketi, 20. yüzyılda mimari ve estetik düşünce ve uygulamada devrim yarattı. Weimar, Dessau ve Bernau'daki

Bauhaus binaları, mimari ve tasarımın radikal bir şekilde yenilenmesine yönelik Klasik Modernizmin temel temsilcileridir. 1996 yılında Dünya Mirası Listesi'ne alınan bu mülk, başlangıçta Weimar (Eski Sanat Okulu, Uygulamalı Sanat Okulu ve Haus Am Horn) ve Dessau'da (Bauhaus Binası, yedi Usta Evi grubu) bulunan binalardan oluşuyordu (UNESCO, 1996).”

Omay Polat, konut olma işlevini devam ettiren yapılarda restorasyon ve rekonstrüksiyona varan bir takım yeniden üretimlerin gerekli olduğunu vurgulayarak Haus am Horn yapısını örnek olarak vermiştir. Haus am Horn yapısının korunmasında; renk, malzeme, tekstil seçimine ilişkin verilerin toplanması, bunların kısmen yeniden üretilmesi gerekliliğine dikkat çekerek, Bauhaus Arşivinde yapıya ilişkin son derece detaylı verilerin bulunmasının önemli ölçüde katkı sağladığını aktarmıştır (2014) (Şekil 2.9.). Haus am Horn, korumada belgelemenin önemini gösteren nitelikte bir örnektir. Yapının iç mekânın üretim detaylarının yer aldığı arşivler koruma yaklaşımına yön vermiştir.

Şekil 2.9 Haus am Horn İç Mekan

Kaynak: Archdaily Web Site, URL 12.

Bauhaus ekolünü yansıtması sebebiyle Haus am Horn yapısının, **kimlik ve sembolik değerlere** sahip olduğu söylenebilir. Bauhaus arşivi aracılığıyla, yapının renk, malzeme ve teknik detayların korunması; **teknik ve teknolojik değer, özgünlük ve malzeme değerleri** noktasında katkı sağladığı sonucuna ulaşılabilir.

Koruma kavramı Eames Evinde; iç mekânı, peyzajı, mekândaki nesneleri de kapsayacak şekilde ele alındığı görülmektedir. Eames Evi’nin koruma stratejisi, yerin

ruhunu korumak üzere olduğu söylenebilir. Salk Enstitü 'de ise koruma yaklaşımı, yapının mimarı Kahn'ın arşivlerinden ve yapılan tarihsel araştırmalar sonucu elde edilen verilerle birlikte Enstitü çalışanlarıyla iş birliği yapılarak oluşturulmuş. Haus am Horn örneğinde ise, bir Bauhaus yapısı olması sebebiyle, Bauhaus arşivlerinde yer alan detaylı imalat çizimleri yapının koruma stratejisini şekillendirmekte önemli olduğu söylenebilir. Bauhaus arşivindeki verilerle birlikte yapı ilk tasarım kararlarına göre korunabilmiştir. Los Angeles, San Diego ve Weimar olmak üzere farklı konumda yer alan bu üç modern iç mekân örnekleriyle beraber, koruma stratejisinin belirlenmesinin yapı özelinde gerçekleşebileceği söylenebilir. Modern iç mekânın korunması konusundaki yurtdışı örnekleri çoğaltılabilir. Fakat yurtiçinde korunmuş iç mekân örnekleri oldukça azdır.

Getty Koruma Enstitü'nün desteği ile ODTÜ Mimarlık öğretim üyeleri tarafından hazırlanan Mimarlık Fakültesi koruma programı, modern iç mekânın korunmasına yönelik yapılan çalışmalara bir örnektir. Bir yarışma projesi olan ve 1963 yılında yapımı tamamlanan ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Behruz Çinici ve Altuğ Çinici tarafından tasarlanmıştır (Şekil 2.10.).

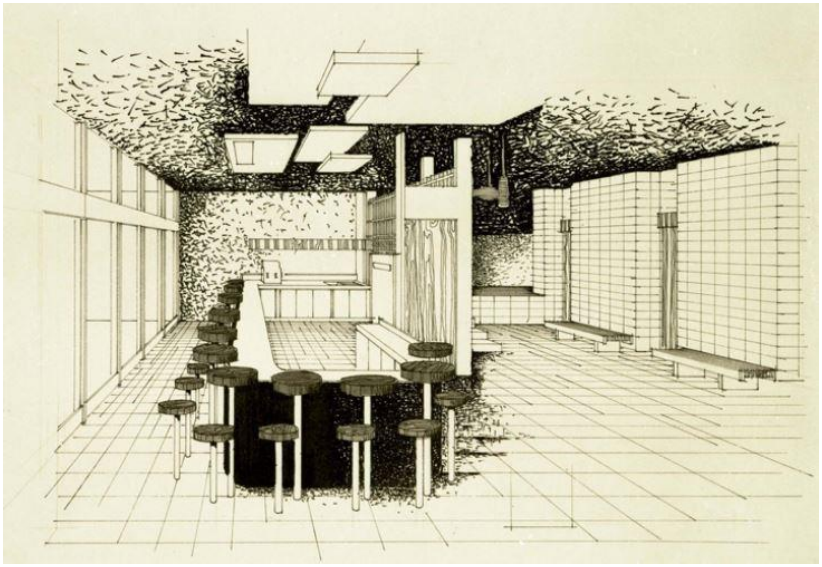

Şekil 2.10. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Eskiz Çizimi

Kaynak: Arkiv Web Site, URL 13.

Research And Conservation Planning For The Metu Faculty Of Architecture Building Complex By Altuğ-Behruz Çinici, Ankara, Turkey ismiyle yayınladığı kitapta ODTÜ Mimarlık Fakültesi için kapsamlı bir koruma programı oluşturmuştur. Kitapta "Mimari ve Belge Değerini Ortaya Çıkarmak" başlığı altında, yapının belgeleme çalışması yapılmıştır. "Yapısal Dokümantasyon ve Değerlendirme" başlığı altında yapının mevcut

durumunun analizi yapılmış ve korunması gerekli ögeler bir tablo halinde aktarılmıştır. "Önem Değerlendirmesi" başlığı altında ise, yapının değer analizine yer verilmiştir. **Tarihi-kültürel-sosyal önem, fonksiyonel önem, mimari önem, malzeme-teknik önemi, çevresel önem** alt başlıklarıyla yapının sahip olduğu değerlere dikkat çekilmiştir. "Politika Geliştirme", başlığı altında koruma programı aktarılmıştır. "Araştırma Kapsamı ve Medya Faaliyetleri" bölümünde ise; sergi, paneller, konferanslar, sempozyumlar, çalıştaylar aracılığıyla yapılan çalışmaların kamuoyu ile paylaşımına yer verilmiştir. Belgeleme çalışmasından başlayarak, yapılan çalışmaların kamuoyuyla paylaşılmasına kadar devam eden süreç ile birlikte oldukça kapsamlı bir koruma programı oluşturulmuştur. Bu bağlamda, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, modern iç mekânın korunmasına yönelik yapılan çalışmalara önemli bir örnektir.

Türkiye kapsamında çeşitli kurum ve kuruluşlar modern iç mekânın korunmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır. 2019 yılında modern iç mekânın korunması ve belgelenmesi amacıyla DOCOMOMO Türkiye Çalışma Grubu'nun altında "Modern İç Mekân Komitesi" kurulmuştur.

DOCOMOMO haricinde modern iç mekânın belgelenmesine dair çalışmaları olan bir diğer kuruluş da Salt Araştırmadır. Salt Arşiv 'de 20. Yüzyıl Türkiye'sinde mimarlık ve tasarım gelişimine dair yazılı, görsel belge ve kaynaklar erişime açıktır. Balamir'in aktarımıyla, Türkiye'de bu alana katkı sağlayan bir diğer özel kurum da VEKAM (Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi) 'dır. VEKAM'ın Getty Koruma Enstitüsünün Türkiye'deki karşılığı olma potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir (2014, sf.43). Fakat Türkiye'deki tüm bu kurum ve kuruluş, modern iç mekânın korunması noktasında yalnızca arşiv niteliğinde kalmaktadır. Modern mimarlık mirası olan yapıların belgelenmesi noktasında çalışmalar olsa da fiziksel olarak korunmuş yapı örneği bulmak oldukça güçtür. Bu sebeple Türkiye'de modern iç mekânın korunması bir sorun olduğu söylenebilir.

2.4. Türkiye Bağlamında Modern İç Mekânın Korunması Sorunu

Türkiye'de modern mimarlığın bir miras olarak değerlendirilmemesi önemli bir sorundur. Yapıların korunmasına dair çeşitli yasa ve yönetmelikler vardır fakat 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun modern dönem yapılarının yıkımına teşvik eder niteliktedir. 6306 sayılının kanunun birinci maddesine göre;

"Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir."

Türkiye'de mevcut koruma yasalarının ve uygulamalarının yeterli olmamasının yanı sıra tescillenen yapıların dahi koruma süreci doğru yönlendirilmemektedir (Ayhan Koçyiğit, 2017).

Türkiye'de iç mekânın korunması sorununu iki başlık altında kategorize edebiliriz. İlk olarak yapının yıkımı sebebiyle yitirilen iç mekânlar, ikinci olarak da yıkım olmaksızın iç mekânda yapılan olumsuz müdahaleler sonucu yitirilen iç mekânlar olarak ele alınabilir.

2.4.1. Yapı Bütünüyle Yitirilen Modern İç Mekânlar

Türkiye'de birçok modern iç mekân örneği 2000'li yılların başında yıkım sebebiyle yitirilmiştir. Farklı işlevlerde kullanılan ve farklı şehirlerde bulunan yapı bütünüyle yitilmiş birçok modern iç mekân örneği vardır. Fakat yıkımların yalnızca yakın geçmiş örnekleri yoktur. Yıkım yıllara göre yitirilmiş bazı iç mekân örnekleri Tablo 2.4.'de sıralanmıştır. Sıralanmış olan yapılar, farklı şehirlerden bulunması, farklı işlevlerde olması ve farklı mimarlar tarafından tasarlanmış olmaları sebebiyle seçilmiştir. Seçilmiş olan beş yapının tek ortak noktası modern iç mekân örneği olmalarıdır. Bu noktada seçilen bu beş yapıyla beraber, Türkiye'de yıkım sebebiyle yitirilen modern iç mekânların çeşitliliğine dikkat çekmek hedeflenmiştir.

Tablo 2.4. Yapı Bütünüyle Yitirilen Bazı İç Mekânlar

Yapı	Konum	Mimarı	Yapım Yılı	Yıkım Yılı
Taksim Belediye Gazinosu	İstanbul	Rükneddin Güney	1939	1965
Taşlık Kahvesi	İstanbul	Sedat Hakkı Eldem	1947-1948	1980'ler
Özsaruhan Evi	İzmir	Ziya Nebioğlu	1953	2011
İller Bankası	Ankara	Seyfi Arkan	1935	2017
Bursa Merkez Bankası	Bursa	Şevki Vanlı ve Ersen Gömleksizoğlu	1967	2020

Seçilen örnekler işlevlerine göre üçe ayrılmaktadır. Taksim Belediye Gazinosu ve Taşlık Kahvesi kültürel yapı örneği iken, Özsaruhan Evi konut işlevinde kullanılmaktadır. İller Bankası ve Bursa Merkez Bankası ise, kamusal mekân örneklerindendir. Aynı zamanda seçilen örnek yapılar, yapıldıkları döneme göre ikiye ayrılmaktadır. Taksim Belediye Gazinosu ve İller Bankası Erken Cumhuriyet Dönemi yapıları iken, Taşlık Kahvesi, Özsaruhan Evi ve Bursa Merkez Bankası Yüzyıl Ortası Modern Dönem örneklerindendir.

Yapı bütünüyle yitirilen modern iç mekânlara ilk olarak, 1939 yılında yapımı tamamlanan, Taksim Belediye Gazinosu örnek olarak verilebilir. Rükneddin Güney tarafından tasarlanan gazino, Taksim Bahçesi'nde yer alan, bir Erken Cumhuriyet Dönemi yapısıdır (Şekil 2.11.). Yapar, Taksim Belediye Gazinosu'nun Türkiye'nin modernleşme veya Batılılaşma sürecinde oldukça özgün bir yerde durduğunu ve tam da bu yüzden "Modernleşme Projesinin Mekânı" olarak nitelendirilmesi uygun bulunduğunu aktarmıştır (2018).

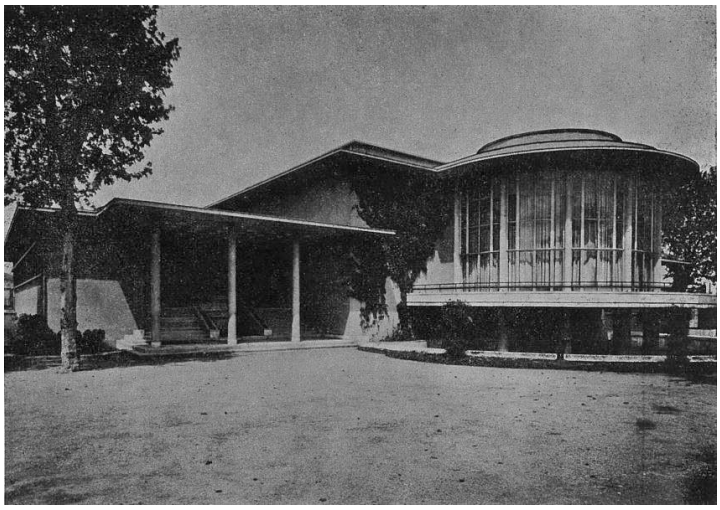

Şekil 2.11. Taksim Belediye Gazinosu

Kaynak: Arkitekt Dergisi, 1943

Taksim Belediye Gazinosu, 1943 yılında yayınlanan *Arkitekt* dergisinde yer almıştır. 2250 m2'yi kapsayan yapının iç mekânı dergide şu şekilde aktarılmıştır:

> *"Bahçeden gazinoya güzel tertip edilmiş, havuzlu bir methalden girilir sokak seviyesi aşağıda olduğundan otomobille gelenler bir merdivenle giriş holüne çıkar. Bu holde vestiyer, müdür odaları, telefon kabinesi vardır. Gizli bir merdivenle de balkon katına, çıkılır. Büyük salon, manzara nazar itibara alınarak tertip edilmiştir. Bilhassa şehir namına verilen balolar için toplantı salonu olarak düşünülmüştür. Büyük salon kubbesi dört sütun üzerine oturtulmuş nispeten iyi ve fenadır. Büyük salonun en hâkim tarafına konmuş olan yuvarlak salon, icabında numaralar için sahne olarak kullanılacaktır. Bu salonun artist odalarile irtibatı vardır (Güney, 1943, sf. 149-150)."*

Yapının balkon katında da küçük salonların olduğu, deniz tarafına bakan bölümde ise bir yemek salonun bulunduğu ayrıca yapının alt katında da bir bar (pavyon) tasarlandığı ifade edilmiştir (Şekil 2.12.).

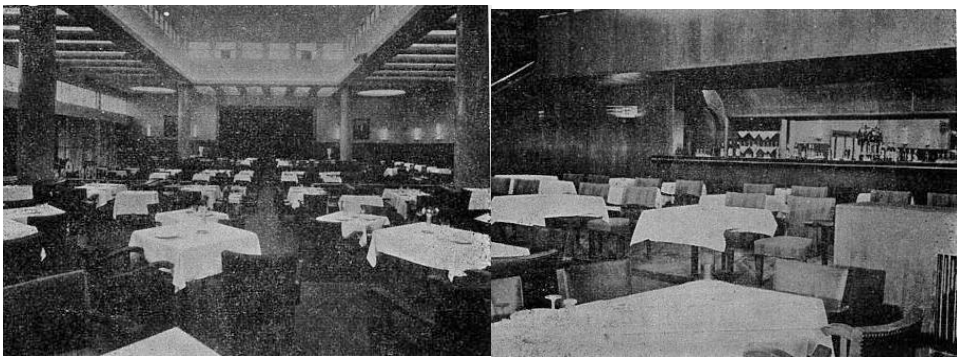

Şekil 2.12. Taksim Gazinosu Küçük Salon

Kaynak: Arkitekt Dergisi, 1943

Arkitekt dergisinde yapının renk ve malzeme kararlarını mimar Rükneddin Güney şu şekilde aktarılmıştır:

> *"Büyük salondaki dört büyük sütunla giriş merdiveninin yan duvarları sun'î mermerdir. Antre zemin döşemeleri mermer salon döşemeleri meşe parke, yemek salonu, mutfak, ofis, balkonlar mozaiktir. Büyük salon duvarlarında meşe kaplama ve selotets kullanılmıştı (Güney, 1943, sf. 150)."*

Yapar'ın aktarımıyla, Taksim Belediye Gazinosu 29 Ekim 1939 yılında Cumhuriyet Balosuna ev sahipliği yapmıştır (2018). Belediye tarafından işletilen bir eğlence mekânı olması sebebiyle, yapı önemli bir modern iç mekân örneğidir: **anı değeri, belge değeri, mimari değer, kimlik değeri ve özgünlük değeri** gibi birçok değere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda korunması gereken bir modern iç mekân örneğiyken, 1965 yılında yıkılmıştır. Yıkımın ardından yapının yerine 1968 yılında Sheraton Otel yapılmıştır.

İstanbul'da otel yapımı sebebiyle yitirilen bir diğer modern iç mekân örneği de Taşlık Kahvesi'dir. 1980'li yıllarda yıkılan yapı, aynı düzlükte yeri değiştirilerek yeniden yapılmıştır. Sedat Hakkı Eldem tarafından, 1940'lı yıllarda tasarlanan Taşlık Kahvesi *Arkitekt* dergisinin 1950 yılında yayımlanan sayısında derginin kapağında yer almıştır (Şekil 2.13.). Demirarslan'ın aktarımıyla Taşlık Kahvesi, geleneksel Türk mimarisinin çağın mimari üslubuna uyarlandığı önemli bir eserdir (2018,sf 40). Bu bağlamda Taşlık Kahvesinin **mimari değere** sahip bir yapı olduğu söylenebilir.

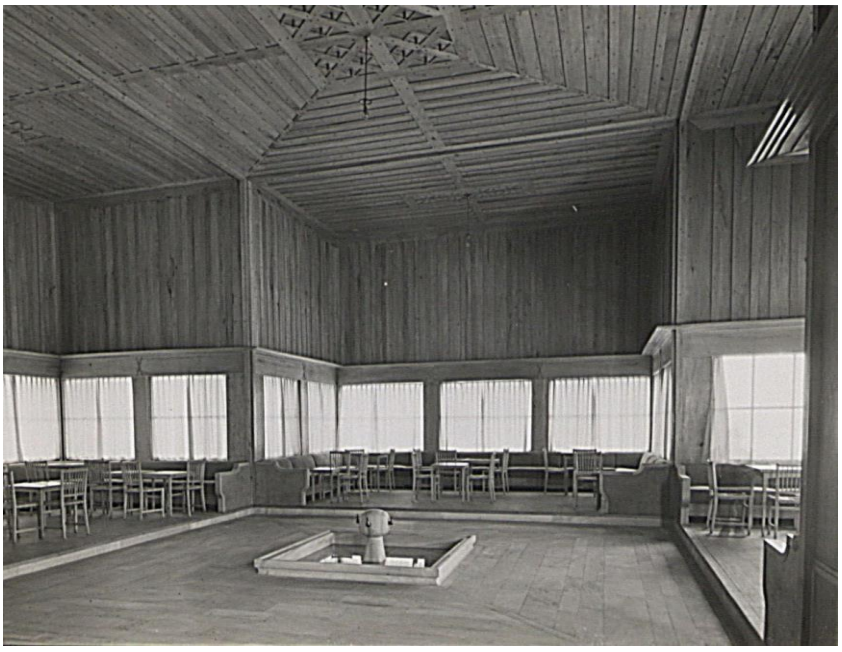

Şekil 2.13. Taşlık Kahvesi İç Mekân

Kaynak: Arkitekt Dergisi 1950.

Taşlık Kahvesinin yıkımına, *Mimarlık* dergisinin 1989 yılında yayınlanan sayısında *Yok Edilen Şark Kahvesi, Dolmabahçe Vadisi, Taşlık Sırtları* isimli bir makale ile tepki verilmiştir. Makalede Taşlık Kahvesinin yıkım kararı şu şekilde aktarılmıştır:

> *"Taşlık Şark Kahvesi değer tanımaz, mimari mirası dikkate almayan bir tutumla otelin inşa edilebilmesi için yıkılmıştır. Taşlık platformunun topografyası tahrip edilmiştir. Mimarları ayrıca hüzünlendiren, bu yıkımda karar alan organlarda meslektaşlarının da bulunuşudur (Anonim, 1989, sf. 38)."*

Makalede, yıkımın kültürel saldırının somut bir örneği olduğunu, unutulmayacağını, asla hoş görülemeyeceğini ifade edilmiştir (Anonim, 2018). Modern mimarlık yapılarının korunmasıyla ilgili kamuoyu yaratmak noktasında 1989 yılında *Mimarlık* dergisinde yayınlanan bu makale önemli bir örnektir. Yıkım kararı desteklenmemekle birlikte, mimarlık ortamında bir ikiliğe yol açtığı da aktarılmıştır.

Yapı bütünüyle yitirilen bir diğer modern iç mekân örneği ise İzmir'de yer alan Özsaruhan Evi'dir. Yapı, Mimar Ziya Nebioğlu tarafından 1953 yılında yapılmıştır.

Yapının önemini; Sayar ve Altun, *Ege Mimarlık* dergisinde yayınlanan *İzmir Modern Mimarlık Mirasından Bir Yıldız Kaydı: Özsaruhan Evi (1953-2011)* isimli makalede şu şekilde anlatmıştır:

"Türkiye'nin modern mimarlık mirasının nitelikli örneklerinden biri olan Özsaruhan Evi, 1950'lerin konut kültürünün bir temsilcisidir. Gerek konumu gerekse kütle estetiğini kuran yalın modernist karakteri ile yapıldığı dönemden yıkıldığı sürece kadar, sadece Karşıyaka'da değil İzmir kenti içindeki en çarpıcı mimarlık ürünlerinden biri olmuştur. Yapının, özgün mimarisiyle beğeni topladığı ve kentlinin belleğinde bir yer edindiği bilinmektedir (Sayar ve Altun, 2012, sf. 8-9)."

Özsaruhan Evi'nde mimar, mekânı mobilya ölçeğine kadar inerek bütüncül bir şekilde tasarlamıştır (Sayar ve Altun, 2012). Mimar Nebioğlu'nun bu yaklaşımı iç mekân tasarımında da yapıya özgünlük noktasında katkı sağlamıştır. Bunu iç mekânda yer alan pirinç-ahşap malzemeden yapılmış olan seperatörde ve merdiven tırabzanlarında görmek mümkündür (Şekil 2.14.). İç mekânda kullanılan malzemeler de, yapıya malzeme değeri noktasında katkı sağlamıştır.

Şekil 2.14. Özsaruhan Evi İç Mekânı

Kaynak: Arkiv Web Site, URL 14.

Özsaruhan Evi, Emre Madran'ın modern mimarlığa uyarladığı 7 değer tanımı kapsamında değerlendirilmiştir:

- *"1950'li yılların üst gelir grubunun yaşam biçimini ve konut taleplerini yansıtan somut bir örnek olması açısından temsiliyet* ***değeri/belge değeri,***

- *Birçok benzerine oranla özgün karakteri bozulmadan, herhangi bir yapısal müdahale geçirmemesinin ötesinde içerisindeki eşyalara kadar yıllar boyu korunabilmiş olması açısından* ***özgünlük değeri,***

- Mimarının özgün tasarım dilini yansıtmasının yanı sıra dünyaca kabul görmüş bir mimar olan F.L.Wright'a ve organik mimari anlayışına referans vermesi açısından ***mimari değer,***

- Üretildiği dönemde sahildeki modernist villalardan son ayakta kalan konut olması, kıyı şeridi içinde bir nefes alma noktası olması açısından ***kimlik değeri,***

- İzmirli için taşıdığı önem ve kentsel bellekte edindiği bilinen yeri dolayısıyla ***anı değeri,*** *taşıdığı görülmektedir (Sayar ve Altun, 2012, sf. 16)."*

Özsaruhan Evi'nin tüm bu değere sahip olması, korunması gereken bir yapı olduğunun ispatı niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Korunmasına yönelik adımlar atılmış olsa da yıkımla birlikte yitirilmiştir. Yapı, 2010 tarihinde tescillenmiştir fakat tescillenmesinin ardından kısa bir süre içinde yapının tescili kaldırılmıştır. Tescilin kaldırılmasıyla beraber yapının yıkımına engel olunamamış ve 2011 tarihinde yıkımı gerçekleşmiştir.

Korunmaya yönelik çeşitli kurum ve kuruluş tarafından adımlar atılsa bile yıkımına engel olunamayan bir diğer modern iç mekân örneği de Ankara'da yer alan İller Bankası'dır. Erken Cumhuriyet dönemi yapılarından olan İller Bankası 2017 yılında yıkılmıştır. Cengizkan'ın aktarımıyla, İller Bankası'nın Ankara'daki genel merkez yapısı için 1935 yılında uluslararası bir yarışma açıldı, 18 projenin katıldığı yarışmayı, yine iki ayrı öneriyle katılan Arkan'ın projelerinden birisi kazandı ve bu proje 1937 yılında uygulandı (2015).

Arkitekt dergisinde 1935 yılında yayınlanan *Belediyeler Binası Proje Müsabakası* isimli makalede Seyfi Arkan projesini şu şekilde açıklamıştır:

"Bu proje yapılırken göz önünde tutulan en kuvvetli gaye Ankara şehircilik plânındaki esaslardan ayrılmamaktır. Yansen plânının bu kısmında halen mevcut Emlâk Bankasile park ve Opera vardır. Bu inşaat birliğinin en mühim olması icabeden uzvu şüphesiz Opera binasıdır. Onun tesirini kuvvetlendirmek için civarındaki binaların düz ve sade olması lâzımdır (1935, sf. 287)."

Yapının L biçimli binanın girişinde dışarı taşan iki dairesel mekân, içerideki yarım daire holü tamamlar ve zemin katta kullanılan dairesel unsurların, diğer katlardaki dikdörtgen geometriyle tezatlık oluşturur. Zemin katın dış cephesinde Ankara taşı kullanılmış ve iç mekânda da Art Deco tasarımı öne çıkmıştır (Çetinyol, 2017). Art Deco

tasarım unsurlarını, giriş holünde yer alan pirinç malzeme ile yapılmış seperatörlerde görmek mümkündür (Şekil 2.15.).

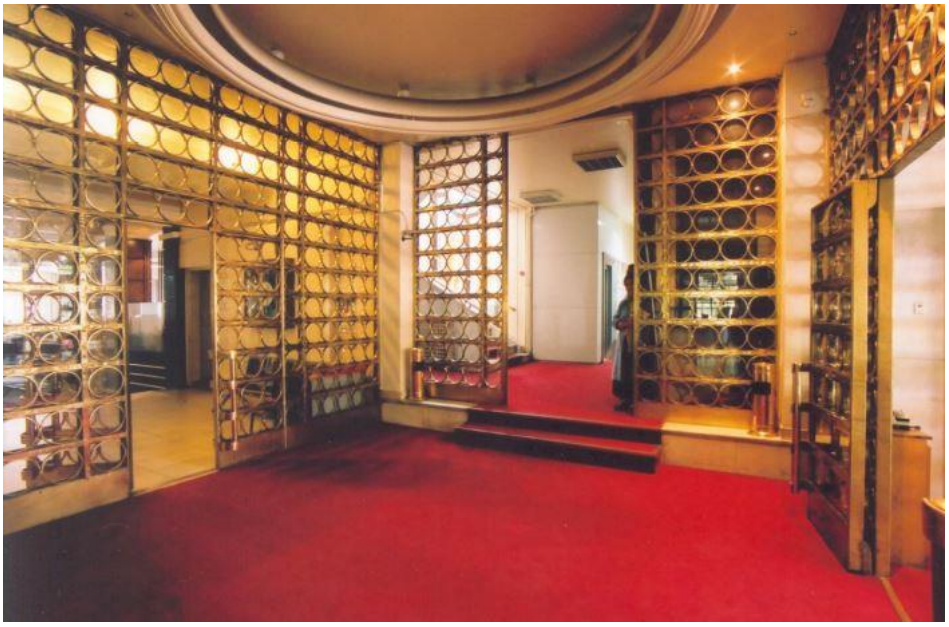

Şekil 2.15.İller Bankası Giriş Holü

Kaynak: Mimarlar Odası Tescilli Kültür Varlığı Olarak İller Bankası Durum Raporu, URL 15.

Mimarlar Odası'nın Haziran 2017'de yayınladığı, *Tescilli Kültür Varlığı Olarak İller Bankası Durum Raporu*'nda iç mekân tasarım şu şekilde aktarılmıştır:

> *"İyi ayrıntıları ve kaliteli malzeme kullanımı ile dikkati çeken bankanın girişinde ve holünde kristal cam yüzeyler, dairelerin kesişmesinden oluşan bronz korkuluklar, kartonpiyer tavan ve döşemelerinde mermer kullanılmıştır. Salonlar parke, hol, koridor ve ana merdivenin döşemeleri mermerle kaplıdır."*

Değer merkezli koruma yaklaşımıyla İller Bankasını değerlendirilebilir. Bir mimarlık yarışmasının birinci olan projeyi olması nedeniyle **mimari değere** sahip bir yapı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Aynı zamanda iç mekânı incelendiğinde kullanılan malzemeler ve teknik detaylar; yapıldığı dönem ile ilgili fikir verdiği için **teknik-teknolojik değere** ve **malzeme değerine** sahip olduğu söylenebilir.

Cengizkan'ın aktarımıyla Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Mimarlar Derneği 1927, Korder, DOCOMOMO-Ankara, TSMD, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, bu yıkım tehdidine karşı ortak hareket etme kararı aldı (2015). Çeşitli kurum ve kuruluşlar yapının korunmasına

yönelik çalışmalar yürütse de yıkıma engel olamamışlardır. İller Bankası'nın yıkımıyla beraber, önemli bir modern iç mekân yitirilmiştir. Yıkıma engel olunamasa da çeşitli kurum ve kuruluşların, yapının korunmasına dair yaptığı çalışmalar göz ardı edilemez. Bu çalışmalar toplumda modern mimarlığın bir miras olarak değerlendirilmesine katkı sağlar.

2000'li yılların başında yapı bütünüyle yitirilen modern iç mekânlardan bir diğeri de Bursa Merkez Bankası'dır. Merdim, Şevki Vanlı ve Ersen Gömleksizoğlu tarafından tasarlanan ve 1967 yılında inşa edilen Bursa Merkez Bankası, tasarımcıları tarafından "özgün Akdenizli bir yapı" olarak tanımlandığını ifade etmiştir (2020) (Şekil 2.16.). Bu bağlamda yapının özgünlük değerine sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Şekil 2.16. Bursa Merkez Bankası İç Mekân

Kaynak: Mimdap Web Site, URL 16.

DOCOMOMO Türkiye Çalışma Grubu, yıkım kararının ardından bir açıklama metni yayınlamıştır. Koruma kurulu tarafından strüktürel zayıflık gerekçesiyle verilen rekonstrüksüyon (yeniden yapım) kararını, desteklemediklerini şu sözlerle açıklamışlardır:

> *"DOCOMOMO_Türkiye Çalışma Grubu olarak, rekonstrüksiyonun yapının belge değerini tümüyle ortadan kaldıran bir uygulama olması nedeniyle çok zorunlu haller dışında tercih edilmemesi ve Bursa Merkez Bankası'nın yapısının özgünlüğünü ve bütünlüğünü kaybetmeden korunabilmesinin öncelikli hedef olması*

gerektiğini; bu çerçevede, verilmiş olan rekonstrüksiyon kararının yeniden gözden geçirilmesi ve güncel koruma teknikleri kullanılarak yapının yıkılmadan, güçlendirilerek korunması için çalışmaların yapılması hususundaki görüşümüzü Yüksek Kurul'la paylaştık. İtirazlara rağmen yıkım çalışmalarının başlamış olmasını üzüntüyle karşılıyoruz; konunun takibine devam edeceğiz."

DOCOMOMO yayınlamış olduğu metinde, yapının **belge değeri, özgünlük değeri** ve **bütünlük değerine** dikkat çekmiştir. Yapının yıkım kararına yönelik yayınladığı metin, yitirilen bu yapıları duyurarak, toplumda kamuoyu oluşturabilmek, yapıların sahip olduğu değerleri vurgulamak ve başka yapıların yıkımlarını önlemek için önemlidir.

2.4.2. Yapı Bütünüyle Yıkım Olmaksızın Yitirilen Modern İç Mekânlar

Modern mimarlık mirası niteliğinde olan birçok yapı, yapı bütünüyle yıkım olmaksızın, yapılan değişiklikler nedeniyle yitirilmiştir. Yapılar üzerinde yapılan bu olumsuz değişiklikler, özellikle iç mekânlarda görülmektedir. İç mekân, kullanıcıyla doğrudan ilişki içinde olduğu için sonradan müdahalelere daha açıktır.

"Türkiye'de tarihi yapıları korumak üzerine yapılan çalışmalar fayda sağlasa da sorunlar devam etmektedir. Bu sorunlardan biri olarak; cephe kapsamında korunuyor gibi görünen tarihi yapıların iç mekânlarında değer kaybına yol açan uygulamalar gerçekleşebilmektedir.(Gönül, 2010, sf.34)."

Tarihi yapıların dışında aynı problem, modern dönem mimarlık yapıları için de geçerlidir. Koruma kavramı bütüncül bir olgu olarak ele alınmalıdır. Yapının planı ve cephesi haricinde yerin ruhu iç mekân detaylarıyla birlikte korunmalıdır. İç mekanın göz ardı edildiği yapılar kullanıcı odaklı tahribata bağlı yitirilen iç mekanlar başlığı altında ele alınmıştır. Yapı bütünüyle yıkım olmaksızın yitirilen bazı iç mekan örnekleri Tablo 2.5.'de sıralanmıştır. Sıralanan örnekler; farklı şehirlerde, farklı işlevlerde, farklı yıllarda ve farklı mimarlar tarafından tasarlanmış olması sebebiyle seçilmiştir. Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü bir Erken Cumhuriyet Dönemi örneği iken, Yeşilköy Havalimanı, Kemalpaşa Camii ve Gima Mağazası Yüzyıl Ortası Modern Dönem örneklerindendir. Bu noktada seçilen yapılar, yapı bütünüyle yıkım olmaksızın yitirilen modern iç mekânların çeşitliliğine dikkat çekmek hedeflenmiştir.

Tablo 2.5. Yıkım Olmaksızın Yitirilen Bazı İç Mekânlar

Yapı	Konum	Mimarı	Yapım Yılı
Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü	Ankara	Theodor Jost ve Robert Örley	1927-1932
Yeşilköy Havalimanı	İstanbul	Hayati Tabanlıoğlu	1953
Kemalpaşa Camii	İzmir	Affan Karaca	1956 - 1962
Gima Mağazası	Ankara	Utarit İzgi ve Önder Küçükerman	1967

Yapı bütünüyle yıkım olmaksızın yitirilen modern iç mekânlara ilk olarak Ankara'da yer alan Erken Cumhuriyet Dönemi yapılarından biri olan Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü örnek olarak gösterilebilir. Sağlık hizmetleri alanında faaliyet gösteren yapı, Theodor Jost ve Rober Örley tarafından tasarlanmış ve 1927-1932 yılları arasında yapılmıştır. Aslanoğlu'nun aktarımıyla, ilk yapılan ve Theodor Jost'un tasarımı olan bakteriloji-kimyahane (aşı üretim) binası, sonra inşa edilen Robert Örley'in projelendirdiği Hıfzıssıhha Okulu ve T biçimli Merkez bina (serum müessesi) büyük bir orta avlunun üç yanına yerleşmişlerdir (2010) (Şekil 2.17.).

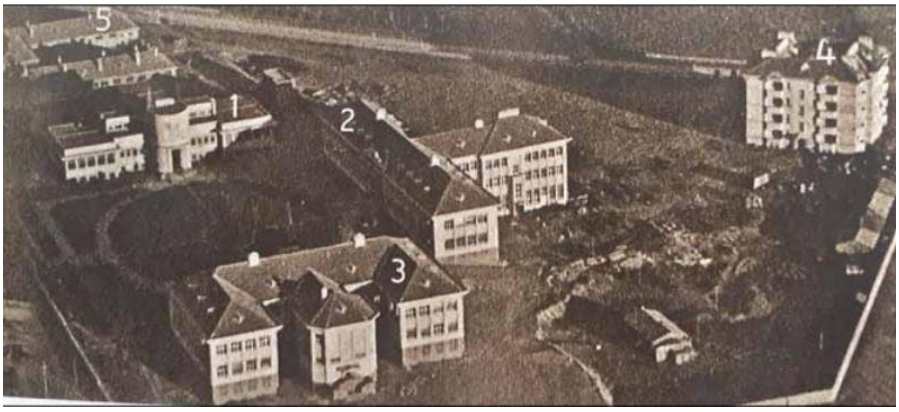

Şekil 2.17. Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, 1. Kimyahane ve Bakteriyoloji binası, 1928. 2. Serumhane binası, 1932. 3. Hıfzıssıhha Mektebi, 1932.Lojmanlar, 1930. 5. Ahırlar, 1932.

Kaynak: Avcı ve Memikoğlu, 2017

Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü ürettiği aşı ve serumlarla Türkiye'de birçok ilke imza atmıştır. Yapı, mimari özelliklerinin dışında sağlık alanında da oldukça önemlidir. 1998 yılında aşı üretimi durdurulmuş, 2011 yılında ise kapatılmıştır. Fakat yapı yıkılmamış, aynı yerinde işlevsiz halde durmaktadır. İşlevsiz halde olması yıkım tehditti oluşturmaktadır. Bu bağlamda mevcut durumuyla yıkım olmaksızın yitirilen bir modern iç mekân örneğidir (Şekil 2.18.).

Şekil 2.18. Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü İç Mekân

Kaynak: Mimdap Web Site, URL 17.

Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, bir Erken Cumhuriyet Dönemi yapısı olması sebebiyle, **sembolik ve kimlik** değerlerine sahip olduğu söylenebilir. Aynı zamanda sağlık alanında önemli çalışmaların yapıldığı bir enstitü olması, yapının **eğitim ve akademik değerlere** sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Yıkım olmaksızın yitirilen modern iç mekânlara bir diğer örnek İstanbul'da yer alan Yeşilköy Havalimanı'dır. 1912 yılında ilk olarak askeri amaçla hizmete giren yapı, o dönem hangar ve küçük bir meydandan ibaretken, 1953 yılında tamamlanan inşaatla beraber uluslararası uçuşlara açıldı ve havalimanı özelliği kazandı. (Anonim, 2019). Yapı, artan yolcu sayısı nedeniyle fiziksel olarak eksik kalmış ve 1971 yılında Hayati Tabanlıoğlu tarafından tekrar tasarlanmıştır. Hayati Tabanlıoğlu tarafından yeniden tasarlanma sürecini, Ozar ve Nane şu şekilde aktarmıştır:

"1971 yılında tasarım aşaması başlayan Hayati Tabanlıoğlu'nun kurguladığı yeni master planında, yıllık 5 milyon yolcu kapasiteli dört terminal binası ve ek yapılar yer almaktaydı. Dış hatlar terminal binasında yer alan transit yolcu alanı da bu master plan kapsamında inşa edilmiştir. Yapı bodrum kat, geliş katı, gidiş katı ve bir ara kat olmak üzere toplam dört kattan oluşmaktadır (2020) (Şekil 2.19.)."

Şekil 2.19. Yeşilköy Havalimanı İç Mekânı

Kaynak: Ozar ve Nane, 2020, URL 18.

Yeniden tasarlanan havalimanı 1983 yılında tekrardan açılmıştır (Görsel). 1985 yılında Yeşilköy Havalimanın ismi Kenan Evren tarafından Atatürk Havalimanı olarak değiştirilmiştir.

Şekil 2.20. Yeşilköy Havalimanı Açılışı, Hayati Tabanlıoğlu ve Kenan Evren

Kaynak: Salt Araştırma Arşiv, URL 19.

Hayati Tabanlıoğlu, Yeşilköy Havalimanı projesiyle beraber 1983'de Sedat Simavi ödülünü almıştır. Ödüllü bir yapı olması, Yeşilköy Havalimanın **mimari değerinin** kanıtı niteliğinde olduğunu söylenebilir. Türkiye'nin ilk havalimanı olması sebebiyle **kimlik değerine**, 80 yıla yakın bir sürede hizmet vermiş olması nedeniyle toplum hafızasın yer edinmiş bir iç mekân olduğu için **anı değerine** sahip olduğu çıkarımı yapılabilir. Bu bağlamda, Yeşilköy Havalimanı birçok Yeşilçam filminde de yer alması, yapının anı değerinin kanıtı niteliğindedir (Şekil 2.21.).

YILDIZLAR YEŞİLKÖY'DEYDİ

Yeşilköy Havaalanı dün hareketli günlerinden birini yaşadı. Türk sinemasının bir çok meşhuru hep oradaydı. Türkân Şoray, Fikret Hakan, Nedret Güvenç, Cahit Irgat Nilüfer Koçyiğit ve daha bir çok meşhur... Fakat hiçbiri ne yolcu, ne uğurlayıcı idi.. Rol aldıklerdi. Sabahın erken saatlerinde başlayan filim çekmegece yarısına kadar sürdü. Transit salonunda çekilensahneler özellikle yabancı yolcuların dikkatini topladı. Yabancı yolcular, artistlerin poz poz resimlerinçektiler. Resimde Türkân Şoray ve Reha Yurdakul

Şekil 2.21. Yeşilköy Havalimanı İç Mekânı / 1966 Türkan Şoray ve Reha Yurdakul

Kaynak: BBC Haber, URL 20.

Birçok değere sahip olan Yeşilköy (Atatürk) Havalimanı; 2019'da sivil uçuşlara, 2022'de ise kargo uçuşlarına kapatılmıştır. İstanbul Havalimanın açılmasıyla beraber, uçuşlar yeni havalimanına aktarılmıştır. Bu sebeple Yeşilköy (Atatürk) Havalimanı işlevsiz durumda bulunmaktadır. Yapının işlevsizleştirilmesi yıkım tehditti oluşturmaktadır. Bu nedenle Yeşilköy Havalimanı yıkım olmaksızın yitirilen bir modern iç mekân örneği olarak değerlendirilmiştir.

İşlevsiz bırakılması dışında, sonradan yapılan müdahaleler sebebiyle de yitirilen birçok modern iç mekân örneği vardır. Bunlardan biri, İzmir'de yer alan mimar Affan Karaca tarafından tasarlanan Kemalpaşa Camisi'dir. 1956 yılında yapımı başlanan camii, 6 sene sonra hizmete açılmıştır (Şekil 2.22.).

Şekil 2.22. Kemalpaşa Camii

Kaynak: Gürsoy, 2016.

"Modern Mimaride Koruma Sorunu: İzmir Karşıyaka'da Kemalpaşa Cami Örneği" isimli makalesinde Gürsoy, Kemalpaşa Camisinin, Vedat Dalakoy ve Nejat Tekelioğlu'nun tasarlamış olduğu Ankara Kocatepe Cami öneri projesine benzer mimari örneklerde olduğunu aktarmıştır. Fakat yapılan tespitlere göre caminin iki kez yanlış müdahalelere maruz kaldığını ve bu nedenle tümüyle değişikliğe uğradığını vurgulamıştır (2016) (Şekil 2.23.).

Şekil 2.23. Kemalpaşa Camii Sonradan Yapılan Müdahaleler

Kaynak: Foursquare Web Site, URL 21.

Yapılan müdahaleler, korunması gereken önemli bir yapının yıkım olmaksızın yitirilmesine neden olmuştur. Kemalpaşa Camisinin önemini Gürsoy şu şekilde aktarmıştır:

Gima mağazasının değer analizi yapılacak olursa, Türkiye'nin ilk gökdelenlerinden birinde yer alması sebebiyle **kimlik ve sembolik değere** sahip olduğu söylenebilir. Yanı sıra toplum hafızasında yer edinmiş bir mekân olması sebebiyle de **anı değerine** sahip olduğu çıkarımı yapılabilir.

Emek İşhanı'nda yer alan Gima Mağazası, değişen tüketim alışkanlıkları nedeniyle yitirilmiştir. Emek İşhanı'nın yıkılmamış, yalnızca iç mekânda yaşanan değişimle beraber bir modern iç mekân örneği olan Gima Mağazası yitirilmiştir. Bu nedenle yıkım olmaksızın yitirilen modern iç mekânlardan biridir.

Toplumun alışkanlıklarının değişmesi ve sinema sektöründe yaşanan değişimle beraber modern iç mekân örneği olan birçok sinema yapısını da işhanı işleviyle kullanılmaya başlanmıştır. İlk olarak Atatürk Bulvarı'nda yer alan Büyük Sinema bu duruma örnek olarak verilebilir. Büyük Sinema işlev değiştirerek Büyük Çarşı'ya dönüştürülmüştür. Diğer bir örnek ise; Necatibey Caddesi'nde yer alan Ankara Sinema'nın, Balıkçıoğlu İşhanı'na dönüştürülmesidir. Bir başka örnek ise; Soysal Apartmanın zemin katında yer alan ve Yenişehir'in ilk sineması olan Ulus Sineması'dır. Soysal Apartmanı yıkılmamış, iş merkezine dönüşmüştür. Yapılan bu dönüşümler, modern iç mekân örnekleri olan bu sinema yapılarının yıkım olmaksızın yitirilmesine sebep olmuştur.

3. BİR MODERN MİMARLIK MİRASI OLARAK SİNEMA

3.1. Tarihsel Süreciyle Sinema ve Sinema Yapıları

Sinema, resmi olarak 22 Aralık 1895 günü Paris'te Capucines bulvarındaki Grand Cafe'de düzenlenen bir gösteriyle doğmuştur (Scognsmillo, 1987). Özön, Lumiere kardeşlerin *cinematographe* ismini verdikleri bir aygıtla, halka yaptıkları ilk genel gösterinin, sinema serüvenin başlangıcı olduğunu ifade etmiştir. (1961, sf.15). Sinemanın Türkiye'de başlama zamanı da Paris'teki gösterimden bir sene sonrasıdır. Yurdumuzdaki ilk film gösterimi Weinberg'in 1896'da, Galatasaray'da Sponeck Birahanesi'nde yaptığı gösteri olarak kabul edilir (Gökmen, 1973) (Şekil 3.1.). Sponeck Birahanesi'nde yapılan gösterim, halkın ilk kez sinemayla buluşmasıdır.

Şekil 3.1. Sponeck Birahanesi Gösterim İlanı

Kaynak: Türkiye Sinema Araştırmaları Web Sitesi / Burçak Evren Arşivi, URL 23.

Hem dünyadaki hem de Türkiye'deki ilk film gösterimleri, bir sinema mekânı olmaksızın biri kafede diğeri birahanede olmak üzere kamusal mekânlarda gerçekleşmiştir. Sponeck Birahanesi'nden sonra, birkaç kıraathanede de film gösterimleri gerçekleşti. Özön, 1898 yılında Beyoğlu'nda Varyete Tiyatrosu'nda, 1900 yılında ise yine Beyoğlu'nda yer alan Odeon Tiyatrosu'nda film gösterimlerinin yapıldığını aktarmıştır (1961). Türkiye'de sinemanın mekânsallaşması ilk film gösteriminden 12 sene sonra gerçekleşmiştir.

"Meşrutiyet'in ilanı üzerine sinemayı bu sığıntı durumdan çıkaran yine Weinberg oldu. Weinberg 1908 yılında Tepebaşı'nda Şehir Tiyatrosu'nun eski Komedi Bölümü olan yerde Pathe Sinemasını yaptırarak Türkiye'de ilk sürekli sinema salonunu kurdu (Özön, 1961)."

1908 yılında açılan Pathe Sinemasıyla beraber, sinema mekânları İstanbul'da hızla yayılmıştır (Şekil 3.2.).

Şekil 3.2. Pathe Sineması

Kaynak: Türkiye Sinema Araştırmaları Web Sitesi / Burçak Evren Arşivi, URL 24.

Sinemanın tarihsel süreci incelendiğinde, dünya sinemanın ortaya çıkma tarihinden bir sene gibi kısa bir zaman içinde yurdumuza da gelmiştir. Fakat Türkiye'de sinemanın mekânsallaşma süreci daha geç bir tarihtir. Türkiye'de sinema izleme deneyimi, bir mekân olmaksızın açık hava sinema gösterimleriyle oldukça yaygınlaşmıştır. Karakaya; 1930'lu yıllarda Ankara Halkevi gençlerinin 16 milimetrelik göstericiyi yüklenip, Ballıkpınar Köyüne geldiklerini ve gece açık havada köy halkının; kadın, erkek, çocuk hatta askerlerinde de bulunduğu bir kitleye film gösterimi yaptığını aktarmıştır (2014) (Şekil 3.3.).

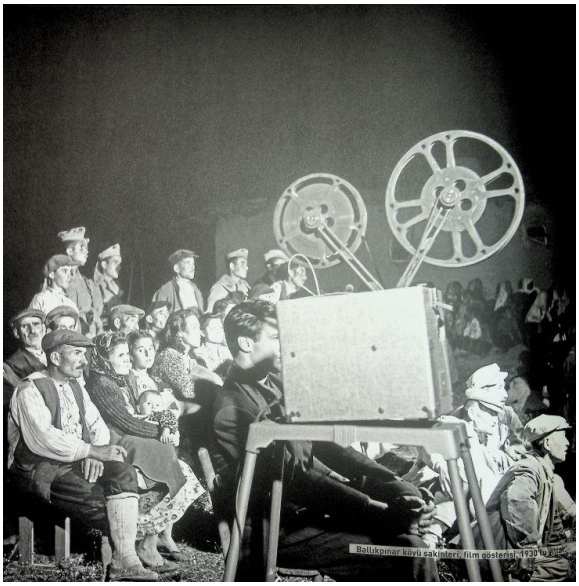

Şekil 3.3. Ballıkpınar Köyü Film Gösterimi

Kaynak: Ankara 1930-1960

İ.D. 1960'lı yıllarda Ankara'da yaklaşık 170 adet açık hava sinemasının olduğunu aktarmıştır:

> *"O zamanlar açık hava sinemaları bahçe, akşamları ailecek yemek yenilen piknik yapılan yerlerdeydi. Gençlik Parkında, Yenimahalle'de, Bahçelievler'de her mahallede varmış. O zamanlar Bahçelievler'de arsalar varmış, şimdi hepsi apartman oldu. Oralar çay bahçesi, aile bahçesi gibiymiş. Tabi sinema da varmış, konser de. Bir sürü insan yetişmiş, oralarda. Emel Sayın'lar, Barış Manço'lar gibi. Filmden önce sahneye çıkılırmış. Ben çocukluğumdan hatırlıyorum, filmden önce galalar olurdu, açık havada (Kişisel İletişim, 2022)."*

Bu bağlamda, açık hava sinemalarının toplumda sinema sektörünün yaygınlaşması noktasında katkı sağladığı sonucuna ulaşılabilir. Açık hava sinemalarına yoğun ilgi gösteren halkın, sinema yapılarının oluşumuna da olumlu etki sağladığı söylenebilir.

3.2. 1960'lar Öncesi Sinema ve Sinema Yapıları

Özön, Türk sinemasında 1922-1939 yılları arasını 'tiyatrocular' çağı olarak adlandırmıştır. Türk sinemasının, tiyatronun etkisinde kaldığını ifade eder (Özön, 1961). Türk sinema tarihindeki bu durumu, mekânsal olarak da okumak mümkündür. Bahsi geçen

dönemde tasarlanan sinema salonlarının, tiyatro salonlarına benzerliği dikkat çeker. Arkitekt dergisinden bazı sinema salonu örnekleri bu durumun kanıtı niteliğindedir.

Arkitekt dergisinin 1931 yılında yayımlanan sayısında "Sinema Binaları" isimli bir makale bulunmaktadır. Makalede Avrupa'daki birkaç sinema mekânı betimlenerek aktarılmıştır. Bu sinemalardan biri Berlin'deki Kapitol Sinemasıdır. Hans Poelzig tarafından tasarlanan sinemayla ilgili yazar, şunları aktarmıştır:

> *"Sinema takriben 1200 kişiliktir. Oturulacak yerler münhani şeklindedir. Balkon locaları iki taraftan sahneye çok yaklaşır. Perdenin iki tarafında (org) vardır. Salonun şekli geniş olduğundan gayet toplu ve sevimlidir tavanı sekiz köşe üzerinde bir çadır şeklinde olması büsbütün samimiyeti artırır (Şekil 3.4.)."*

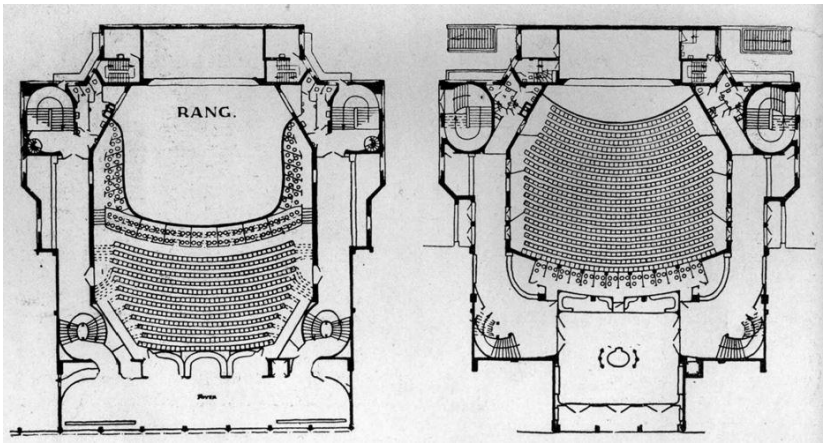

Şekil 3.4. Berlin Kapitol Sineması Planları

Kaynak: Arkitekt Dergisi 1931

Makalede örnek olarak verilen bir diğer sinema mekânı ise Hamburg'da yer alan Şauburg Sineması'dır. Karl Winand tarafından tasarlanan sinemayla ilgi yazar şunları aktarmıştır:

> *"1500 kişi alır. Şekli ne fazla uzun nede geniştir. Perdenin iki tarafından köşeler kesiktir. Balkon katı locaları ekseri Alman sinemalarında olduğu gibi iki taraftan orglara kadar uzanır (Şekil 3.5.)."*

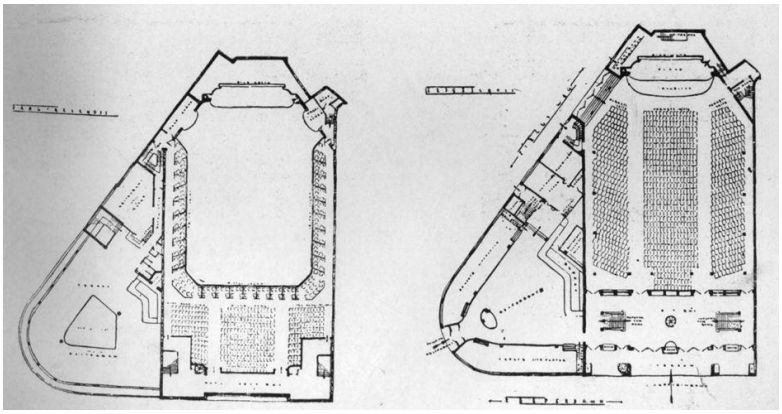

Şekil 3.5. Şauburg Sineması Planları

Kaynak: Arkitekt Dergisi 1931

Arkitekt dergisinde Avrupa'da yer alan bu iki sinema örneğinden anlaşılacağı üzere, 1930'lu yılların sinema mekânları daha çok tiyatro salonu gibi tasarlanmıştır. 1000 kişinin üzerinde izleme kapasitesine sahip mekânlarda balkon ve loca kısımlarının olması, o dönemin sinema mekânlarını bugünden farklı kılmaktadır. Bu durumu Türkiye'de de söylemek mümkündür. Türkiye'deki sinema yapıları, müstakil sinemalar ve apartmanlı sinemalar olarak iki başlık altında ele alınabilir. Oluşturulan tabloda 1960'lar öncesi sinema yapılarının yalnızca bir kısmına yer verilmiştir. (Tablo 3.1.). Öne çıkan sinema örnekleri Tablo 3.1.'de farklı şehir ve farklı mimarlar olacak şekilde seçilmiştir.

Tablo 3.1. 1960'lar Öncesi Sinema Yapıları

1960'lar Öncesi Sinema Yapıları				
Müstakil Sinemalar	Milli (Elhamra) Sinema	1926	İzmir	Tahsin Sermez, Mühendis Galip Bey
	Tayyare (Majik) Sineması	1933	İzmir	Ernst Egli
	Dilan Sineması	1955	Diyarbakır	Harutyan Sarafyan

Apartmanlı Sinemalar	Emek (Melek) Sineması	1924	İstanbul	Alexandre Vallaury
	Alkazar Sineması	1923	İstanbul	Kerem Basul
	Büyük Sinema	1949	Ankara	Abidin Mortaş

3.2.1 Müstakil Sinemalar

Müstakil sinema yapılarına ilk olarak, İzmir'de yer alan 1926 yılında Tahsin Sermet ve Mühendis Galip Bey tarafından yapılan Milli (Elhamra) Sinema örnek olarak verilebilir. Aslanoğlu'nun aktarımıyla, Milli (Elhamra) Sinema, Milli Kütüphaneye gelir sağlamak amacıyla Milli Kütüphane tarafından yaptırılmış, 840 kişi kapasiteli büyük bir sinema yapısıdır (2010).

Erken Cumhuriyet Dönemi yapısı olan sinema, kütüphane ve sinema salonu olarak iki ayrı işlevle kullanılmıştır (Şekil 3.6.).

Şekil 3.6. Milli (Elhamra) Sineması – Milli Kütüphane

Kaynak: Salt Araştırma Arşiv, URL 25.

Elhamra Sineması'nın iç mekânını Savur, "1960-1970 İzmir'de Sosyal Yaşam" isimli doktora tezinde şu şekilde anlatmıştır:

"Elhamra Sineması'nın da 100 kişilik özel bölümü, 200 kişilik balkonu ve 450 kişilik parter denilen ön alanı vardı. Ailesi ve arkadaşları ile ayrı oturmak isteyen

izleyiciler için de 10 tane balkon locası ve 10 tane benyuvarı mevcuttu. Benyuvarların her biri dörder kişilik, balkon localarının ise her biri 5'er kişilik idi. Toplam 840 koltuğun tamamı Viyana'daki Thonet şirketine yaptırılmış kadife koltuklardı. Son derece lüks ve zevkle döşenmiş olan Elhamra Sineması bu nedenle daha çok İzmir'in tanınmış simalarına hitap ederdi (Savur, 2019, sf. 379)."

Elhamra Sineması, çok sayıda özel locanın bulunduğu, balkon-salon katı olarak iki katlı bir sinemadır. Aslanoğlu, sağ-sol balkon katına çıkmak için iki adet merdivenin bulunduğunu vurgulayarak, iç mekânı şu şekilde aktarmıştır:

"Yapının zemin katında giriş holünden, karşısındaki sinema salonuna, sağ ve soldan balkona ulaşılmaktadır. İkinci katta merdivenlerin birleştiği fuaye ve salon içine uzanan balkon yer alır. Salonun duvarlarında, taşıyıcı ögelerde Osmanlı mimarlığından ayrıntılar uygulanmıştır (2010, sf. 232)"

Yapı, günümüzde sinema işlevini yitirmiş ve İzmir Devlet Opera Balesi olarak kullanılmaktadır (Şekil 3.7.).

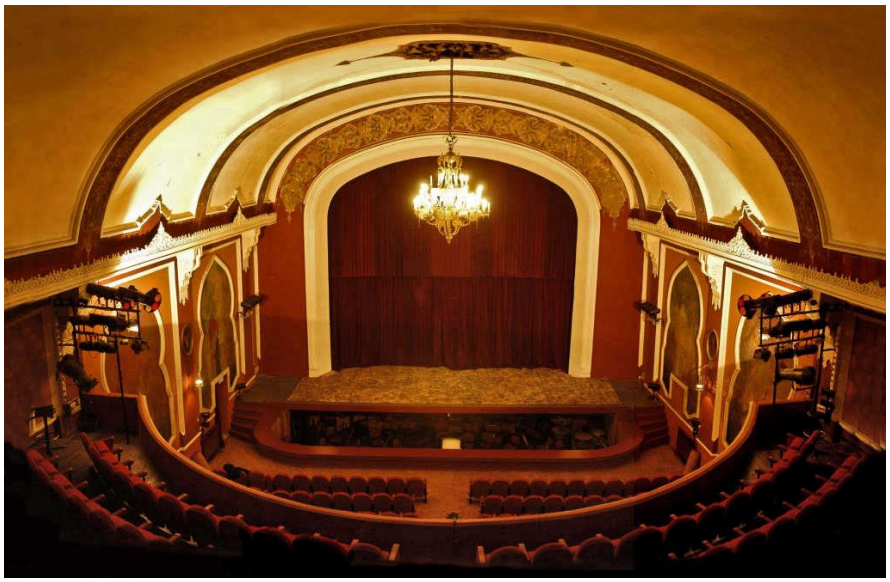

Şekil 3.7. İzmir Devlet Opera Balesi İç Mekan

Kaynak: Otuzbeşlik Web Site, URL 26.

İzmir'de yer alan bir diğer müstakil sinema örneği de Tayyare Sineması'dır. Sinemanın ilk ismi Palas Sineması olarak geçmektedir, 1922 yılında yaşanan bir yangın sebebiyle yapı onarılmıştır ve Tayyare Cemiyetine satılmasıyla beraber Tayyare Sineması ismini almıştır. Erken Cumhuriyet dönemi yapılarından biri olan Tayyare Sineması mimar

Ernst Egli tarafından onarılmıştır (Kılıç, 2020). Sinemanın iç mekânını Alparaslan; "Kentin Dönüşümünü Bir Parselden Okumak: İzmir'in Kordon'undaki 1201/20 Numaralı Parselin 150 Yıllık Tarihçesi" isimli makalesinde şu şekilde anlatmıştır:

> "*Perdenin hemen önünde, ahşap bir korkulukla sınırlandırılmış alanda filmlere eşik eden müzisyenlerin oturduğu alan bulunmaktadır. Her bir sırada 20 koltuk barındıran oturma düzeninin her iki yanında ve ortasında koridorlar yer alır. Sağ ve sol taraftaki localara, oturma sıralarının önünden çıkan birer merdivenle ulaşılır. Locaların korkuluklarındaki girlandlardan oluşan bezemeler ve tavanla duvarın birleştiği yüzeylerdeki frizler yapının cephesindeki Neoklasik dilin iç mekânda da devam ettiğinin işaretleridir (2020, sf. 224) (Şekil 3.8.)."*

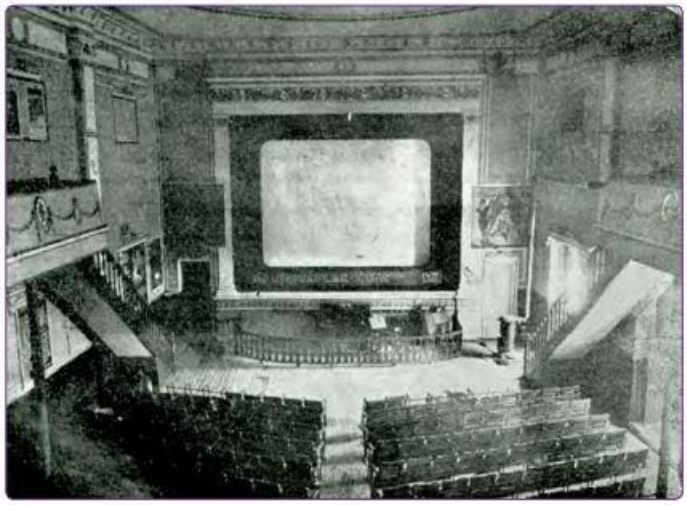

Şekil 3.8. Tayyare Sineması 1929 İç Mekân

Kaynak: Alparslan, 2020

Tayyare Sineması, 1948 yılında İzmir Devlet Tiyatrosu ve İzmir Şehir Tiyatrosu olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Fakat 1968 yılında satılmış ve 1969 yılında yerine Tayyare Apartmanı yapılmak üzere yıkılmıştır (Kılıç, 2020).

Müstakil sinemalara son olarak Diyarbakır'da yer alan 1955 yılında yapılmış olan Dilan Sineması örnek olarak verilebilir. 2300 m2'lik bir alanı kapsayan, sinemanın mimarı, Harutyan Sarafyan'dır (Şahin ve Halifeoğlu, 2018). Sinemanın sahibi müteahhit Nejat Dilan, Cumhuriyet Gazetesi röportajında yapıyı şu şekilde anlatmıştır:

"70 tane locası vardı. 1900-2000 kişi alırdı. 2 bin 300 metre kareye üzerinde içerisinde dükkânlar, pansiyonlarında bulunduğu bir kompleksi İtalya'dan mimar mühendis olan Ermeni asıllı Harutyan Sarafyan'ı getirerek yaptırmıştık. O dönemin İtalya'sındaki opera binalarından esinlenmiştik. Devlet Senfoni orkestrası dâhil bütün sanatkârlar bizim sinemamızda konser verdi (Dilan, 2009).[1]"

Üç kattan oluşan ve çok sayıda salonu bulunan Dilan Sinemasının iç mekânını Işık şu şekilde aktarmıştır:

"Dilan Sineması'nda ana fuayenin bulunduğu alandan döner bir merdivenle 1. kata ulaşılmaktadır. Bu katta ana fuaye üstüne gelen galeri boşluğu, makina daireleri, depolar ve 2.kata geçişi sağlayan diğer merdivenler bulunmaktadır.3.katta ise Site Sineması'nın 4-5-6 numaralı sinema salonları, Dilan Sineması'nın 500 kişilik büyük balkonunun kapatılmasıyla oluşturulan 7 numaralı sinema salonu, bekleme salonu ve ana sinema salonunun yatayda da bölündüğü locaları da kapsayan 9 numaralı salon bulunmaktadır (Işık, vd., 2020, sf. 435)."

Dilan Sineması da Diyarbakır'ın kültürel hayatı için de çok önemli bir yer edinmiş ve Diyarbakır'da en uzun süre varlık gösteren sinema yapısı olmuştur (Şahin ve Halifeoğlu, 2018). Dilan Sineması korunması gereken bir modern mimarlık yapıyken günümüzde oldukça kötü vaziyette, işlevsiz halde durmaktadır (Şekil 3.9.).

Şekil 3.9. Dilan Sineması İç Mekân

Kaynak: Işık, 2020.

[1] https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bir-doneme-taniklik-etmisti-90176

3.2.2. Apartmanlı Sinemalar

Apartmanlı sinema örneklerinden biri olan Emek Sineması, İstiklal Caddesi'nde bulunan Cercle d'Orient binasında yer almaktadır. Yapı, 1884'te mimar Alexandre Vallaury tarafından inşa edilmiştir. 1924 yılında Melek Sineması ismiyle film gösterimine başlanan yapı, 1957 yılında isim değiştirerek Emek Sineması adını almıştır (Şekil 3.10.). Emek Sineması 2013 yılında restorasyon adı altında yıkılarak, yeniden yapılmıştır (Şekil 3.11.). Yapının yıkımına yönelik toplumun gösterdiği tepkiyi Özlü şu şekilde aktarmıştır:

> *"Emek Sineması'nın yıkımı, sivil toplumun tüm çabalarına, pek çok protesto eylemine ve hukuki mücadeleye rağmen engellenemedi. Geçtiğimiz üç yıl içerisinde, Kamer İnşaat, Emek Sineması'nın da içinde bulunduğu parseli yıkmak, tescilli Cercle d'Orient binasını restore etmek, Emek Sineması'ndan geriye kalanları ise sinemanın yerine yapmış oldukları AVM'nin en üst katına taşımak suretiyle "Grand Pera" adını vermiş oldukları projeyi tamamladı (Özlü, 2016, sf. 24)."*

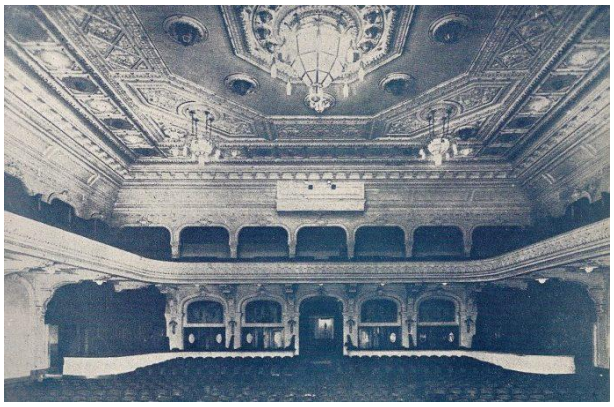

Şekil 3.10. Emek Sineması 1920'li Yıllar

Kaynak: Mimar.ist Dergisi 2016/3

Şekil 3.11. AVM'nin Üst Katında İnşa Edilen Sinema Salonu

Kaynak: Sabah Gazetesi Web Site, URL 27.

Özlü; yapılan yeni sinema salonunu, yerel yönetim ve özel sektör işbirliği ile hafıza mekânlarını korumak isteyen kentliler arasındaki mücadelenin bir tezahürü olarak yorumlamıştır (2016).

Emek Sinemasıyla aynı dönemde faaliyet gösteren ve İstiklal Caddesi'nde yer alan bir diğer apartmanlı sinema örneği ise Alkazar Sineması'dır. 4 katlı bir yapının ilk iki katında yer alan Alkazar Sineması, 1923 yılında açılmıştır. Sinema sektöründe yaşanan olumsuz durumlar nedeniyle, Alkazar Sineması kısa aralıkla çeşitli zamanlarda kapanmıştır. Seyircileri sinemaya çekmek maksadıyla, süreli yayınlarda gösterime giren filmlerin reklamına yer verilmiştir. 1969 yılında yayınlanan bir süreli yayında Alkazar Sineması'nda gösterime giren *Şampiyonun İntikamı* isimli filmin reklamı bulunmaktadır (Şekil 3.12.).

Şekil 3.12. Alkazar Sineması Reklamı / 1969

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Sinema bir dönem kapalı kaldıktan sonra, 1994 yılında tekrar açılmıştır. *Sinema* isimli derginin 1994 yılında yayımlanan sayısından, Alkazar Sineması'nın yeniden açılışına dair Perihan Korkmaz'ın bir yazısı bulunmaktadır. Korkmaz; Onat Kutlar, Yılmaz Zafer ve Adalet (Güven) Dinamit'in oluşturduğu yönetim kuruluyla projenin tamamladığını ve iki salon ve bir kafe-bardan oluşan sinema yapısının, mimari düzenlemesinin Yüksek Mimar Kerem Basul tarafından yapıldığını aktararak, iç mekânı şu şekilde betimlemiştir:

"Tavan işlemeleri, mimari özellikleri, rokoko üslubundaki genel havasıyla tarihi özellikleri korunarak yenilenen ve en modern ekipmanlarla donatılarak hizmete sunulan Alkazar Sinema Salonu 440, Alkazar Avrupa Salonu ise 152 kişilik, geniş ve rahat koltuklara sahip. Ses düzeni gerçek Dolby Stereo olan salonda perdeler İngiliz kristal-gümüşlü malzemeden yapılmış, klimatize olan salonlarda yaz ve kış belli sıcaklıkta film seyretmek mümkün ayrıca temiz havanın bir nimet olduğu düşünülerek mükemmel bir havalandırma sistemi de unutulmamış (Korkmaz, 1994, sf. 47)."

Alkazar Sineması'nın 1993 yılına ait mimari çizimleri incelendiğinde, dikdörtgen formu bir plan şemasının olduğu görülmektedir (Şekil 3.13.). Bodrum katla beraber toplamda üç kattan oluşan sinema yapısı, balkonu bulunan tek bir salonda oluşmaktadır. Yapının zemin katında sol kısımda; bar, mutfak, vestiyer ve ıslak hacimlerin çözümlendiği, sağ kısımda ise fuayenin, gişenin ve sinema salonu çözümlenmiştir. Salon katı 116 koltuk kapasitelidir. Gişenin sağ tarafında çözümlenen L formundaki merdivenle birlikte balkon katına geçiş sağlanmıştır.

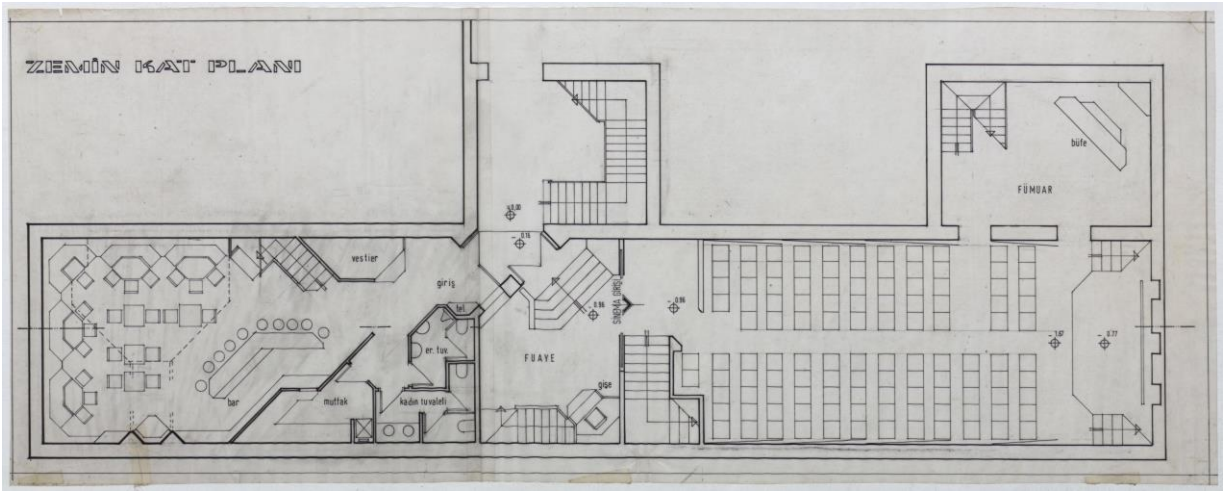

Şekil 3.13. Alkazar Sineması Zemin Kat Plan – 1993

Kaynak: Salt Araştırma Arşiv, URL 28.

Sinemanın balkon katında ise; servis alanı, yönetim, büfe, fümuar, projeksiyon odası ve ıslak hacimler çözümlenmiştir (Şekil 3.14.). Sinemanın balkon katı da 44 koltuk kapasitelidir. Islak hacimler sahnenin üst tarafında, yönetim odası ise salon ve servis alanı arasında çözümlenmiştir.

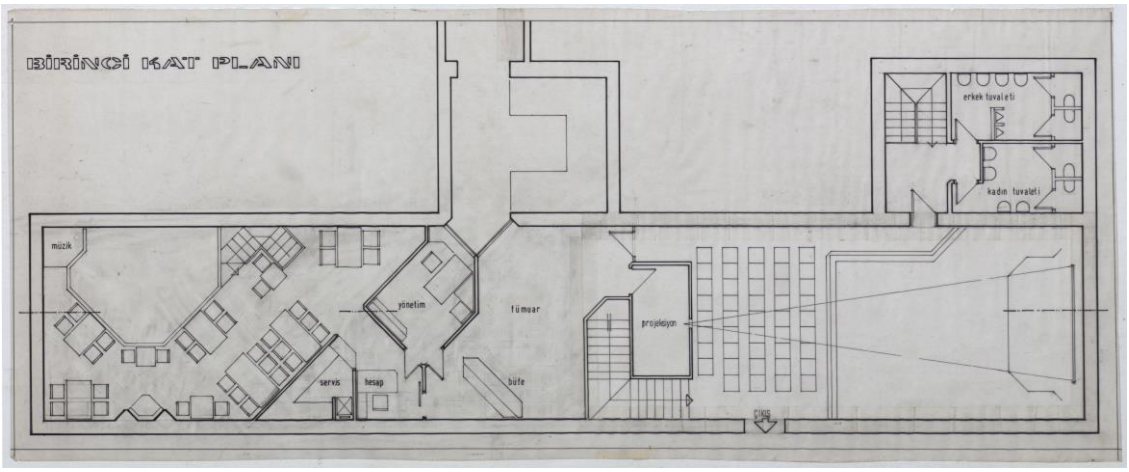

Şekil 3.14. Alkazar Sineması Mimari Plan – 1993

Kaynak: Salt Araştırma Arşiv, URL 29.

Yapının kesit çizimleri incelendiğinde iç mekâna dair alınan tasarım kararlarını görmek mümkündür (Şekil 3.15.). Duvarlarda kumaş dokulu boya ve meşe lambri kullanılmıştır. Sabit mobilyalarda meşe, bar ünitesinin üst tablasında granit malzeme, hareketli mobilyalarda ise demir döküm ayakların kullanıldığı görülmektedir.

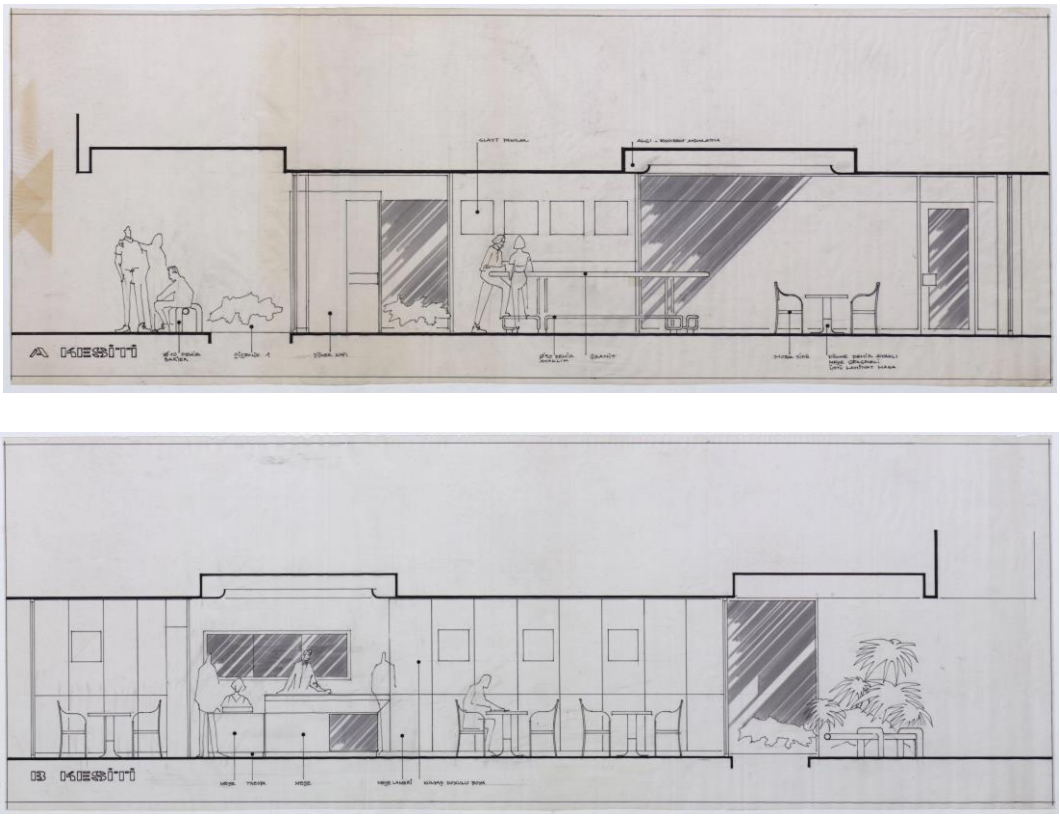

Şekil 3.15. Alkazar Sineması Kesit Çizimleri – 1993

Kaynak: Salt Araştırma Arşiv, URL 30.

1994 yılındaki açılışın ardından Alkazar Sineması 2010 yılında tekrardan kapanmıştır. 2021 yılında, Hope Alkazar ismiyle tekrar açılmıştır. Açılışıyla beraber Refik Anadol'un Alkazar Sineması için oluşturmuş olduğu *Alkazar Rüyası* isimli dijital enstalasyonu sergilenmiştir. Anadol, *Alkazar Rüyası* isimli eserini şu şekilde anlatmıştır:

> *"Parçası olduğum kültürün en önemli miraslarından biri olan bu mekânının tarihini muhafaza edebilmek ve yeni bir sinema deneyimi yaratabilmek için elimizdeki en yeni yapay zeka teknolojilerini kullandık ve geçmişle gelecek arasında güçlü bir köprü inşa ettik. Alkazar Rüyası bu bağlamda dünyada ilk defa eski sinema arşivleri ile yapay zekânın bir araya geldiği ve izleyici hareketleri sayesinde form değiştirebilen bir interaktif deneyim olma özelliği taşıyor (Anadol, 2021)[2]."*

Alkazar Sinemasında gösterilmiş olan 150 adet filmin karelerinden oluşan enstalasyon çalışması, mekanın anı değeri ve kimlik değerinin korunmasına katkı sağladığı söylenebilir (Şekil 3.16.). Alkazar koordinatörü Türkay, tarihi sinema salonu fonksiyonunun da devam edeceğine dikkati çekerek, mekânda tiyatro kolektifleri, dans grupları, müzik toplulukları veya hareket ve spor alanında çalışma yürüten ekiplere de yer vermek istediklerini aktarmıştır (Türkyılmaz ve Yavuz, 2021). Alkazar Sineması yeni işlevleriyle birlikte açılmıştır. Tarihi sinema salonu fonksiyonun devam edileceği açıklansa da yeniden işlevlendirilmiş bir sinema örneğidir.

Şekil 3.16. Alkazar Rüyası Dijital Enstalasyon

Kaynak: The Magger Web Sitesi, URL 31.

Alkazar Sineması ve Emek Sineması, yakın lokasyonlarda bulunan ve 1920'li yıllarda hizmet vermeye başlamış olan iki sinema örneğidir. Benzer mimari özelliklere sahip

[2] https://bi-ozet.com/2021/11/26/refik-anadolun-alkazar-ruyasi-enstalasyonu-beyoglunda/

olan bu iki sinema yapısında iki farklı yaklaşım görülmektedir. Emek Sineması'nda mevcut yapı yıkılmak suretiyle yerine eskisinin taklidi niteliğinde yenisi yapılmışken, Alkazar Sinemasında mevcut olan yapının, yıkım olmaksızın korunmaya çalışıldığı aynı zamanda yeni bir işlev aracılığıyla da kente kazandırıldığı söylenebilir.

İstanbul'da yer alan apartmanlı sinemalara Beyoğlu'nda bulunan İpek Sineması (1924) ve yine Beyoğlu'nda Atlas Pasajında bulunan Atlas Sineması (1932) da örnek olarak verilebilir.

Ankara'da yer alan apartmanlı sinemalara ise ilk olarak, Yenişehir'in ilk sineması niteliğinde olan Ulus Sineması örnek olarak verilebilir. Ulus Sineması Soysal Apartmanı'nda yer almaktadır. Ulus Sineması'nın programının yer aldığı broşürde, iç mekâna dair bilgiler vardır. İç mekânda; vestiyer, balkon ve büfe çözümümün yapıldığı anlaşılmaktadır (Şekil 3.17.). Aynı zamanda istirahat salonun da bulunduğu aktarılmıştır. Bu noktada Ulus Sineması'nın da diğer sinema salonu örneklerinde olduğu gibi, tiyatro salonu benzerliği görülmektedir.

Şekil 3.17. Ulus Sineması Programı Arka Yüzü

Kaynak: Ankara Araştırmaları Dergisi / Korkut Erkan Koleksiyon

Bayraktar'ın aktarımıyla Ulus Sineması'nın açılışı, Ankara'da kültürel etkinliklerin Ulus'tan Kızılay'a kayması sürecini başlatmıştır (2016). Kızılay'da yer alan bir başka apartmanlı sinema örneği 1949 yılında açılan Büyük Sinema'dır. Büyük Sinema Ankara'nın en önemli protokol mekânlarından birisi olmuştur.

"Mimari projesi Yüksek Mimar Abidin Mortaş'a ait olan Büyük Sinema'da bir dönem Ankara'sının sosyal tarihi yazılmıştır diyebiliriz. Burası adında da belirtildiği gibi, gerçekten büyük bir sinemadır ve 1552 kişilik salonunda yıllarca büyük konserler, galalar, siyası parti kongreleri, geniş katılımlı toplantılar düzenlenmiştir (Yavuztürk, 2009)."

Büyük Sinema'nın iç mekân görselleri, 1946 yılında Arkitekt dergisinde yayınlanan bir makalede yer almıştır. Yaklaşık 1550 kişilik olan sinema yapısının, balkon-salon katlarından oluştuğu aktarılmıştır (Şekil 3.18.).

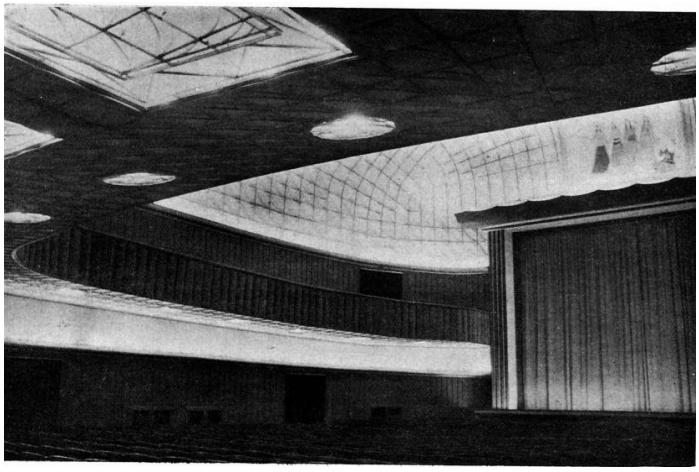

Şekil 3.18. Büyük Sinema İç Mekânı

Kaynak: Arkitekt Dergisi, 1946

Yapıda kullanılan malzemeler ve renkler şu şekilde betimlenmiştir:

"Bütün koltuklar cilâlı ahşap, iskelet üzerine deri kaplanmak üzere yapılmıştır. Hollerde, merdivenlerde ve koridorlarda beyaz ve siyah mermerle desenler teşkil edilmiştir (Şekil 3.19.). Yalnız balkon bekleme holünün döşemesi renkli ve desenli karo seramiktir (Şekil 3.20.)."

Şekil 3.19. Büyük Sinema Bekleme Holü

Kaynak: Arkitekt Dergisi 1946.

Şekil 3.20. Büyük Sinema Balkon Bekleme Holü

Kaynak: Arkitekt Dergisi, 1946.

Yapı içinde sanat eserlerine de yer verilmiştir. Sahne üzerinde *Halay Oynayan Sivaslı Kızlar* panosunu ve bekleme holünde yer alan *Saadabad* isimli tabloları ressam Turgut Zaim ve Nurettin Ergüven tarafından yapılmıştır (Şekil 3.21.).

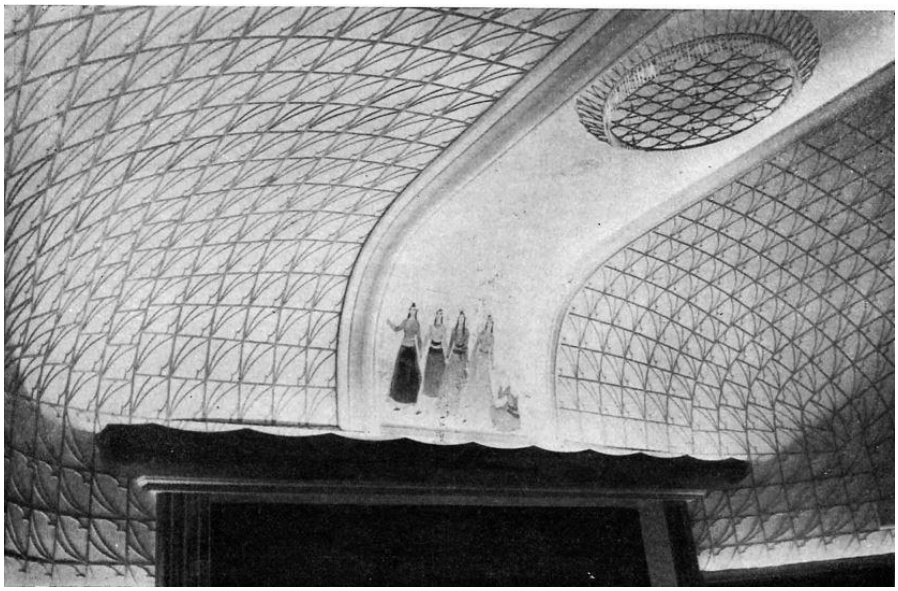

Şekil 3.21. Halay Oynayan Sivaslı Kızlar Panosu

Kaynak: Arkitekt Dergisi, 1946.

> *"Şık fuayesiyle, sahnenin üstünde asılı duran Turgut Zaim imzalı "Halay Çeken Kızlar" panosuyla, dekorasyonundaki bin bir özenle, Büyük Sinema çok özel ve ayrı bir yerde durmaktaydı. Ne yazıktır ki, yaşattığı bunca değerli anı, büyük ve görkemli mimarisi, şöhreti, ihtişamı; kısaca bugün Büyük Sinema denildiğinde özlemle anımsanan her şeyi, Ankara'nın unutulmaz özelliklere sahip bu güzel sinemasını, 70'li yılların başlarında kapatılarak bir çarşıya dönüşmekten kurtaramadı (Yavuztürk, 2009)."*

Kızılay'da Atatürk Bulvarında yer alan Büyük Sinema korunamamış ve yapıda sinemaya dair hiç bir öge kalmamıştır. 70'li yıllarda işlev değiştirerek çarşıya dönüştürülen mekân bugün hala Büyük Çarşı olarak varlığını sürdürmektedir. Ergir, 1978 yılında Büyük Sinema'nın, Büyük Çarşı'ya dönüştürülmesinin ardından 1997'de yapıda çıkan bir yangın sebebiyle *Halay Oynayan Sivaslı Kızlar* panosuyla beraber, yapıya özgünlük katan birçok elemanın kül olduğunu aktarmıştır (2018).[3] İşlev değişikliği ve yangın sebebiyle yitirilen Büyük Sinemanın eski ve yeni fotoğraflarına bakıldığında, korunamadığı ve nerdeyse tamamen değişmiş olduğu görülmektedir (Şekil 3.22.). 2.Kattan çekilen görselde iç mekânda, yapının geçmişine dair yalnızca merdiven trabzanlarının ve zemin döşemesinin varlığını sürdüğünü söyleyebiliriz.

[3] https://www.ergir.com/2011/buyuk_sinema.htm

Şekil 3.22. Büyük Sinema 2.Kat

Kaynak: Yalçın Ergir Arşiv, URL 32.

Özetle, 1960'lar öncesi başlığı altında, müstakil ve apartmanlı sinema olmak üzere, Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden (Ankara, İzmir, Diyarbakır, İstanbul) sinema yapıları örnek olarak verilmiştir. Verilen örneklerde sinema yapılarının balkon-salon şeklinde çok kapasiteli ve tek salondan oluştuğu görülmüştür. 1960'lar öncesinde sinema yapıları; balkonu, locaları, bekleme salonları ve fuayeleriyle beraber büyük mekânlar olarak tasarlanmıştır. Verilen örneklerin büyük çoğunluğu, günümüzde yitirilmiştir.

3.3. 1960'lar Sonrası Sinema Yapıları

1960'lı yıllar Türk sinema tarihi için bir kırılma noktası olarak ele alınır. Toplumda sinemaya ciddi bir talebin oluştuğu dönemde sinema yapılarının sayısı oldukça artmıştır. Türkiye Sinema Araştırmaları, 1965 yılında sadece İstanbul'da yer alan sinemalarda 34 milyon 393 bin 634 bilet satıldığını aktarmıştır.[4] Bu sayı, nüfusun iki katı kadardır.

1980'li yıllara gelindiğinde, videonun yaygınlaşması ve televizyonda farklı kanalların ortaya çıkmasıyla beraber, toplumda sinema yapılarına olan ilgi önemli ölçüde azalmıştır. *Gelişim Sinema* isimli aylık sinema dergisinin 1984 yılında yayımlanan sayısında *Sinema Ortamındaki Kriz* başlığıyla yer alan makalede bu konuya değinilmiştir. Evren, sinema ortamında yaşanan krizi şu şekilde aktarmıştır:

> *"Videonun, henüz geçerli ve etkili yöntemlerle kontrol altına alınmamış olması, TV'nin bir yandan video öbür yandan da sinemaya karşı bir tavırla programlarında değişiklik yapması sinema ortamımızın şu anda etkilendiği başlıca faktörler. Dışalımcının milyonlarca dolara dışardan getirdiği bir filmin, aynı anda korsan videocular tarafından dışarıya sürülmesi, bu filmin tecimsel şansını hissedilir ölçüde*

[4] https://www.tsa.org.tr/tr/sayfa/timeline

azaltırken, ortaya haksız rekabetin ötesinde, yasal olmayan bir durum da çıkarıyor (1984, sf.4).”

Evren, bütün bu sebepler neticesinde toplumun sinema salonlarını terk ettiğini aktarmıştır (1984). Sinema ortamında yaşanan kriz, sinema salonlarının sayısını da etkilemiştir. Bu süreçte birçok sinema yapısı kapanmıştır. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsünün verilerine göre; Ankara’da 1989 yılında 26 adet sinema yapısı bulunuyorken, 1993 yılına gelindiğinde bu sayı 17’ye kadar düşmüştür. Dört yıl içinde yaşanan bu hızlı düşüş, sinema ortamında yaşanan krizin kanıtı niteliğindedir.

Sinemada yaşanan kriz nedeniyle, 1980’li yıllarda sinema işletmeleri, dergi ve gazetelere reklamlar vermiştir. 1981 yılında yayınlanan bir dergide *Sinemada Bugün* başlığıyla beraber Ankara sinemalarının ve filmlerin reklamlarının yer aldığı görülmektedir (Şekil 3.23.). Sayfada yer alan sinema salonları şu şekildedir: Ses ve Nergiz Sineması, Sinema Batı, Sinema Akün, Sinema Çankaya, Arı Sineması, Bahçelievler Dedeman Sineması, Gölbaşı Sineması, Kerem ve Yeni Sinema, Kavaklıdere Sineması. 1982 yılında yayınlanan dergide ise, reklamı yapılan sinema salonları şu şekildedir: Sinema Akün, Sinema Çankaya, Gölbaşı Sineması, Eti Sanat Merkezi, Arı Sineması, Nergiz Sineması, Çağdaş Sahne Kültür Merkezi, Cem Sineması, Talip Sineması (Şekil 3.24.).

Şekil 3.23. Sinema ve Film Reklamı /1981

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Şekil 3.24. Sinema ve Film Reklamları / 1982

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

1960'lar sonrası dönemde, öne çıkan sinema yapılarını müstakil ve apartmanlı sinemalar olarak iki başlık altında Tablo 3.2. 'deki gibi sıralayabiliriz. Oluşturulan tabloda, 1960'lar sonrası yapılan sinemaların yalnızca bir kısmına yer verilmiştir. Tabloda, özellikle Nejat Tekelioğlu'nun tasarladığı apartmanlı sinema örnekleri yer almaktadır.

Tablo 3.2. 1960'lar Sonrası Sinema Yapıları

Kaynak: Tablo Ayşe Nur Tür tarafından oluşturulmuştur.

1960'lar Sonrası Sinema Yapıları				
Müstakil Sinemalar	Reks Sineması	İstanbul	1962	Maruf Önal
	Orduevi Sineması	Ankara	1965	Şaziment Arolat
	Arı Sineması	Ankara	1969	Demirtaş Kamçıl, Rahmi Bediz

Apartmanlı Sinemalar	Konak Sineması	İstanbul	1960	Rükneddin Güney
	Kızılırmak Sineması	Ankara	1960	Bilinmiyor
	Çankaya Sineması	Ankara	1967	Bilinmiyor
	Nergiz Sineması	Ankara	1967	Nejat Tekelioğlu
	Menekşe Sineması	Ankara	1966	Nejat Tekelioğlu
	Talip Sineması	Ankara	1969	Nejat Tekelioğlu

3.3.1. Müstakil Sinemalar

1960'lı yıllara ait İstanbul'dan bir müstakil sinema örneği Maruf Önal tarafından tasarlanan Reks Sineması'dır. Kadıköy'de yer alan sinema 1962 yılında açılmıştır. Sezginalp, bir adet balkon ve salon içerecek şekilde tasarlanan sinemaya, 1996 yılında Salon 2 ve 3; 2006 yılında da Salon 4 ve 5 eklendiğini aktarmıştır (2018). 1960'lı yıllardaki birçok sinema yapısında olduğu gibi Reks Sinemasında da tek salon-balkon olarak tasarlanan sinema, 1990'lı yıllarda filmlerin çeşitlenmesinin getirisi olarak salon sayıları arttırılmıştır. Sezginalp, Reks sinemasının iç mekânına dair fuayede yer alan sarmal merdivenin yapının karakteristik mimari bir imzası niteliğinde olduğunu vurgulamıştır (2018) (Şekil 3.25.).

Şekil 3.25. Reks Sineması

Kaynak: Mimarlık Dergisi, 2018.

Müstakil sinema yapılarına bir diğer örnek de Ankara yer alan Orduevi Sineması'dır. Evren ve Karadoğan'ın aktarımıyla, Sıhhıye'deki Orduevi'nin bitişiğinde ek bina olarak yapılan sinema, diğer sinemalardan farklı olarak belirli seanslarda (günde iki seans) film gösterirdi (2008). Yapı, Şaziment Arolat ve Neşe Arolat tarafından tasarlanmıştır. *Ankara Mimarlık Rehberi 2002* kitabında Orduevi Sineması şu şekilde anlatılmıştır:

> *"Bir köşe arsada yer alacak 1.000 kişilik bir sinema için açılan mimari yarışmayı kazanarak inşa edilmiştir. Projede, köşe konumundan yararlanılarak plastik bir imaj elde edilmeye çalışılmıştır. Bu imajın oluşumunda, rahat giriş-çıkışlar sağlama amacı da etkili olmuştur. İçte ve dışta kullanılan kalıcı malzemeler, güçlü detaylarıyla uygulanmıştır (2002, sf. 42)."*

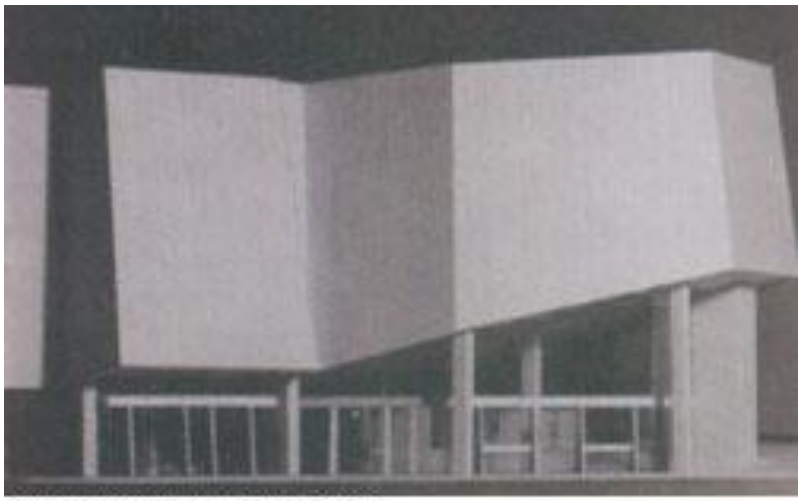
Orduevi Sineması, Ankara 1966

Şekil 3.26. Orduevi Sineması

Kaynak: mimdap.org, URL 33.

Müstakil sinema yapılarına, son olarak Ankara'da yer 1969 yılında hizmet vermeye başlayan Arı Sineması örnek olarak verilebilir. Demirtaş Kamçıl ve Rahmi Bediz tarafından tasarlanan sinema, Milli Kütüphane'nin karşısında yer almaktadır. 1000 adetten fazla koltuğa sahip olan Arı Sinemasını, Evren ve Karadoğan şu şekilde aktarmıştır:

> *"Açıldığı yıllarda gerek büyüklüğü ve gerekse çağdaşlığı ile yalnızca Ankara'nın değil, Türkiye'nin en güzel salonlarından biriydi. Çok büyük olmasına karşılık hiçbir zaman hantal bir görünümü sergilemez, kendisine özgü atmosferiyle bir sıcaklık yayardı. Işık sistemi, ses düzeni, ısıtma ve havalandırması ile çağdaş bir donanıma sahipti (2008, sf. 114)."*

1981'de yayınlanan dergide Arı Sineması'nın reklamına *Büyük Şefi Kim Öldürdü?* isimli filmle yer verilmiştir. Reklam sayfasında 1.vizyon film ve renkli orijinal vurgusu yapılmıştır. Aynı zamanda "*elektrik kesintilerine karşı jeneratörümüz vardır"* ifadesine yer almaktadır. 1982'de yayınlanan dergide ise *Cehennem Yolu* isimli filmle Arı Sineması'nın reklamı bulunmaktadır. 1981'deki gibi renkli orijinal vurgusu yapılmıştır. Her iki reklam sayfasında da hafta sonları tek seansın olduğu görülmektedir (Şekil 3.27.).

Şekil 3.27. Arı Sineması Reklamı 1981/1982

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Arı sinemasının iç mekânında birçok seramik sanatçılarının eserleri bulunmaktadır. Can'ın aktarımıyla; Bingül Başarır, Ülkü Bora, Hamiye Çolakoğu ve Cemil Eren'nin yaptığı seramik duvar panoları, kolon kaplamaları, balkon frizi, kapı kolu gibi mimari elemanlarda bulunmaktadır (2018) (Şekil 3.28.). İç mekânda bulunan bu sanat eserlerinin, yapının özgünlük değerine katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Şekil 3.28. Arı Stüdyosu Seramik Duvar

Kaynak: Özgür Ceren Can Yüksek Lisans Tezi

Arı Sineması, sinema ortamında yaşanan kriz sebebiyle film gösterimlerine ara verdi. Günümüzde yapı, işlev değiştirmiş vaziyette Arı Stüdyosu ismiyle faaliyetine devam etmektedir.

3.3.2. Apartmanlı Sinemalar

Arkitekt dergisinin 1960 yılında yayımlanan sayısında "Konak Sineması" isimli bir makale yayınlanmıştır. Yapı, mimar Rükneddin Güney tarafından tasarlanmış bir apartmanlı sinema örneğidir. Hakkı Başaran tarafından yaptırılan Başaran Apartmanın alt katında yer almaktadır. Konak Sineması, balkon ve salon katından oluşmaktadır. İki katlı bir fuaye alanı bulunmaktadır. Fuaye kısmında, heykeltıraş Şadi Çalık tarafından yapılan bir tezyini duvar bulunmaktadır. Salon katında, siyah mermer, balkon katındaysa beyaz Marmara, Afyon ve bej mermerler kullanılmıştır (Şekil 3.29.).

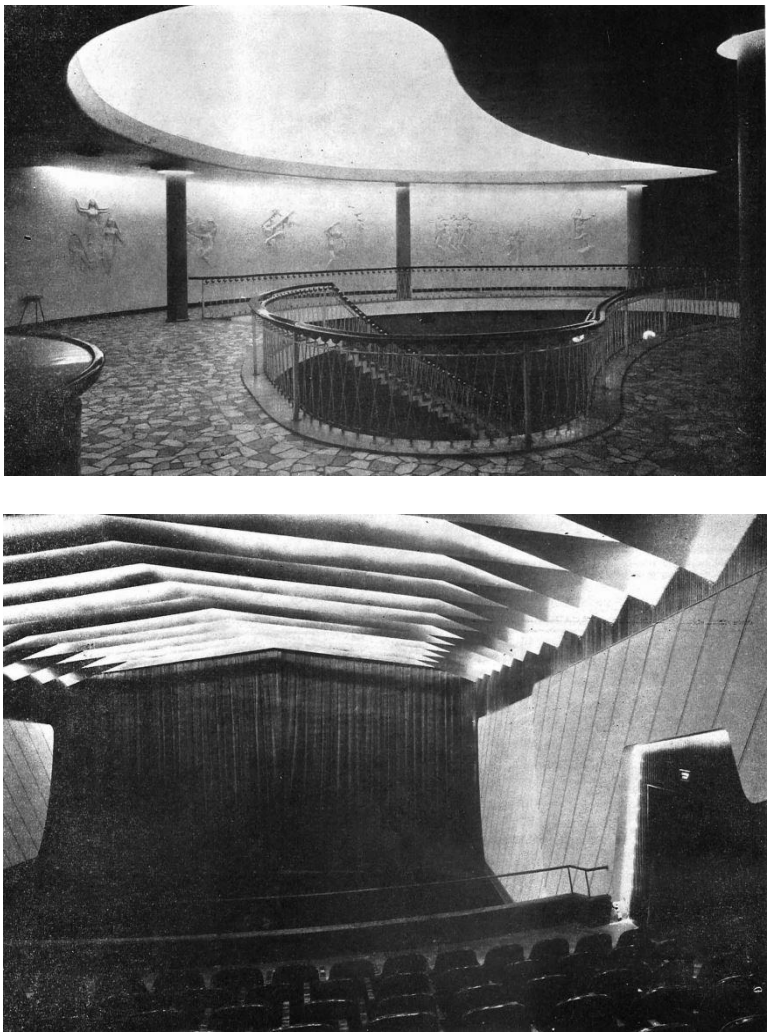

Şekil 3.29. Konak Sineması İç Mekân Fotoğrafları

Kaynak: Arkitekt Dergisi, 1960.

Konak Sineması'nın, salon tenviratı şu şekilde betimlenmiştir:

"Koltuklar maun cilalı olup, oturma yerleri Avrupa yayları, dünlop ile döşenip üzerleri kırmışı vinylexle örtülmüştür. Bu koltuklar, bir çok ahşap işleri bay Semai atölyesi tarafından yapılmıştır (1960, sf. 8)."

Konak Sineması'nın plan çizimleri incelendiğinde salon-balkon katı olmak üzere iki kattan oluştuğu, organik formlu bir fuaye alanın tasarlanmış olduğu görülmektedir. Giriş holü, balkon katında yer almakta ve salon katına dönel bir merdiven aracılığıyla inilmektedir. Salon katında; vestiyer, havalandırma, kalorifer odası ve merdivenin alt kısmında büfe çözümlenmiştir (Şekil 3.30.). Balkon katında ise; gişe, müdüriyet, ofis, vestiyer ve ıslak hacimler bulunmaktadır (Şekil 3.31.).

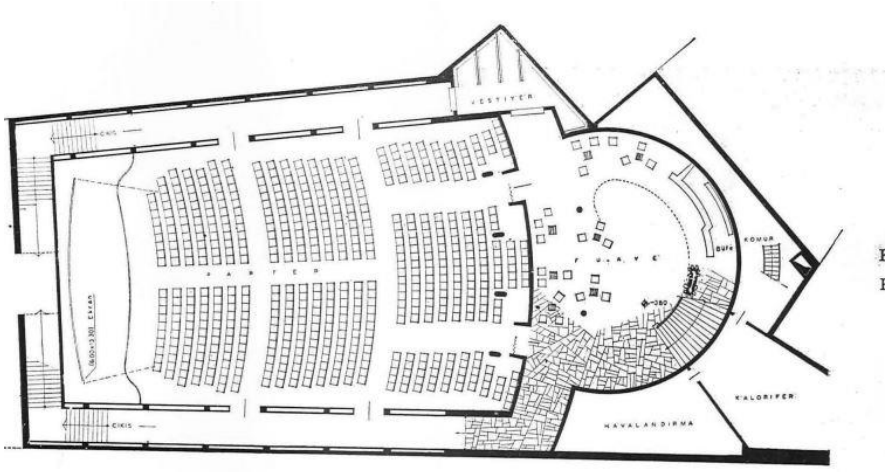

Şekil 3.30. Konak Sineması Salon Katı Planı

Kaynak: Arkitekt Dergisi, 1960.

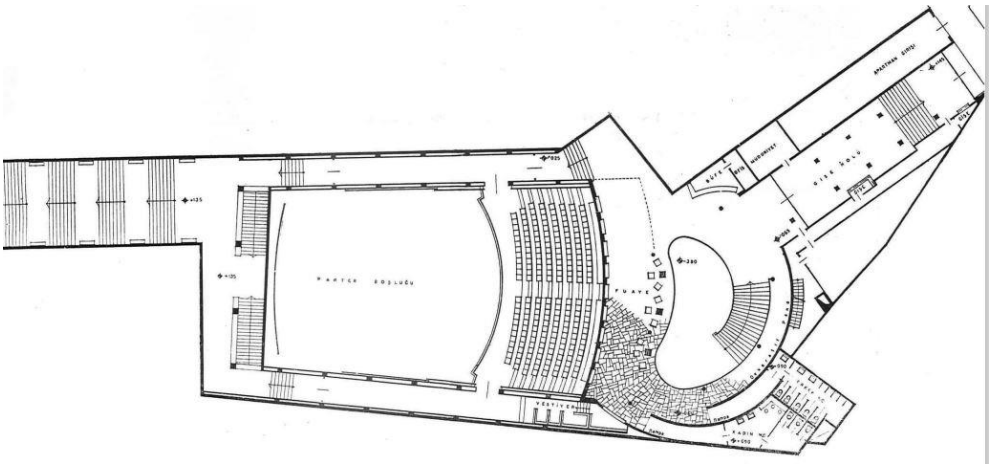

Şekil 3.31. Konak Sineması Balkon Katı

Kaynak: Arkitekt Dergisi, 1960.

Sinemaya karşı yoğun ilgi Ankara'da da vardır. Şenyapılı, *Ankara 70* isimli makalesinde Ankara'daki sinema salonlarının sayılarını şöyle aktarmıştır:

> *"1953 Ankara İmar Komisyonu Raporu'na göre, Ankara'da o yılda varolan sinema sayısı 10 dur. Bugün bu sayı 40 ı geçmiştir. Sinemaların 10 u Cebeci'de, 7 si Yenişehir'de, 7'si Maltepe'de, 5'i Kavaklıdere'de, 2'si Küçükesat'ta, 6sı Ulus'ta, 3 ü Yenimahalle'de, 1'i Bahçelievler'dedir (1970, sf.42)."*

Şenyapılı'nın sayısal verilerinde yola çıkarak 1950'li yıllardan 1970'li yıllara kadar olan süreçte Ankara'da sinema salonlarının sayısında ciddi bir artış olduğu sonucuna varılır. Ankara'daki sinema salonlarındaki bu artışta apartmanlı sinemaların da etkisi olduğu söylenebilir.

Ankara'da yer alan apartmanlı sinemalara ilk olarak Kızılırmak Sineması örnek olarak verilebilir. Kızılay'da Kerem Apartmanı'nda yer alan Kızılırmak Sineması, açıldığı ilk yıllarda ABD'li diplomat ve vatandaşlar için gösterim yapmış, 1975 yılında iç mekânda değişiklik yapılarak halka açılmıştır (Anonim, 2012).

Katılımcı İ.D. 1984-85 yıllarında Kızılırmak Sinemasını işletmeye başladığını aktararak, o dönem sinema sektöründe büyük bir kriz olduğunu şu şekilde anlatmıştır:

> *"İlk Kızılırmak Sinemasıyla başladık. 84-85 yıllarıydı herhalde. Orası çok eski bir sinemaydı. Böyle artık yıkılmaya yüz tutmuştu, yıllardır açık değildi zaten kapanmaya yakındı. Toz toprak içindeydi. Biz burayı kiraladık, yenilikler yapmaya başladık. O dönem Türkiye'de hem Türk filmi hem Amerikan filmi yoktur. Büyük kriz vardı, birçok sinema kapanıyor, film çekilemiyordu. Kıbrıs Barış Harekâtı, 1974'de Amerikan ambargosu vardı, dolar döviz bulunamıyor ateş pahasıydı. Onun için bir sürü filmci yapımcı, film yapamadı uzun yıllar dışarıdan da film getiremedi. 83-84'lerde serbestleşmeye başladı. Ondan sonra yavaş yavaş filmler çekilmeye başladı. Biz başladığımızda gösterecek film yoktu gerçekten. Hem Türkiye sineması sıkıntıdaydı, hem dünyadan film gelmiyordu, yabancı film (Kişisel İletişim, 2022)."*

Katılımcı İ.D. sinema sektöründe yaşanan krizi yönetmek için, Kızılırmak Sinemasını, kültür merkezi gibi işlettiklerini, film düzenlediklerini aktarmıştır:

> *"Kızılırmak çok büyük ilgi gördü orası hiç iş yapmayan bilinmeyen bir sinemaydı. İlk bir yılda kültür merkezi gibi çalışmaya başladı. Zaten amacımız oydu. Bizim gençliğimizde sinematek vardı; tiyatrolar, açık oturumlar, romanlar tartışılır,*

resim tartışılırdı. Bütün kültürel aktiviteler olurdu. 600-650 kişilikti. Biz orada yetiştik. O heyecanla başladık zaten sinemaya (Kişisel İletişim, 2022).”

Kızılırmak Sinemasına özellikle üniversiteli gençler yoğun ilgi göstermiştir. Demirkol’un arşivinden elde edilen fotoğrafta, bir grup üniversiteli gencin Kızılırmak Sineması’nın fuayesinde gitar çaldıkları görülmektedir (Şekil 3.32.).

Şekil 3.32. Kızılırmak Sineması Fuaye

Kaynak: İ.D. Arşiv

Katılımcı İ.D. Kızılırmak Sineması’nda gösterime yeni giren filmler için galalar düzenlediklerini aktarmıştır. Şekil 3.33. düzenlemiş bir gala gecesinde çekilmiştir.

Şekil 3.33.Kızılırmak Sineması Fuaye

Kaynak: İ.D. Arşiv

Kızılırmak Sineması'nın teknik çiziminde, sinemasının isminin Kerem Sineması olarak geçtiği görülmektedir. Kerem Apartmanı'nda yer alan sinemaya giriş birinci bodrum katından sağlanmaktadır. Birinci bodrum katta giriş holü, fuaye, büfe, A salonu ve ofisler çözümlenmiştir (Şekil 3.34.). A salonun iki adet girişi bulunmaktadır. L formu bir merdiven aracılığıyla ikinci bodrum katına inilmektedir. İkinci bodrum katında ise; B ve C salonları, fuaye, projeksiyon ve akü odası, ıslak hacimler ve kömürlüğün çözümlendiği görülmektedir (Şekil 3.35.).

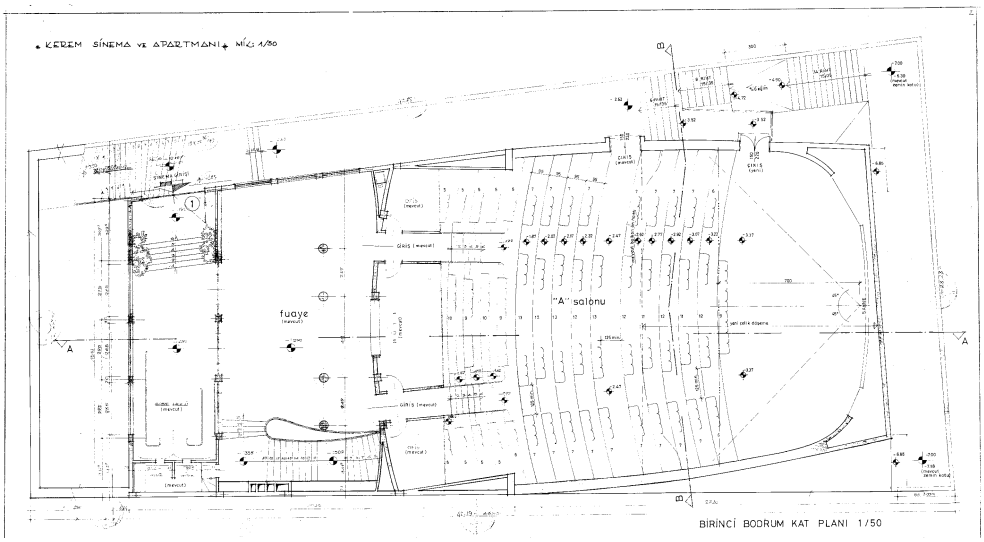

Şekil 3.34.Kızılırmak Sineması Birinci Bodrum Kat Planı

Kaynak: Çankaya Belediyesi

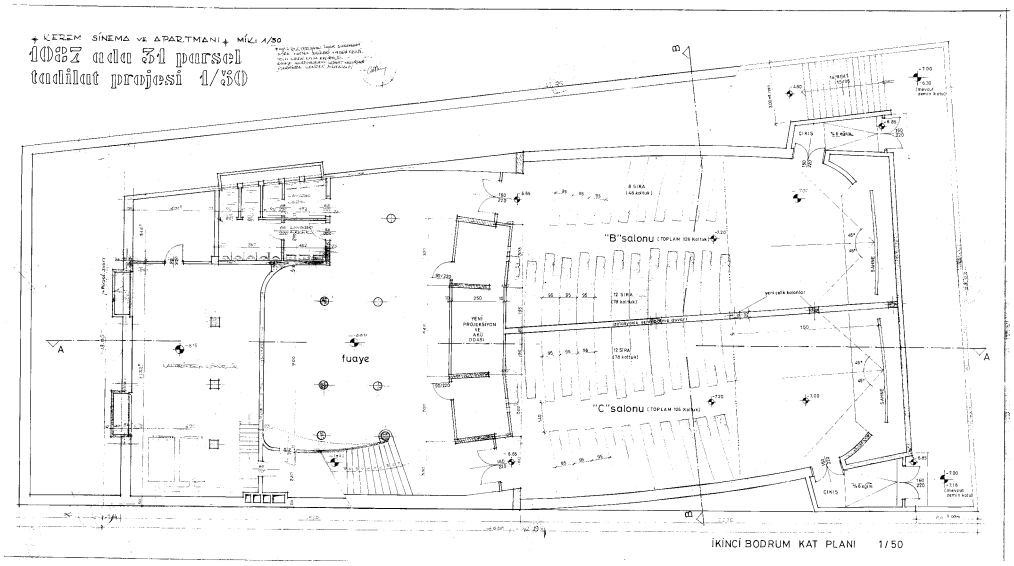

Şekil 3.35.Kızılırmak Sineması İkinci Bodrum Kat Planı

Kaynak: Çankaya Belediyesi

Sinemanın giriş-çıkışı için apartmanın yan cephesinden bir koridor oluşturulmuştur. Çıkışlar sinema salonun içinde yer alan kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. İ.D.'nin arşivinden elde edilen fotoğrafta sinemanın çıkış koridorunda oldukça kalabalık olduğu ve çoğunlukla gençlerden oluştuğu görülmektedir (Şekil 3.36.).

Şekil 3.36. Kızılırmak Sineması Giriş-Çıkış Koridoru

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv / İ.D. Arşiv

Sinemanın giriş holünden gişe kısmında doğru ilerleyen koridorda beş basamaklı bir kot farkı oluşturulmuştur. Zeminde siyah-beyaz mermer kullanılmıştır. Çoğunlukla beyaz

mermerden oluşan zeminde, siyah mermer çizgisel olarak kullanılmıştır. Gişenin sabit mobilyalarında bordo renkli lake kullanılmıştır (Şekil 3.37.).

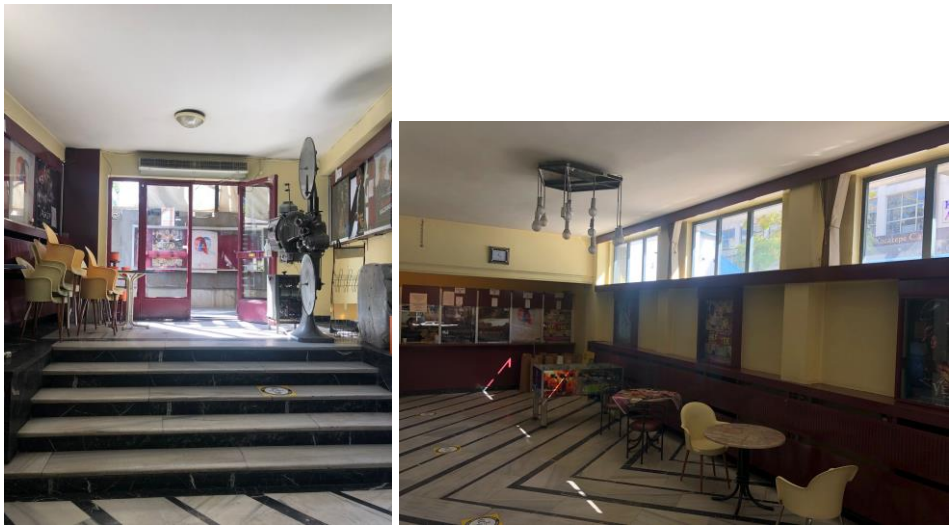

Şekil 3.37. Kızılırmak Sineması Giriş Holü

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Giriş katında yer alan A Salonunun pirinç çerçeveli kapı kulpları, yağlı boya ile yapılmıştır. Bu kulplar yapıya özgünlük değeri ve sanatsal-estetik değer noktasında katkı sağlamıştır (Şekil 3.38.).

Şekil 3.38.Kızılırmak Sineması A Salonu Kapı / Kapı Kolu

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Ankara'daki apartmanlı sinemalara bir diğer örnek 1967 yılında yapılan, Şili Meydanı'nda yer alan Çankaya Sineması'dır (Şekil 3.39.).

Şekil 3.39. Çankaya Sineması

Kaynak: Ayrancı, URL 34**.**

Kayador, *Bir Zamanlar Ankara Sinemaları* isimli makalesinde Çankaya Sinemasını şu şekilde aktarmıştır:

> *"1960'ların ortalarında açılan bu sinema her şeyiyle mükemmeldi. Balkonu sağ taraftan yumuşak bir eğimle "L" harfi biçiminde uzanıyordu. Türkiye'de hiçbir kentte böyle bir sinema görmedim, ayrıca olduğunu da sanmıyorum. Çok ender olarak 1.vizyon yerli filmleri gösterime sokan Çankaya Sineması, çeşitli sinema etkinlikleri de düzenlerdi (1999, sf. 166)."*

Çankaya Sineması'nın, sinema etkinliklerinin yanı sıra tiyatro oyunlarına da yer verildiğini, 1981 yılında yayınlanan bir dergi reklamında görebiliriz. Reklam sayfasında, Zeki Alasya ve Metin Akpınar'ın oynağı *İnsanlığın Lüzumu Yok* isimli müzikli komedi oyunu yer almaktadır (Şekil 3.40.).

Şekil 3.40. Çankaya Sineması Reklamı

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Çankaya Sineması'nın plan çizimleri incelendiğinde, iki kattan oluşan salonun toplam kapasitesinin 825 kişi olduğu görülmektedir. Sinemanın girişi, balkon katından olup, balkon katı; teras (220 kişi), kademe (63kişi) olacak şekilde çözümlenmiştir. Balkon katında; gişe, vestiyer, müdüriyet, fuaye, büfe, makine dairesi ve ıslak hacimler bulunmaktadır (Şekil 3.41.). Dönel bir merdiven aracılığıyla salon katına inilmektedir. Salon katında ise balkon katında olduğu gibi; fuaye, büfe, vestiyer ve ıslak hacimler çözümlenmiştir. Yanı sıra, sahne deposu ve fümuar (sigara salonu) bulunmaktadır (Şekil 3.42.).

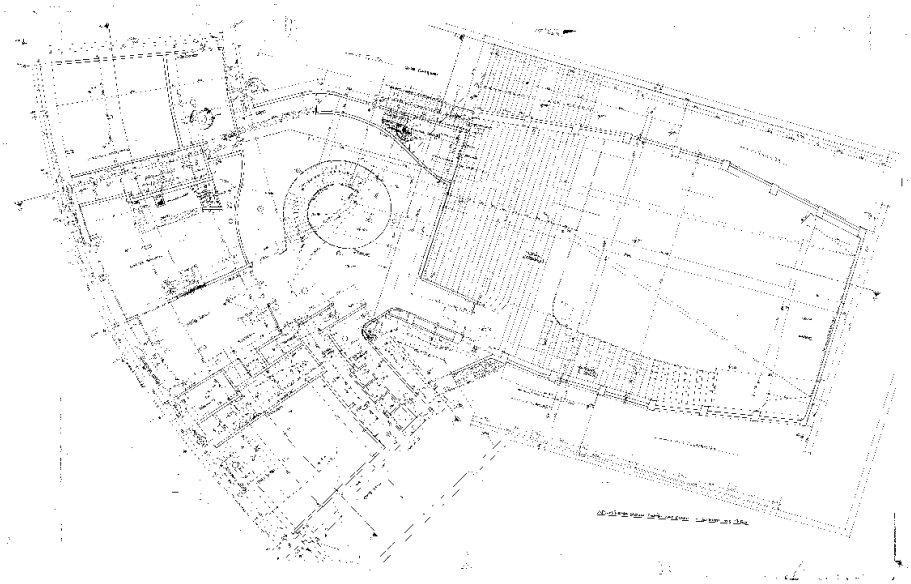

Şekil 3.41. Çankaya Sinema Balkon Kat Planı

Kaynak: Çankaya Belediyesi

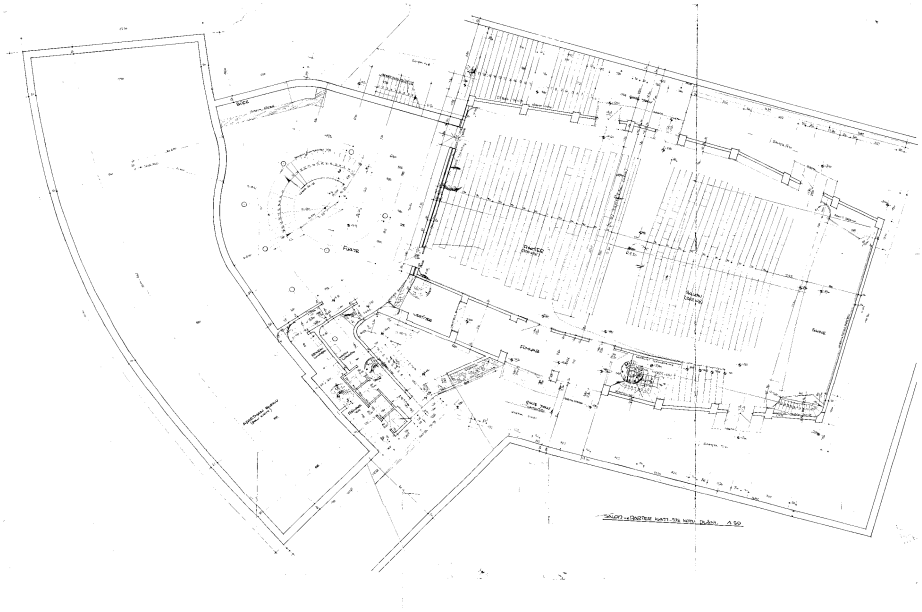

Şekil 3.42.Çankaya Sineması Salon Kat Planı

Kaynak: Çankaya Belediyesi

Çankaya Sinema'nın kesit çizimi incelendiğinde, tavanda kademeli olacak şekilde asma tavan kullanıldığı ve kademeler arasında gizli ışık kullanıldığı görülmektedir. Akustiği sağlamak için duvar yüzeylerinde, çeloteks pano kullanılmıştır. Sinemanın zemini eğimli gelmektedir. Salon katı; -7.30 kotunda başlayıp, -5.15 kotunda bitmiştir. Balkon kotu ise; -1.93 kotunda başlayıp, +0.53 kotunda bitmiştir (Şekil 3.43.).

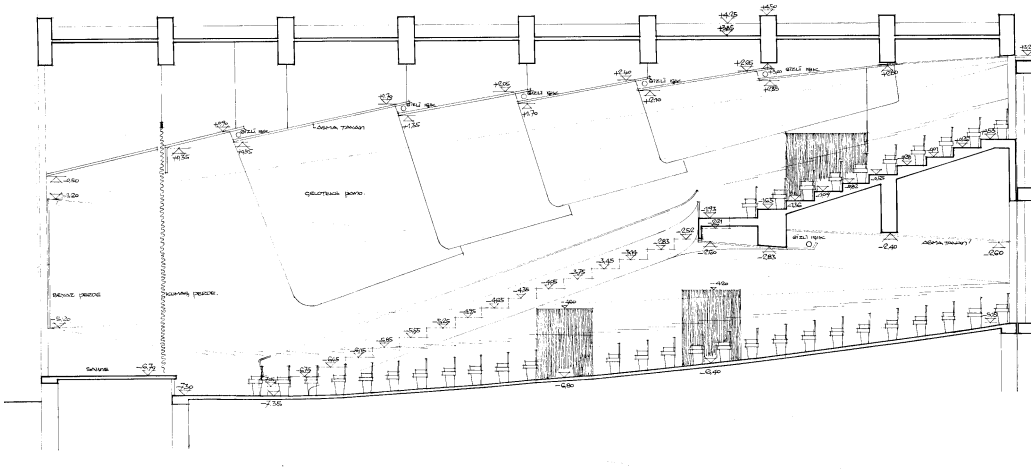

Şekil 3.43.Çankaya Sineması Kesit Çizimi

Kaynak: Çankaya Belediyesi

Çankaya Sinema'nın yer aldığı apartmanın cephe çizimlerine bakıldığında sinemanın tabelasında, isminin "Sinema Kavaklı" olarak yazılmış olduğu görülmektedir (Şekil 3.44.). Teknik çizimlerde, apartmanın zemin katında sinemanın yanı sıra, iki adet dükkân, pasta salonu ve kapalı otoparkın da çözümlenmiştir. Önce cephe çiziminde, iki adet apartman girişi bulunduğu, sol kısımda yer alan apartman girişinin hemen yanında pastane girişinin olduğu görülmektedir. Sinemanın tabelası, apartmanın ön cephesinin beşte birini kapsayacak şekilde konumlandırılmıştır. Yan cephede de sinema tabelasına yer verilmiştir, Sinema Kavaklı ismiyle çizilmiş olan tabela, ön cepheye kıyasen daha küçük boyuttadır. Aynı zamanda yan cephede dairesel formlarda 4 adet dekoratif panelin de yer aldığı görülmektedir (Şekil 3.45.)

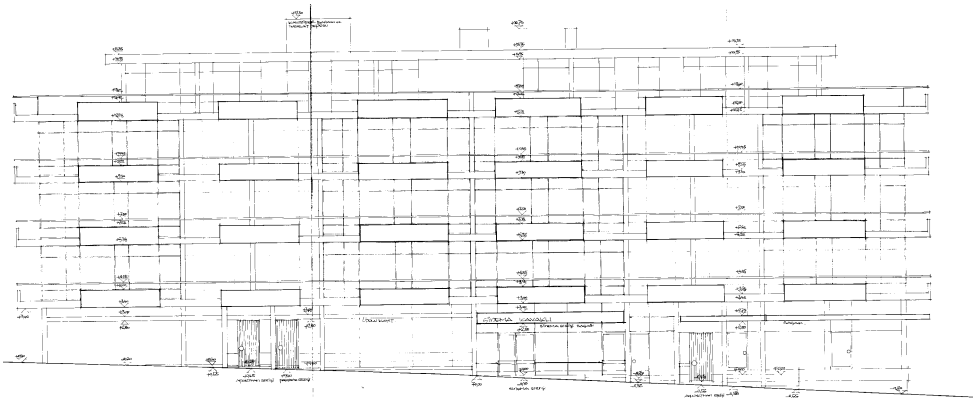

Şekil 3.44. Çankaya Sineması Ön Cephe Çizimi

Kaynak: Çankaya Belediyesi

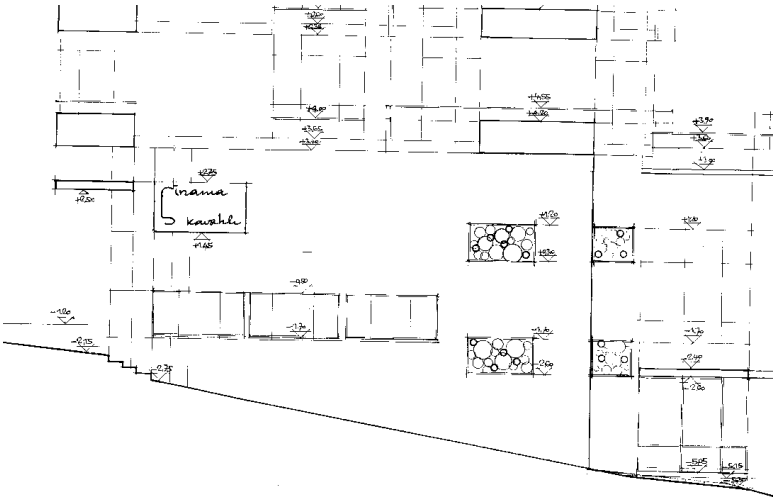

Şekil 3.45.Çankaya Sineması Yan Cephe Çizimi

Kaynak: Çankaya Belediyesi

Tanyener, Çankaya Sinemasının 1986 yılında düzenlenen bir panel sebebiyle emniyet tarafından kapatıldığını, daha sonra da sinema sahiplerinin uzun vadede kapatmaya karar verdiklerini aktarmıştır (2020). Bir dönem Çankaya Sineması işlev değiştirerek disko olarak kullanılmaya başlamıştır (Evren ve Karadoğan, 2008). Günümüzde ise, Çankaya Sahne adıyla tiyatro işlevinde kullanılmaya devam etmektedir.

Apartmanlı sinemalara bir diğer örnek, 1967 yılında tasarlanan Nergiz Sineması'dır. Nejat Tekelioğlu tarafından tasarlanan sinema Menekşe Sokak'ta yer almaktadır. Nergiz Apartmanı'nın alt katında yer alan Nergiz Sineması'nın müteahhitliğini A.N. ve iki abisi birlikte yapmıştır. Nergiz ailesi halen Nergiz Apartmanı'nda yaşamaktadır (Şekil 3.46.).

Şekil 3.46. Nergiz Sineması Girişi, A.N. ve Kayınbiraderi Z.Ş. / A.N.

Kaynak: A.N. Kişisel Arşiv

Bodrum katında sinema haricinde otoparkın da bulduğu Nergiz Apartmanı'nda, 25 adet daire olduğunu aktaran katılımcı A.N. yapının inşaat aşamasında çok zorluk çektiklerini, kazık sistemiyle duvarlara iksa vererek yaptıklarını anlatmıştır (Kişisel İletişim, 2021). Nergiz Sineması'nın inşaat aşamasında çekilmiş olan, fotoğrafta "Mart 1969, Nergiz Sineması'nın 9.50 metrelik temelinde kurban merasimi" notu bulunmaktadır (Şekil 3.47.).

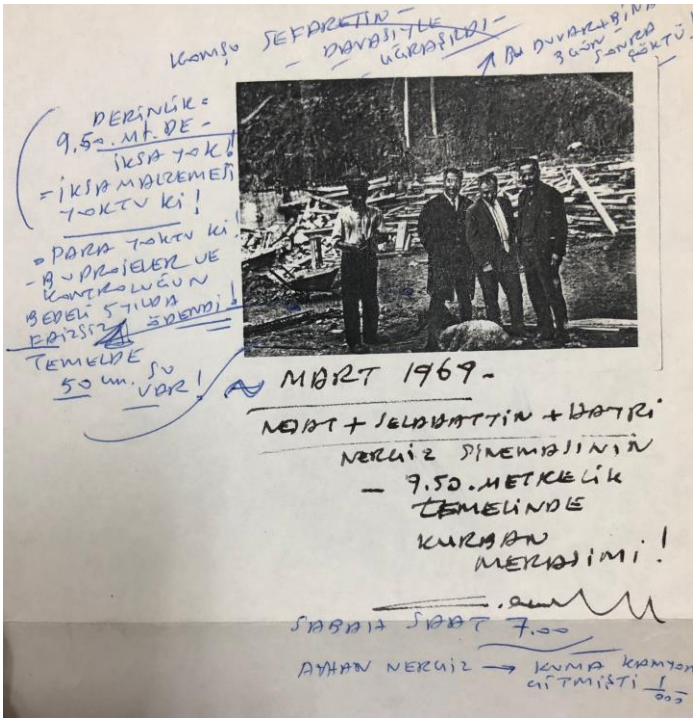

Şekil 3.47. Nergiz Sineması İnşaat Aşaması

Kaynak: A.N. Arşiv

Nergiz Sineması'nın uzun yıllar işletmesini yapan, A.N.'nin kayınbiraderi katılımcı Z.Ş. , mimari projesinin oldukça iyi çözümlendiğini vurgulayarak yapıya dair şunları aktarmıştır:

> *"Nergiz Sineması çok büyük olmasına rağmen direkler üzerine oturtuldu. Yani sadece sağda ve solda ana kolonlar çıkarak ona askıya alınmış bir sinemadır. Ortalarda hiç direk bulamazsınız, bazı sinemalarda vardır. Koltuk aralarından bakarsın kolon çıkıyor, yanlardan taşıyıcı kolonlar çıkıyor. Nergiz 'de bu yok hep kenarda, salıncak gibi bir sinema yapmıştır(Kişisel İletişim, 2021) ."*

Nergiz Sineması'nın 900 kişi koltuk kapasiteli olduğunu aktaran katılımcı Z.Ş. bir dönem sinemaya çok yoğun talebin olduğunu vurgulamıştır. Sinemanın önünde uzun kuyruklar olduğunu (özellikle *Şampiyon* ve *Tapkan* filmlerinin oynadığı dönemde) çevre illerden yer ayırtarak sinemaya gelen insanlar olduğunu anlatmıştır (Şekil 3.48.) (Şekil 3.49.).

Şekil 3.48. Nergiz Sineması Şampiyon Filmi

Kaynak: A.N. Arşiv

Şekil 3.49. Nergiz Sineması Önünde Oluşan Uzun Kuyruklar

Kaynak: A.N. Arşiv

1981 ve 1982 yıllarında, süreli bir yayında, Nergiz Sineması'nın reklamına yer verilmiştir. 1981'de yayınlanan reklam Ses ve Nergiz Sinemalarının ortak reklamı olup, *Ziyaretçi* isimli filmi tanıtılmaktadır. Renkli ve Türkçe olduğu vurgusu yapılarak, 3 hafta gösterimde olacağı görülmektedir. 1982'de yayınlanan reklamda ise *Deli Futbolcu* isimli film tanıtılmış ve beş seansla gösterilecek olan filmin seans saatlerine yer verilmiştir (Şekil 3.50.).

Şekil 3.50. Nergiz Sineması Reklamı 1981/1982

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Katılımcı Z.Ş. Nergiz Sineması'nda mobilyalarının Sedir Möble tarafından yapıldığını vurgulayarak, iç mekânını şu şekilde betimlemiştir:

> *"Nergiz 'de hala aşağıda bir salon nostaljidir. Sırf ağaçtan yapılmadır. Üstü kuma kaplı, kauçuk kaplı ama bütün iskelet ahşaptır ve nostaljidir (Kişisel İletişim, Aralık 2021).*

Z.Ş.'nin bahsettiği salonda, koltuk iskeletlerinin yanı sıra kapılar da ahşaptır. Akustiği sağlamak maksadıyla duvarda ve kapılarda kumaş kaplama kullanılmıştır (Şekil 3.51.).

Şekil 3.51. Nergiz Sineması İç Mekân

Kaynak: Ayşe Nur Tür Arşiv.

Katılımcı A.N.'nin kişisel arşivinden elde edilen fotoğrafta Nergiz Sineması'nın giriş katında yer alan büfe görülmektedir. Duvarlar ahşap kaplama yapılmıştır. Yalın bir büfe bankosu konulmuştur. Zeminde açık renk bir mermer kullanılmıştır (Şekil 3.52.).

Şekil 3.52. Nergiz Sineması İç Mekân

Kaynak: A.N. Arşiv.

Z.Ş Nergiz Sinemasını bir süre kiraya verildiğini fakat yürütülemedi için 2001'de kapandığını aktarmıştır (Kişisel İletişim, 2021). Evren ve Karadoğan'ın aktarımıyla, balkonu 400 kişilik, ana salonu 700 kişilik olan Nergiz Sineması kiraya verildikten sonra üç salona bölünmüştür (2008). Günümüzde Nergiz Sineması, sinema işlevini yitirmiş ve bir kongre merkezi olarak kiraya verilmiştir.

Nejat Tekelioğlu'nun Nergiz ailesin için tasarlanmış olduğu bir diğer apartmanlı sinema örneği Menekşe Sineması'dır. Menekşe Sineması Menekşe Sokak'taki Orkide Apartmanı'nda yer almaktadır (Şekil 3.53.).

Şekil 3.53. Menekşe Sineması İnşaat Aşaması

Kaynak: A.N. Arşiv

Orkide Apartmanı'nın ön cephe çizimine bakıldığında iki adet apartman girişinin, otopark girişinin bulunduğunu ve üç adet mağazanın çözümlendiği görülmektedir (Şekil 3.54.). Sinema girişinin sağ kısmında beton çiçeklik tasarlanmıştır. Çizimde tabelanın bakır kaplama olduğu belirtilmiştir.

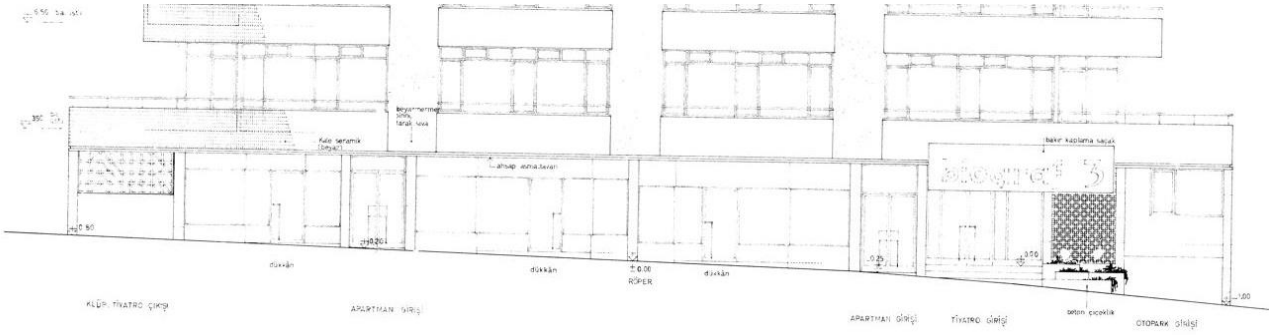

Şekil 3.54. Orkide Apartmanı Ön Cephe

Kaynak: Tekelioğlu, 1966.

Orkide Apartmanı'nın mimari planları incelendiğinde sinemanın balkon-salon katı olmak üzere iki kattan oluştuğu, zemin kat planında balkonun bulunduğu ve bodrum kat planında ise ana salonun yer aldığı görülmektedir (Şekil 3.55.). Zemin katta 113 kişilik bir balkon, fuaye, vestiyer, gişe, müdüriyet ve ıslak hacimler çözülmüştür. Balkon fuayenin olduğu alanda, döşemenin mermer kaplama olduğu belirtilmiştir. Yapının birinci bodrum kat planında; 250 kişilik salon, fuaye, vestiyer, büfe, artist odaları ve ıslak hacimlerin

çözümlenmiştir (Şekil 3.56.). Z.Ş. Menekşe Sinemasını aslında tiyatro olarak yaptıklarını fakat sonradan yerli filmlerin gösterimini yaparak sinema işlevinde kullandıklarını aktarmıştır (Kişisel İletişim, 2021). Mimari çizim incelendiğinde; sahne, elbise odası ve sanatçı odaların bulunduğu görülmektedir.

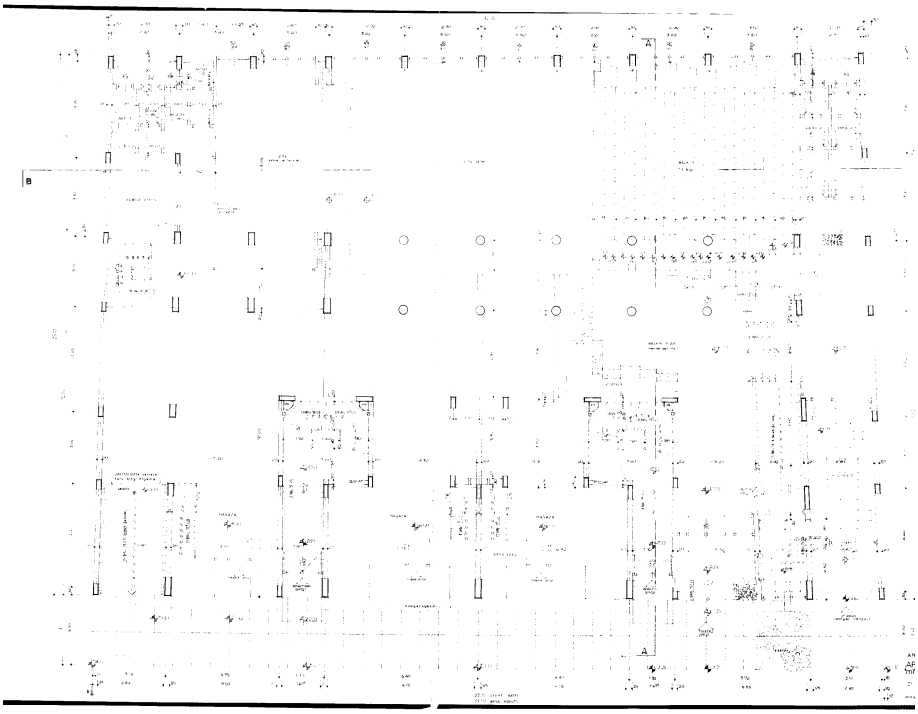

Şekil 3.55. Menekşe Sineması Zemin Kat Planı

Kaynak: Tekelioğlu, 1966.

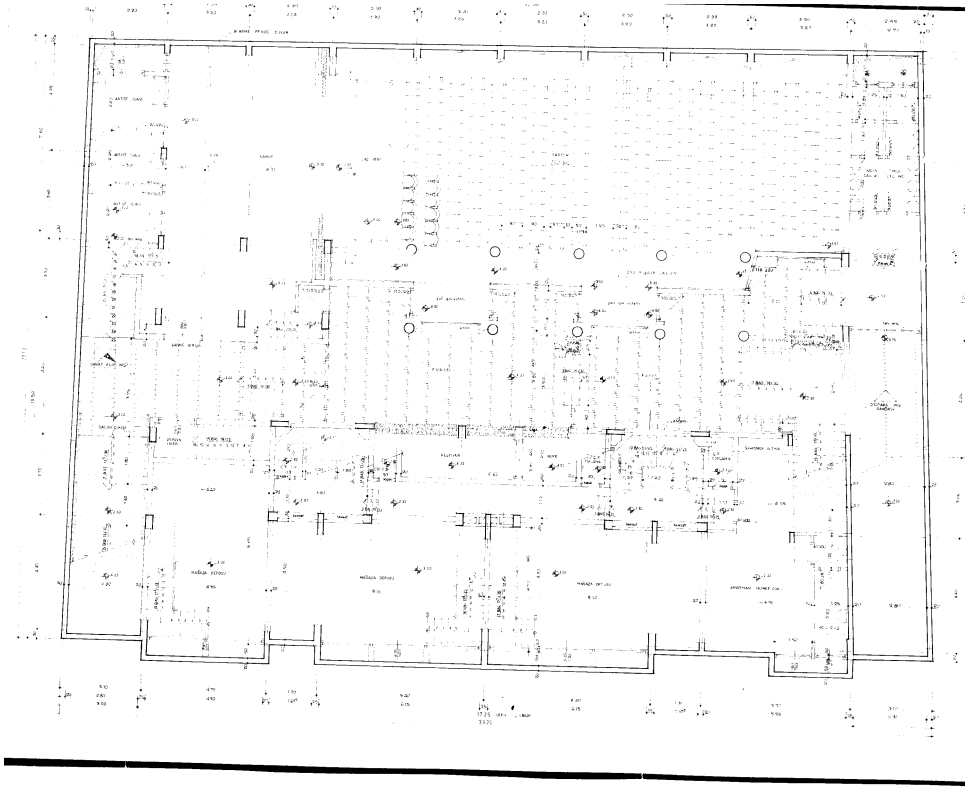

Şekil 3.56. Menekşe Sineması Birinci Bodrum Kat Planı

Kaynak: Tekelioğlu, 1966.

Katılımcı Z.Ş. Menekşe Sineması'nda balkon katından salon katına inerken karşımıza çıkan duvarda, seramik panoların yer aldığını ve bu duvar seramiklerinin halen güzel sanatlar akademisinin hocaları tarafından takdirle anıldığını anlatmıştır (Kişisel İletişim, 2021) (Şekil 3.57.).

Şekil 3.57. Menekşe Sineması Duvar Seramikleri

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Evren ve Karadoğan'ın aktarımıyla Menekşe Sineması, 350 kişilik, balkonu olan bir sinemaydı; 1980-1990 yılları arasında Metin Tabak tarafından işletildi, 1991'de Ömer Pekmez'e kiralandı, 1990'lu yılların sonunda tiyatro olarak hizmet vermeye başladı (2008). Günümüzde *Ankara Yeni Sahne* ismiyle tiyatro işlevini sürdürmektedir.

Son olarak Ankara'daki apartmanlı sinemalara, Nergiz ve Menekşe Sinemalarının da mimarı olan Nejat Tekelioğlu tarafından tasarlanan Talip Sineması örnek olarak verilebilir. Talip Sineması, Tunalı Hilmi Caddesi'nde yer alan Talip Apartmanı'nın alt katındadır. Mimari çizimler incelendiğinde Talip Sineması'nın, Menekşe ve Nergiz Sinemalarıyla benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz (Şekil 3.58.). Talip Sineması'nda da Nergiz ve Menekşe Sinemasında olduğu gibi en alt bodrum katında otopark bulunmakta ve salon-balkon katı olmak üzere iki kattan oluşmaktadır.

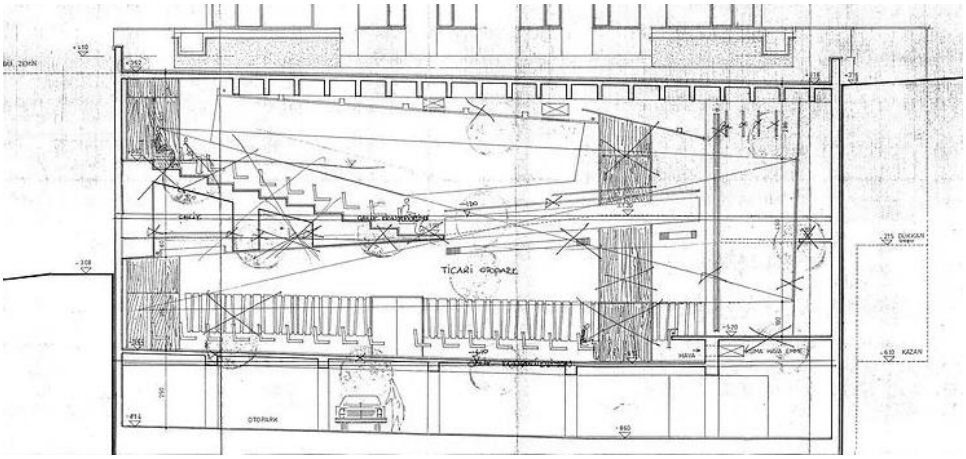

Şekil 3.58. Talip Sineması Kesit

Kaynak: Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi.

Aynı zamanda Talip Sineması'nın Nejat Tekelioğlu'nun tasarlamış olduğu bir diğer apartmanlı sinema örneği olan Kavaklıdere Sinemasıyla da benzerlik gösterdiği Şumnu şu şekilde aktarmıştır:

> *"Her iki sinema salonu da balkonlu, localı, geniş fuayeli ve tek salonu büyük (500-600 kişi) sinema mantığının son örneklerindendir. Zaman içinde değişen kültürel koşullara ve sinema izleme alışkanlıklarındaki farklılaşmaya paralel olarak ya kapanmış ya da bölünerek yeni sinema düzenine adapte edilmeye çalışılmıştır (2018, sf. 147-148)"*

Nejat Tekelioğlu'nun tasarlamış olduğu sinemaların bir diğer ortak noktası, iç mekânlarında yer alan seramik duvar panolarıdır. Talip Sineması'nın iç mekânında Hamiye

Çolakoğlu'na ait seramik panoları bulunmaktadır (Şekil 3.59.). Can'ın aktarımıyla, üç ayrı parçadan oluşan seramik panoların birinde "Hamiye" imzası ve 1970 tarihi bulunmaktadır (2018).

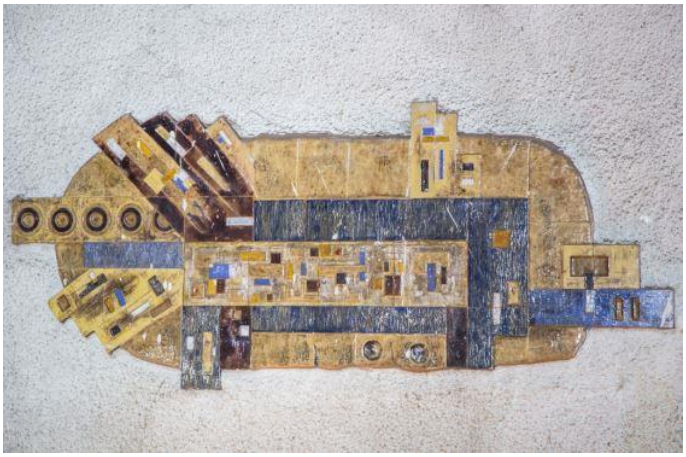

Şekil 3.59. Talip Sineması Seramik Pano

Kaynak: Şumnu, 2020.

Evren ve Karadoğan'ın aktarımıyla, Talip Ünal'ın sahip olduğu Talip Sineması, 350 kişilik balkonu olan bölgenin en güzel sinemalarından biriydi. Çoğunlukla yabancı film getiren sinemanın seyirci kitlesinin büyük bir kısmını üniversite öğrencileri oluşturuyordu (2008). 1982 yılında bir dergide yayınlanan Talip Sineması reklamında, bahsi geçen yabancı filmlerden birinin *Zoro* isimli film olduğu görülmektedir. Reklam sayfasında, renkli-orijinal vurgusu yapılmıştır. Aynı zamanda hafta içi dört, hafta sonu tek seans gösterimin olduğu görülmektedir (Şekil 3.60.).

Şekil 3.60. Talip Sineması Reklam 1982

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Talip Sineması iyi işletilememesi sebebiyle kapanmak zorunda kalmış ve günümüzde kapalı otopark olarak kullanılmaktadır (Evren ve Karadoğan, 2008).

Özetle, 1960'lar sonrası sinema yapıları başlığı altında birçok sinema yapısı örneği verilmiştir. Verilen örneklerden; Nergiz Sineması, Menekşe Sineması ve Talip Sineması'nın ortak noktası, Nejat Tekelioğlu tarafından tasarlanmış olmasıdır. Nejat Tekelioğlu tarafından tasarlanan bir diğer apartmanlı sinema örneği de Kavaklıdere Sineması'dır. Nergiz, Menekşe ve Talip Sineması işlev değiştirmiştir, Kavaklıdere Sineması bu sinemalardan farklı olarak işlevsiz durumdadır. Bu nedenle yapılan araştırmada Kavaklıdere Sinemasını ele alınmıştır.

4. KAVAKLIDERE SİNEMASI

Kavaklıdere Sineması, Tunalı Hilmi Caddesi'nde bulunan Başkent Apartmanı'nın alt katında yer almaktadır. Mimar Nejat Tekelioğlu tarafından tasarlanan Başkent Apartmanı, 1965 yılında yapılmıştır. Başkent Apartmanı'nın ve Kavaklıdere Sineması'nın sahibi katılımcı A.N. şunları aktarmıştır: Bir tane Kavaklıdere projesini yaptık, Tunalı Hilmi Caddesi'nde 105 numara onu çizdi. Üstünde 17 daire var altına sinema yeri yerleştirdi. İki bodrumlu bir bina yaptık.(Kişisel İletişim, Aralık 2021) (Şekil 4.1.).

Şekil 4.1. Başkent Apartmanı-Kavaklıdere Sineması

Kaynak: A.N. Arşiv

Başkent Apartmanın projesinin onaylanmasından, üç sene sonra 1968'da Kavaklıdere Sineması faaliyete geçmiştir. 8 Nisan 1968, Kavaklıdere Sineması'nın açılış tarihidir ve ilk gösterim *Hürriyet Fedailer* isimli filmle yapılmıştır (Şekil 4.2.) .

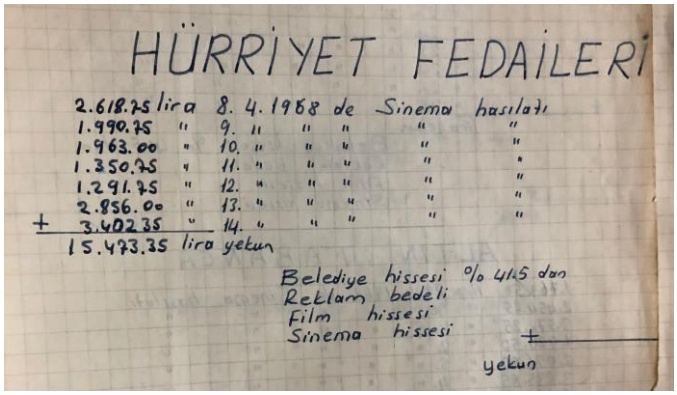

Şekil 4.2. Kavaklıdere Sineması İlk Gösterim

Kaynak: Z.Ş. Arşiv

Kavaklıdere Sineması, uzun bir süre Nergiz ailesi tarafından işletilmiştir. Sinemaların işletilmesinde bizzat katkıda bulunan A.N.'nin kayınbiraderi Z.Ş. sinemanın işletilmesine dair yöneltilen soruyu şu şekilde cevaplandırmıştır:

> *"1969'dan beri ara vermeden Menekşe Sineması'nda epey çalıştım, talebeliğimiz zamanında sonra da 1979'da burayı tamamen ele aldım. Kavaklıdere, Nergiz ve Menekşe Sinemalarını yürüttük. 1987-88 falan bir sene Bülent abi diye birisi vardı ona bir sene denemek mahiyetinde kiraya verdik ama o götüremedi çünkü o sene filmler para karşılığı olmaya başlamıştı (Kişisel İletişim, Aralık 2021)."*

Katılımcı Z.Ş. Türkiye'de sinema camiasının sekteye uğramasının sebebini, 1983 ile 1989 yılları arasında Amerika'nın, siyasi nedenlerden ötürü, Türkiye'ye ambargo uygulaması ve dolayısıyla o dönemde Amerikan filmlerinin Türkiye'ye gelmediği için sinema sektörünü olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Aynı zamanda videokasetlerin çoğalmasıyla ve renkli televizyonun yaygınlaşmasıyla sinemaya talebin yavaş yavaş azaldığını aktarmıştır. A.N. ise, sinemacılık serüvenin şu sözlerle anlatmıştır:

> *"Sinemaları epey bir müddet çalıştırdıktan sonra kiraya verdik, onlar da pek yürütemedi. Renkli televizyon çıktı, sonra alışveriş merkezleri açıldı seyirciler oraya kaydı(Kişisel İletişim, Aralık 2021)."*

Kavaklıdere Sinemasına, en yoğun talebin ne zaman olduğuna dair sorulan soruya katılımcı Z.Ş. ilk açıldığı yıllarda olduğunu vurgulayarak şunları aktarmıştır:

> *"Kavaklıdere Sineması 750-800 kişi ama hiçbir seansını 800 kişiye oynamadı. 800 kişilik salona 900 kişi girdi. Sandalyelerde oturmak istiyorlardı, şu sandalyeyi bana buraya koy ben oradan bu filmi izlerim diyorlardı.1970'den 82'ye*

kadar Kavaklıdere Sineması felaket çalıştı. Hele hele bir film vardı, Kasabanın Sırrı diye bir film oynadı. Ve çocuklar için bir film vardı gündüz seanslarında oynardı, Marishol. Bu iki film harikaydı, onda çocukların doldurmasını, Kasabanın Sırrında büyüklerin doldurmasını unutamam (Kişisel İletişim, Aralık 2021).”

Sinemanın açıldığı ilk yıllarda, gelen müşteri kitlesine yönelik sorulan soruya Z.Ş. gündüz 12 seansını kamuda çalışan kadınların doldurduğu ve yerli filmlere geldiklerini ifade etmiştir ve şunları aktarmıştır:

“İkiden sonra ev hanımları, gündüz iyi bir aile filmi varsa onlar geliyorlardı. Gece de tamamen aile, karı-koca ve yetişkin çocuklar. Her pazartesi, Ankara için söylüyorum, filmin galası kabul edilirdi. Herkes en iyi giyimini giyer, pazartesi günü sinemaya giderdi (Kişisel İletişim, Aralık 2021).”

1981 yılında yayınlanan bir dergide *Pembe Panter’in Dönüşü* isimli filmle Kavaklıdere Sinemasının reklamına yer verilmiştir. Reklam sayfasında, filmin 2.haftası olduğu, 1.vizyon film olduğu ve beş seanslık gösterimin görülmektedir (Şekil 4.3.).

Şekil 4.3. Kavaklıdere Sineması Reklamı 1981

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Kavaklıdere Sineması, Nergiz ailesi tarafından 1985 yılına kadar işletilmiştir. 7 Ocak 1985 tarihinde gösterimi yapılan Subay ve Centilmen isimli film ailenin işlettiği süreç boyunca, arşivde yer alan son filmi olmuştur (Şekil 4.4.). Katılımcı İ.D. 1991 yılına kadar Kavaklıdere Sinemasının kapalı kaldığını fakat bazen kış aylarında avantür film gelirse açıldığını aktarmıştır (Kişisel İletişim, 2022).

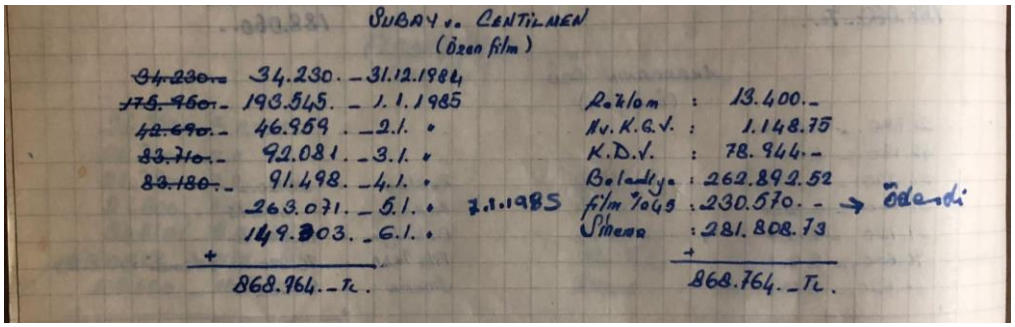

Şekil 4.4. Subay ve Centilmen Filmi

Kaynak: Zafer Şener Kişisel Arşiv

1991 yılında Kavaklıdere Sineması, İ.D.'ye kiraya verilmiş ve İ.D. tarafından işletilmeye başlanmıştır. Katılımcı İ.D. Kavaklıdere Sinemasını işletmeye başladığında, aynı zamanda Kızılırmak Sinemasını da işletmekteydi. Film sayısının artması bu sebeple Kızılırmak Sineması'nın yetersiz kalması nedeniyle, Kavaklıdere Sinemasını işletmeye başlamıştır (Kişisel İletişim, 2022). Kavaklıdere Sineması'nın yeniden faaliyete geçişi, 25 Eylül 1991 tarihinde, bir açılış kokteyli yapılarak duyurulmuştur (Şekil 4.5.).

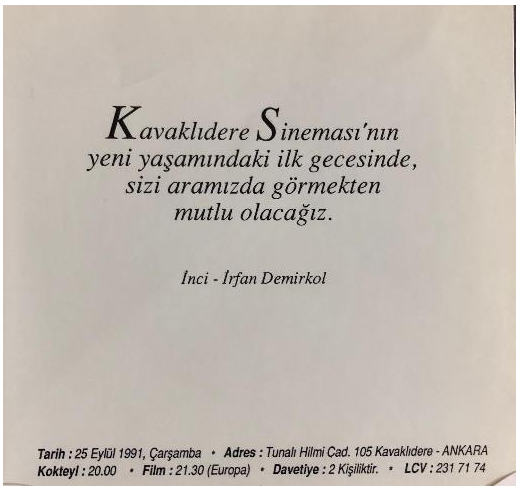

Şekil 4.5. Kavaklıdere Sineması 1991 Açılış Davetiyesi
Kaynak: A.N. Arşiv

Sinemanın yeniden açıldığında ilk gelen on kişinin serbest giriş kartı kazanacağı duyurulmuş ve bu sebeple gençler sinemanın girişinde ilk gelen on kişiden biri olmak için beklemişlerdir (Şekil 4.6.). Sinemanın açılışından bir gün önce gece çekilmiş olan fotoğrafı katılımcı İ.D. şu şekilde anlatmıştır:

"O gece kuyruk oldu sinemada sokağa taşıyordu, en az 50 kişi vardı. Neden geldiniz diyoruz, kart alacağız işte ilk on kişi dediniz diye girdik sıraya dediler. Ama burada 50 kişi var ne yapacaksınız, ama olsun belki aradan çıkan olur dediler. Biz de 20 kişiye daha verelim dedik, onlara da daha kısa süreli verdik. Ama gitmedi kimse oturdular, gitar çalıyorlar, bira içiyorlar. Sonra dedik hadi siz de girin filme, makinist kontrol ederken. Hadi dedik birlikte film seyredelim. Herkesi aldık, gece 1'de. Bizim çalışanlar da geldi, ustalar da geldi. Öyle o gece çok mutlu ayrıldı insanlar (Kişisel İletişim, 2022)."

Şekil 4.6. 1991 Kavaklıdere Sineması Girişinde Bekleyen Gençler
Kaynak: Sinemada Son Adam: Makinist Ramazan Çetin Ankara Sinemaları Tarihi Kitabı

Katılımcı İ.D.'nin arşivinden elde edilen fotoğraflarda açılış gecesinin oldukça kalabalık olduğu görülmektedir. Sinemanın girişinden çekilmiş olan bir başka fotoğrafta ise, ailelerin çocuklarıyla beraber sinemanın açılış kokteyline katıldıkları görülmektedir. Aynı zamanda birçok oyuncu da sinemanın açılışına davet edilmiştir (Şekil 4.7.).

Şekil 3.67. Kavaklıdere Sineması Açılışı
Kaynak: İ.D. Arşiv

Açılış gecesi, sarı renkli seramik panonun önünde çekilmiş fotoğrafta, Kavaklıdere Sineması'nın sahibi A.N. ilk açıldığı yıllarda Kavaklıdere Sineması'nın işletmesini üstlenen A.N.'nin kayınbiraderi Z.Ş. sinemanın makinistliğini yapmış olan Ramazan Çetin ve sinemanın çalışanları bulunmaktadır (Şekil 4.8.).

Şekil 4.8. Kavaklıdere Sineması Açılışı
Kaynak: İ.D. Arşiv

Kavaklıdere Sineması 1990'lı yıllarda çoğunlukla kültür sanat filmlerine yer vermiştir. Birçok festivale ev sahipliği yapan sinema bir dönem festivallerin sineması olarak anılmıştır:

> *"Festivallerden filmler oynadık, çok iyi tuttu. İnsanlar akın akın sinemaya gelmeye başladı. Festivaller hep dolu dolu geçti. Gece sinemaları yaptık, "Beyaz Geceler" dedik ismine de. İlk kez Türkiye'de biz başlatmıştık. Sabaha kadar üç film, çok keyifli şeyler olurdu, festivallerde de. Sonra adı festivallerin sineması oldu. Festivallerin sineması, Kavaklıdere Sineması diye anıldı. Bütün festivaller Kızılırmak ve Kavaklıdere'de başlamıştır, Ankara Film Festivali, Gezici Festival, Uçan Süpürge, İnsan Hakları, Lgbt hepsi bizim öncülüğümüzde bizim desteğimizle olmuştur. Dünyanın en iyi festival filmlerini gösterdik, onun bir listesini yaparsak, Türkiye'de bizim kadar festival filmi gösteren sinema yoktur herhalde. (İ.D., Kişisel İletişim, 2022)."*

Kavaklıdere Sineması'nın 1992-1994 ve 1999 yıllarında yayınlanan çeşitli süreli yayınlarda reklamlarına ulaşılmıştır (Şekil 4.9.). 1992 yılında yayınlanan bir dergide *Sinema Yazarlarının 1992'de Seçtiği Yılın En İyi Filmleri* başlığıyla Kavaklıdere Sineması'nın reklamına yer vermiştir. Dokuz adet filmin yer aldığı reklam sayfasının, çoğunlukla ödüllü festival filmlerinden oluştuğu görülmektedir. Bir diğer reklamda, Kavaklıdere Sineması'nın Büyülüfener ve Kızılırmak Sinemaları ile birlikte yer almıştır.

Şekil 4.9. Kavaklıdere Sineması Reklamları

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Kavaklıdere Sineması yeniden açıldığı dönemde, nitelikli Avrupa ve Türk filmleri gösterdiği için Avrupa Konseyi'ne bağlı Eurimages-Europa Cinemas tarafından da desteklenmiştir. Katılımcı İ.D. Türkiye'de ilk Eurimages desteği alan sinemanın Kavaklıdere Sineması olduğunu, bir de Beyoğlu Sinemasında Eurimages desteği aldığını aktararak, sinemanın çizgisini belirmek noktasında alınan bu desteklerin önemini vurgulamıştır (Kişisel İletişim, 2022).

Katılımcı İ.D. sinemanın işletmesini yaptığı süreçte hedefledikleri seyirci kitlesini şu şekilde anlatmıştır:

> *"Bizim Kavaklıdere'de hedefimiz, sinemada parfüm kokusu olması derdim. Yani haliyle eğitimli, sanatseverler, kalburüstü; sinemaya bilinçli giden, film seçen ve avantür değil Oscar'lı, Altın Küreli, nitelikli film izleyen entelektüel bir kesim var onları kavramaktı amacımız. Hepsi eğitimli, ama tabi hepsi zengin değil, aydın; öğretmen, mühendis, çalışan kendi işini yapan, sanatla ilgilenen tiyatroya giden,*

kitap okuyan kişiler hedef kitlemizdi. O seyirci potansiyeli hedefti ve yakaladık onu (Kişisel İletişim, 2022).”

İ.D. zamanında, “ilk gece sineması” ve “ilk çocuk kafe” uygulamaları yapılmıştır. Çocuk kafe uygulamasını duyurmak için, çeşitli reklam çalışmaları yapılmıştır. Bir gazetede ‘Kreşli Sinema’ başlığıyla haber yapılmıştır (Şekil 4.10.). Katılımcı İ.D. yayınlanan reklam afişini, Kavaklıdere Sinemasının manifestosu olarak tanımlamıştır (Kişisel İletişim, 2022).

Şekil 4.10. Çocuk Kafe Uygulamasının Reklam Broşürü ve Gazete Haberi

Kaynak: Sinemada Son Adam: Makinist Ramazan Çetin Ankara Sinemaları Tarihi Kitabı

Demirkol, sinemayı ilk kiraladığı zamanki durumunu ve yaptığını değişiklikleri şu şekilde aktarmıştır:

“91-92 yılında Kavaklıdere’yi kiraladık. Orası büyük, tek salondu. Çalışmıyordu, eski yıpranmış bir salondu. Büyük bir tadilat yaptık. İddialı girdik, kafesini yaptık, kitap reyonu yaptık, çocuk kafe yaptık mesela dünyada ilktir o. Hiçbir yerde öyle bir şey yoktu. İnsanlar sinemaya geliyordu, çocuğunu orada güzel bir kafeye bırakıyordu, filmini izleyip çıkıyordu (Şekil 4.11.) (Kişisel İletişim, 2022).”

Şekil 4.11. Kavaklıdere Sineması Çocuk Kafe

Kaynak: İrfan Demirkol Arşiv.

4.1.Kavaklıdere Sineması Mimarı: Nejat Tekelioğlu

Tekelioğlu 1930 Silifke doğumludur. İlk soyadı Türe'dir; sonradan Tekelioğlu soyadını almıştır. İlkokul eğitimini Merzifon'da tamamlamış, ilkokul son sınıfta 1941'de geçirdiği menenjit hastalığı nedeniyle işitme yetisini tümüyle kaybetmiş (Bayraktar, 2020). Katılımcı A.N. Tekelioğlu'nun geçirdiği rahatsızlık sebebiyle dudak okuyarak iletişim kurduğuna değinmiştir. A.N. Tekelioğlu ile abisinin sınıf arkadaşı olması sebebiyle tanıştıklarını ifade ederek şunları aktarmıştır:

> *"Biz inşaatçılık yapıyorduk, o zamanlar çok iyi mimarlar yoktu. Sonradan Nejat Beyi tanıdık. Onun da Vedat Dalokay Beyle meclisin karşısında büroları vardı. Bize o arada Kavaklıdere Sinemasını çizdi. Onu sinema olarak yaptı ve işletmeye açtık o zamanlar taşımalı film oynardı. Taşıma film de zorluklar oluyordu. Menekşe Sokak'ta Menekşe Sinemasını, tiyatro olarak yapmıştık ama yerli film oynatmaya başladık. Sinema olarak faaliyet gösterdi. Onun yanındaki arsa da yine Menekşe Sokak'ta Nergiz Sineması olan yere büyük bir sinema yaptık (Kişisel İletişim, Aralık 2021)"*

Kavaklıdere Sineması'nın yapıldığı yıllarda, sinemalar taşımalı film sistemiyle ilerlediği için, Sıhhiye'de yer alan Büyük Sinemayla aynı filmi kullandıklarını anlatan katılımcı A.N. Kavaklıdere Sineması'nın işleyişine kolaylık sağlamak için önce Menekşe

sonra da Nergiz Sinemalarını Nejat Tekelioğlu'yla beraber inşa ettiklerini aktarmıştır. Sinemalı apartmanlar haricinde Nejat Tekelioğlu'nun birçok yarışma projesi olduğunu aktaran katılımcı Z.Ş. Vedat Dalokay ve Nejat Tekelioğlu'nun Kocatepe Camisi projesini şu şekilde anlatmıştır:

> *"Eski Ankara Belediye başkanı Cumhuriyet Halk Partisinin ilk dönemlerinde Vedat Dalokay, onunla bir ortaklıkları vardı. Kocatepe camisini tasarladılar, o camiyi yapmak üzere bütün projeler o zamanın devrinde başbakanlığa sunuldu. Tahmin ediyorum başbakan da o zaman Necmettin Erbakan'dı. Necmettin Erbakan o projeyi beğendi, fakat öyle bir cami ilk defa bir İslam kültüründe olduğu için - dört tane ayağa oturacak tek kubbe bir camii- çok beğendi fakat yapmadılar. Nejat Beyler buna içerledi (Kişisel İletişim, Aralık 2021)."*

Bayraktar'ın aktarımıyla, Kocatepe Camisi yarışmasının ardından Dalakoy ve Tekelioğlu on yıl süren bir ortaklığa 1958 yılında adım atmışlardır (2020). Tekelioğlu, Vedat Dalokay ile ortaklığı bitmeden bir sene önce, Başkent Apartmanı (Kavaklıdere Sinemasını) çizmiştir. Bayraktar'ın anlatımıyla:

> *"Ortaklığın ardından kendi ofisinde "sinemalı apartmanlar" olarak sınıflayabileceğimiz çok sayıda projeye imza attığını görüyoruz Tekelioğlu'nun. Pek çoğu Nergiz ailesi için çizilmiş bu projeler sonucunda hayata geçirilen Menekşe Apartmanı ve Sineması, Nergiz Apartmanı ve Sineması, Başkent Apartmanı ve Kavaklıdere Sineması, Talip Apartmanı ve Sineması, uzun yıllar Ankara'nın hayatını renklendiren önemli yapılar olmuş. (2020, sf.10)."*

Katılımcı A.N. Kavaklıdere Sinemasını inşa ederken, o dönemde inşaat teknolojisinin sınırlı olmasından ötürü çok zorlandıklarını vurgulayarak, Nejat Tekelioğlu'nun tasarlamış olduğu sinemalı apartman projelerinin yapım aşamasını şu şekilde anlatmıştır:

> *"Biz orada çok derine indiğimiz için çok zorluk çektik. Duvarlara iksa veriyorduk, öyle yaptık orayı. Sonra da bize Menekşe Sinemasını çizdi ondan sonra da Nergiz Sinemasını yaptı. Bu bizimle olan üç tane projesi var. Bu Nergiz 'de de yine kazık sistemi, yani kazık dediğimi bu burgu sistemi delme sistemi yoktu. Biz de derin iki bodrumlu inşaatlar yaptık. Dolayısıyla Nergiz'i de o çizdi. Bunun da hem altında sinema var, üstünde de 25 daire var. Bu hemen hemen Ankara üstünde böyle*

bina olan altında sinema olan bir bina yok(Kişisel İletişim, Aralık 2021).(Şekil 4.12.)"

Şekil 4.12. Kavaklıdere Sineması İnşaatı.
Kaynak: A.N. Kişisel Arşiv.

Bayraktar'ın aktarımıyla, sanatın her alanında çok başarılı bir isim. Resim-heykel yapıyor, edebiyatı çok seviyor ve şiir yazıyor (2020). Nejat Tekelioğlu'nun vefatından sonra oğlu tarafından basılan kitapçıkta, mimarın bazı şiirleri mevcuttur. Katılımcı Z.Ş. Nejat Tekelioğlu'nun mimarlık haricinde kıyafet tasarımlarının olduğunu ve renk uyumu konusunda çok başarılı olduğunu aktarmıştır.

4.2.Kavaklıdere Sineması Mekânsal Analiz

Kavaklıdere Sineması, beş katlı Başkent Apartmanı'nın bodrum katında yer almaktadır. Bir giriş kat, iki bodrum kattan oluşmaktadır (Şekil 4.13.). Yaklaşık 700-750 kişilik bir salon olarak tasarlanan Kavaklıdere Sineması, bir balkon ve bir salon katı olmak üzere tek salon olarak çizilmiştir.

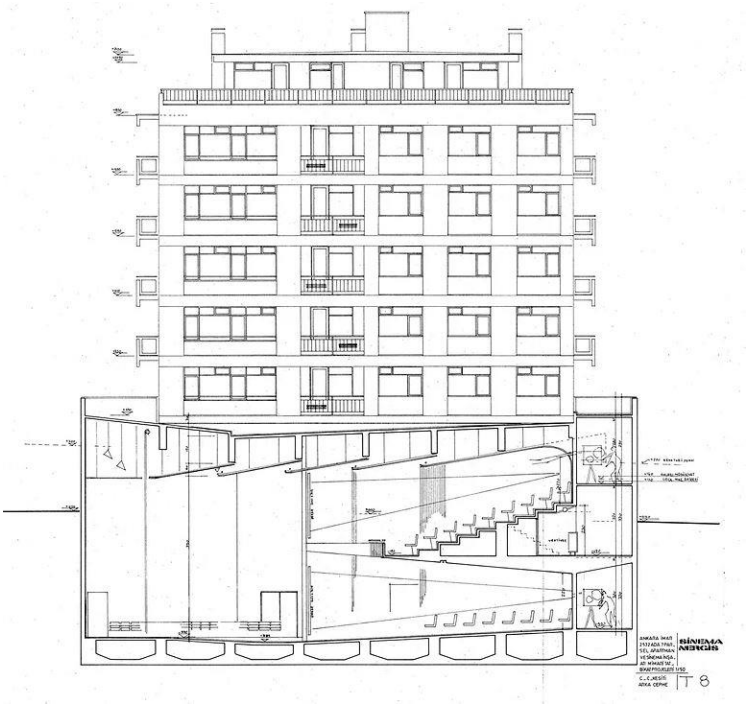

Şekil 4.13. Kavaklıdere Sineması Kesitler

Kaynak: Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi.

Başkent Apartmanın yapımı tamamlandıktan sonra Kavaklıdere Sineması yapılmaya başlandığı katılımcı Z.Ş. şu sözlerle aktarmıştır:

> *"Projeleri hazırlandı, bina bitti ama binadan sonra salon kendisi yapılmaya başlandı. O zaman üç katlıydı. Sinemaya girdiğiniz zaman, giriş katı, girişin bir kat altına iniyorsunuz balkon katı, onun da altında salon katı vardı. O zaman bir balkon bir salon olarak yapmışlar, tabi büyük bir yer 700-750 kişiye hitap ediyor, öyle bir salon yapılmış tabi hepsinin tuvaletleri, oturma yerleri, dinlenme salonları muazzamdı (Kişisel İletişim, Aralık 2021)*."

Yapının teknik çiziminde, balkon katında localar olduğu görülmektedir. Salon katında ise salon arkası vestiyer olarak çözümlenmiştir. Salonda akustiği sağlamak maksadıyla, duvarlar çıkıntı olacak şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4.14.).

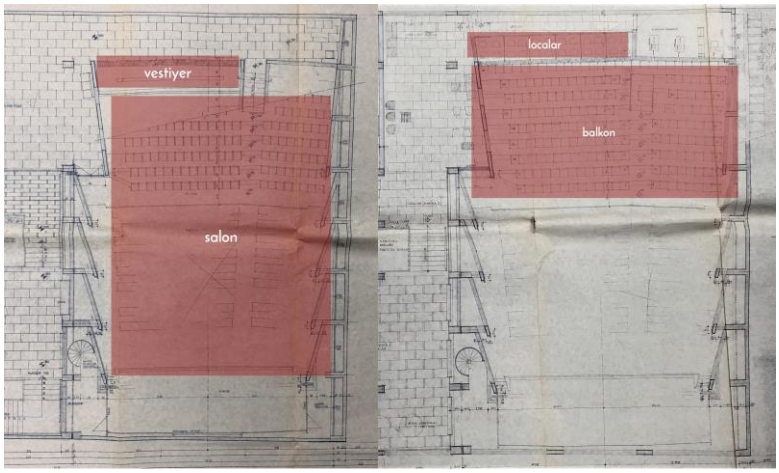

Şekil 4.14. Kavaklıdere Sineması Teknik Çizim

Kaynak: A.N. Arşiv

Kavaklıdere Sineması'nın, orijinal teknik çiziminde ismi Sinema Nergiz olarak geçmemektedir. Kavaklıdere ismine sonradan karar verilmiştir. Yapının statik projesi, yüksek mimar Sermet Birkan tarafından çizilmiştir (Şekil 4.15.)

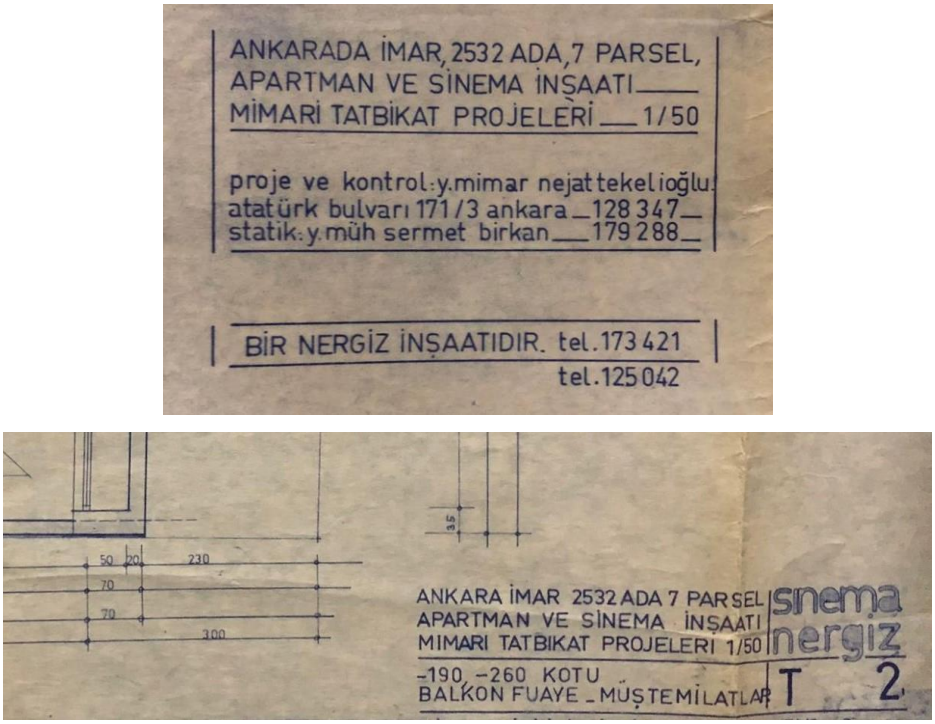

Şekil 4.15. Kavaklıdere Sineması Teknik Çizim

Kaynak: A.N. Arşiv

Sinema Nergiz ismi, yapının ön görünüş çizimlerinde de görünmektedir (Şekil 4.16.). Mimar Nejat Tekelioğlu, sinemanın tabelasını da tasarlamıştır. Fakat uygulamada sinemanın isminin değişmesinin yanı sıra tabelanın tasarımı da değişmiştir (Şekil 4.17.).

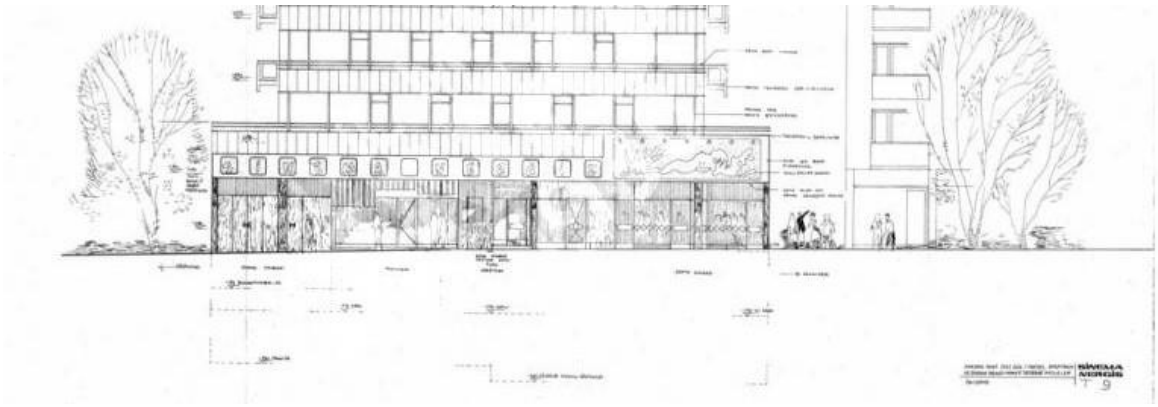

Şekil 4.16. Kavaklıdere Sineması Ön Görünüş

Kaynak: Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi.

Şekil 4.17. Kavaklıdere Sineması Tabela

Kaynak: A.N. Kişisel Arşiv

Teknik çizimde, sinema salonun yan tarafı pastane salonu olarak çözümlenmiştir (Şekil 4.18.). Fakat günümüzde pastane salonu olarak çözümlenen kısım bir ticari oluşum olarak kullanılmaktadır. Orijinal çizime bakıldığında sinemaya girişin, bugünden daha geniş ve iki kapılı olarak çözümlendiğini görmekteyiz. Aynı zamanda mekânda çözümlenen müdüriyet odası da, şuanda bir ticari oluşuma aittir.

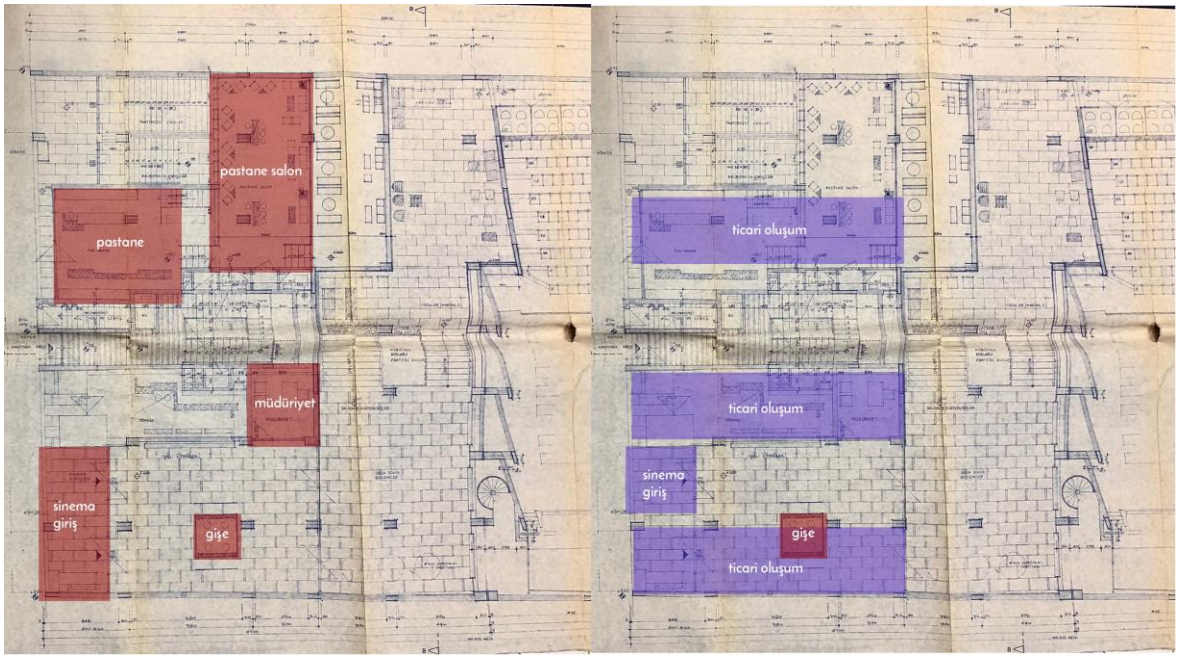

Şekil 4.18. Kavaklıdere Sineması Orijinal Çizim

Kaynak: A.N. Kişisel Arşiv

Kavaklıdere Sineması'nın iç mekân tasarımının yapım aşamasına yönelik sorulan soruya katılımcı A.N. şu şekilde cevap vermiştir:

> *"Sinemaya zeminden itibaren giriliyor, orada çok geniş bir girişi vardı. Oradan aşağıya iniliyor, balkon fuayesi vardı. İçeride balkon kısmı vardı bir de alt kata iniliyordu. Orada da salon kısmı vardı. Dolayısıyla sinemaya elverişli bir plan olarak yapıldı. Sinemanın kolonlarını, Nejat bey gayet güzel ayarlamıştı böyle iki tarafı mermerdi ortasında bir çıkıntı vardı üç santim kadar. Mermer kapladık, içine de gayet güzel bir renk verildi. O zamanlar boyalarda mum boya vardı, ısıtılıp yapılıyordu (Kişisel İletişim, Aralık 2021)."*

İç mekânda renk ve malzeme seçimlerine yönelik sorulan soruyu katılımcı Z.Ş. şu şekilde yanıtlamıştır:

> *"Malzemeleri çok güzeldi, mozaikler kullandılar, duvar süsleri kullandılar. Yerler o zamanlar, küçük karo taşlarıyla yapılıyordu bazen de mozaik dökülüyordu. İç mekânlarda, yani film seyredilen salonların bazılarında halıfleks kullanıldı (Kişisel İletişim, Aralık 2021) ."*

Zeminde koyu-açık renklerde mozaik kullanılmıştır. Giriş katta koyu rengi çoğunlukta olduğunu, birinci bodrum katta ise açık rengin çoğunlukta kullanıldığını

görmekteyiz (Şekil 4.19.). İkinci bodrum katta ise birinci bodrum katın zıttı olacak şekilde koyu rengi çoğunlukta kullanılmıştır. Açık-koyu renk kontrastları katlarda da ilişkilendirilerek tasarlanmıştır.

Şekil 4.19. Kavaklıdere Sineması Giriş-Birinci Bodrum Kat

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv.

Kavaklıdere Sinemasının iç mekânında yer alan ve üç katı kapsayan seramik duvar, Çanakkale Seramik tarafından, reklam panosu olarak yapılmıştır (Şekil 4.20.). Katılımcı A.N.'nin aktarımına göre:

> *"Çok güzel renkler oluşmuştu ilk açıldığı zaman, sonra bir de Çanakkale Seramik oraya iki tane çok güzel reklam panosu yaptı, birisi sarı renkli diğeri de yeşil renkli. Bir reklam duvarları yaptı (Kişisel İletişim, Aralık 2021)."*

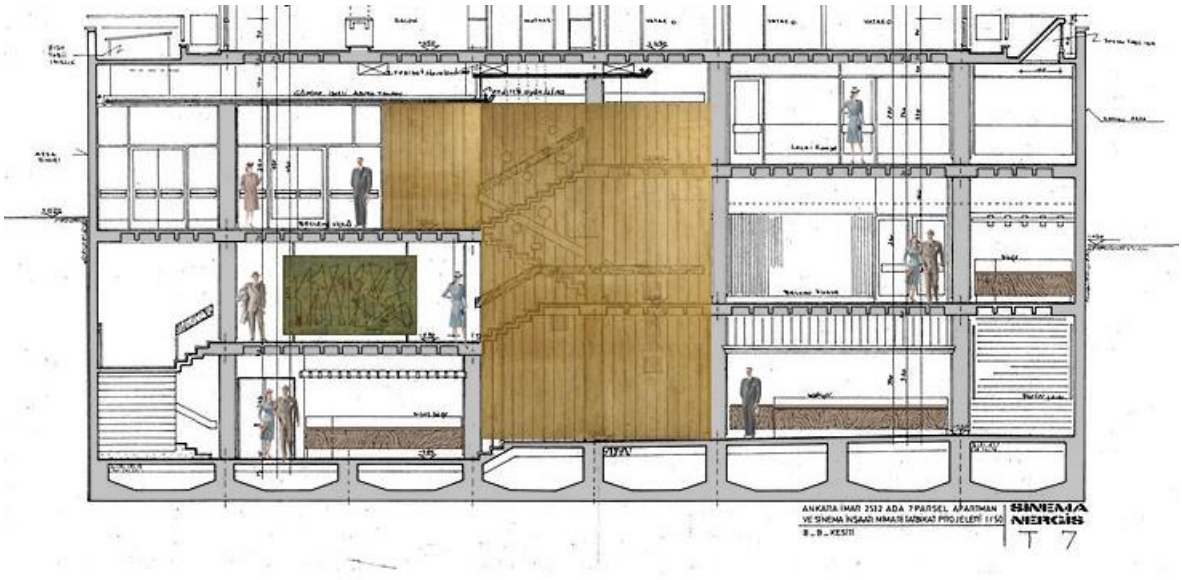

Şekil 4.20. Kavaklıdere Sineması Seramik Pano Kesit
Kaynak: Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi.

Sarı renkli duvar seramikleri, merdiven basamaklarından kopuk şekilde yapılmıştır. Sarı renkli duvar seramiklerinin tam karşısındaki duvarda, iki kat boyunca devam eden mermer bir duvar panosu vardır. Mermer duvar panosu da merdivenden kopuk olacak şekilde tasarlanmıştır. Yeşil renkli duvar panosu ise, balkon katı ve salon katını birbirine bağlayan merdivenin duvarında kullanılmıştır. Bu seramik panoların, Kavaklıdere Sinemasına özgünlük noktasında değer kattığını söyleyebiliriz (Şekil 4.21.).

Şekil 4.21. Kavaklıdere Sineması Seramik Panolar
Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

İç mekânda yer alan mobilyalar Aktan Mobilya tarafından yapılmıştır. Şumnu'nun aktarımıyla, firmanın Kavaklıdere Sineması'na ilişkin düzenlediği 28.03.1968 tarihli belgede;

sinemanın müşteri koltukları, loca fuayesi kiralık vitrini, giriş holü kiralık vitrini, kapı kanatları, balkon fuaye resim çerçeveleri, vestiyer ve büfeler, dekoratif ışıklı panolar, merdiven küpeştesi, gişe, salon ve balkon duvar kaplamaları, giriş kapıları gibi çok sayıda işin firma tarafından yapıldığı görülmüştür (2020) (Şekil 4.22.).

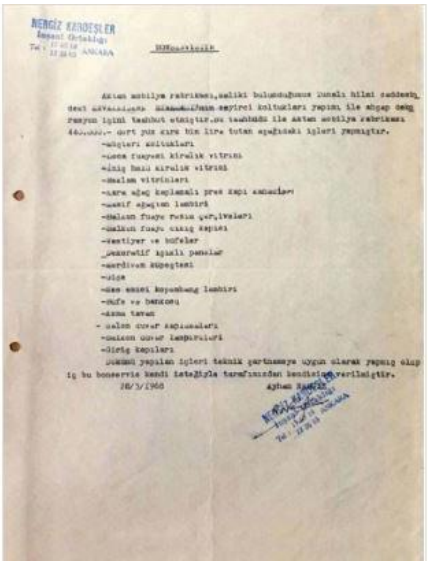

Şekil 4.22. Aktan Mobilya Firması Kavaklıdere Sineması

Kaynak: Şumnu, 2020.

Belgede yer alan; merdiven küpeştesi, gişe, salon ve balkon duvar kaplamaları günümüzde de mevcut halde Kavaklıdere Sineması'nda bulunmaktadır. Merdivene dış kısmında bağlanan açık renkli metal trabzanın, küpeşteleri koyu renkli ahşaptır (Şekil 4.23.).

Şekil 4.23. Merdiven Küpeşteleri

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Aktan Mobilya firmasının belgesinde yer alan salon ve balkon duvar kaplamaları ise, mevcut yapıda ikinci bodrum katta görülmektedir. Salon 3 ve 4'ün bulunduğu katta, salon içlerinde ve fuaye alanlarında koyu renkli ahşap duvar kaplamaları bulunmaktadır (Şekil 4.24.).

Şekil 4.24. Ahşap Duvar Kaplamaları

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv.

Yapıda, mevcut olan bir diğer sabit mobilya elemanı da gişe bankosudur. Zemin katta, yapının girişinde yer alan ahşap bankoda pirinç detaylar görülmektedir. Banko aynı anda iki kişiye hizmet verecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 4.25.).

Şekil 4.25. Ahşap Gişe Bankosu

Kaynak: Ayşe Nur Tür Kişisel Arşiv

Aktan Mobilya tarafından yapılmış ve günümüzde de mevcudiyetini korumuş olan bu mimari elemanlar, yapıya önemli ölçüde nitelik katmaktadır. Belgede yer alan; müşteri koltukları, kara ahşap kaplamalı pres kapı kanatları ve giriş kapıları 1991-92 yıllarında yapılan tadilatla beraber yitirilmiştir.

4.3.Kavaklıdere Sineması Tadilat Süreci

Kavaklıdere Sineması 1991 yılında İ.D.'ye kiraya verildikten sonra tadilat sürecine girmiştir. İ.D.'nin Kavaklıdere Sinemasının iç mekânında yaptığı değişiklikleri katılımcı A.N. şu sözlerle aktarmıştır:

> *"Sinema balkon ve salondan ibaretti, sonradan İrfan Beye kiraya verdik o da bunu dört salon şekline soktu. Bir müddet de öyle çalıştı. İrfan bir değişiklik yaptı ama sebep de şuydu: mesela filmciler diyordu ki bizim filmleri koyun ama bir de seçenek olsun. Geldiği zaman seyirci, bir salon filmi olsun, bir avantür filmi olsun, bir komedi olsun (Kişisel İletişim, Aralık 2021)."*

Nejat Tekelioğlu'nun çiziminde, sinemanın tek salon-balkon olarak tasarlandığına dikkat çeken A.N. sinemanın ilk açıldığı yıllarda bütün sinemaların tek salon-balkon olarak tasarlandığını aktarmıştır. Kavaklıdere Sineması'nın eski biletinde balkon katı olduğu görülmektedir (Şekil 4.26.).

Şekil 4.26. Kavaklıdere Sineması Bileti

Kaynak: Koç Üniversitesi VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi

Katılımcı İ.D. Kavaklıdere Sinemasını ilk açıldığı yıl tek salon düzenini devam ettirdiklerini aktarmıştır. İlk yıl, salonda yalnızca koltuklarının döşemesi değişmiştir. (Şekil 4.27.). Sinemanın salonunda çekilmiş olan fotoğrafta ahşap iskeletli koltuklar mavi renkli kumaş döşemesiyle görülmektedir.

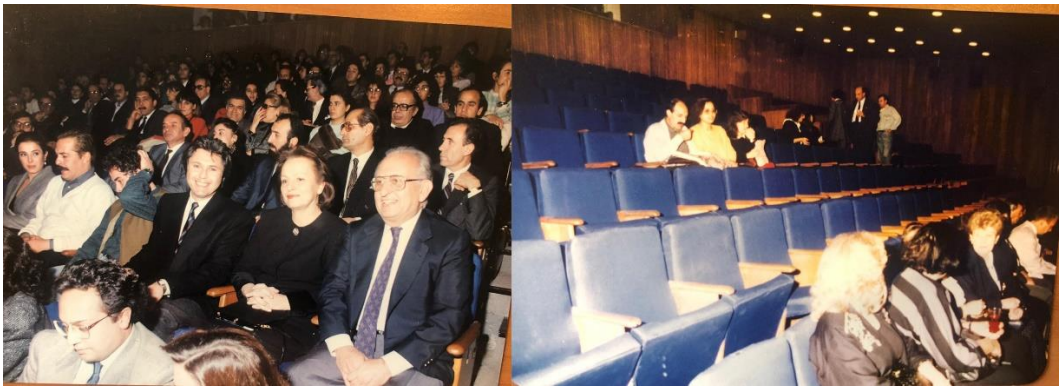

Şekil 4.27. Kavaklıdere Sinemasının Açıldığı İlk Yıl

Kaynak: İ.D. Arşiv

İşletmede sorun yaşandığı için ikinci yıl, salonu üçe bölünerek çözüm üretilmiştir. Üçüncü yıl ise salon sayısını dörde çıkarılmıştır. Katılımcı İ.D. salonların bölünme sürecini şu şekilde aktarmıştır:

> *"İlk sene hiç çalışmadı, 1991'de. Biz pes ettik Ayhan abi biz bırakıyoruz dedik, yürümeyecek diye. Yok dedi çıkamazsınız, bırakmam bir yere. Ne yapalım o zaman bölelim dedik sinemayı tek bir salonla olmuyor. Bir film oynatıyorsunuz, filmci dört hafta oynayacaksın diyor. Kimse gelmiyor, diğer haftalarda. Bu yüzden biz de böldük salonları, bir tadilat yaptık önce üç salon yaptık, bir sene sonra da dört salon yaptık. O zamanlar salonlar güzeldi, nitelikli, teknik olarak da en iyi donanıma sahipti, o dönemdeki, ses düzeni, görüntü, perde (Kişisel İletişim, 2022)."*

İç mekânda yapılan tadilatta mimar Mustafa Yücesan ile çalıştıklarını aktaran İ.D. sinemanın ilk mimari projesine ulaşamadıkları için çok zorluk çektiklerini aktarmıştır. Nejat Tekelioğlu ile görüşmeler yapan Yücesan, üç salon halinde yeniden tasarladığı sinema, Tekelioğlu tarafından beğenilmiş ve kabul edilmiştir (Demirkol, Kişisel İletişim, 2022).

İç mekân tasarımında, İstanbul'da Beyoğlu Sinemasını tasarlayan bir içmimarla çalıştıklarını anlatan İ.D. sinemada kısmi değişiklikler yaptıklarını aktarmıştır:

> *"Seramiklere asla dokunulmadı. Kısmi olarak bir şeyleri değiştirdik tabi. Tuvaletler, sıhhi şeyler, kapılar değişti. Ses geçiriyordu kapılar, değişmek zorundaydı. Salon içleri sıfırdan yapıldı, koltuklar tamamen değişti. Sahne ve perde, makine dairelerindeki makineler söküldü ve yeni makineler konuldu. O 700 kişilik salonu kazıdık, balkon, balkon altı, kenarı, üstü kazındı. Duvar tertemiz çıktı. Ondan sonra elektrik, tesisat, ses düzeni, kaplamalar, ses izolasyonu, hoparlör yerleri hepsi çizildi planlarda (Kişisel İletişim, 2022)."*

Tadilat sürecinde, salonların bölünmesi dışında yapıya bazı eklemeler yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi mekândaki mahallerin yazılı olduğu neon aydınlatmalardır (Şekil 4.28.). Yapının girişinde , 'sinema' yazılı, tavana entegre neon bir aydınlatma mevcuttur. Alt katlarda da numaralarıyla salonlar, büfe, wc ve çıkış mahallerinin yazıldığı birçok neon aydınlatmaya rastlamak mümkündür. Beyoğlu Sineması'nda da benzer neon aydınlatmalar bulunmaktadır. Bu neonlar sonradan eklenmiş olsalar da, yapıya özgünlük noktasında katkı sağladığı söylenebilir.

Şekil 4.28. Kavaklıdere Sineması İç Mekân Neon Aydınlatmalar
Kaynak: Ayşe Nur Tür Arşiv

Katılımcı İ.D. iç mekânda yer alan mobilyaların bir kısmının Ankara Siteler'de, bir kısmının ise İstanbul'da yaptırıldığını aktarmıştır. Aynı zamanda Hollanda'da, Amsterdam'da yapılan sinema fuarlarını gezerek, dünyada sinemaya dair yeni çıkan gelişmeleri takip ettiklerini anlatmıştır (Kişisel İletişim, 2022).

Sinemanın sürekli yenilenmesi gereken bir işletme olduğuna dikkat çeken İ.D. Kavaklıdere Sineması'nın yenilenememesi nedeniyle kapanma sürecine girdiğini aktarmıştır (Kişisel İletişim, 2022).

4.4.Kavaklıdere Sineması Değer Analizi

Bu bölümde, Kavaklıdere Sineması'nın kültürel miras değerinin ortaya çıkarılması ve bu sayede koruma prensiplerinin belirlenebilmesi adına oluşturulan altık çalışmasına yer verilmiştir. "Araştırmanın Modern Mimarlık Mirasının Korunması" bölümünde yer alan "Değer Merkezli Koruma Yaklaşımı" alt başlığında değer tanımlarında bulunan kişi ve kurumlar tabloları bu bölümde tekrar aktarılmıştır. Oluşturulan tablolar üzerinden Kavaklıdere Sineması'nın sahip olduğu düşünülen değerler renkli bir şekilde işaretlenmiştir.

Tablo 3.3. Kavaklıdere Sineması Değer Tanımları-Kişiler

Reigl	Lipe	Frey	Mason ve Avrami	Madran
Eskilik	Estetik	Miras	Tarihsel ve Sanatsal	Mimari
Anı	Sembolik	Varlık	Sembolik ve Kimlik	Kimlik
Kullanım	Ekonomik	Maddi (Parasal)	Ekonomik	İşlevsel ve Ekonomik
Yenilik	Bilgi	Eğitim	Araştırma	Belge
		Seçenek	Sosyal ve Sivil	Özgünlük
		Prestij	Manevi ve Dini	Süreklilik
			Doğal	Anı

Tablo 3.4. Kavaklıdere Sineması Değer Tanımları-Kurumlar

Burra Tüzüğü	English Heritage	ICOMOS (Türkiye Bildirgesi)
Estetik	Estetik	Estetik ve Sanatsal
Sosyal	Kültürel	Tarihsel
Tarihsel	Ekonomik	Kullanım Değeri
Bilimsel	Eğitim ve Akademik	Teknik-Teknolojik
	Kaynak	Özgünlük
	Eğlence Değeri	Bütünlük
		Enderlik ve Teklik
		Grup Değeri
		Belgesel Değer

Kavaklıdere Sineması, toplum hafızasında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle Reigl ve Madran'ın değer tanımlarında yer alan **anı değeri** taşıdığı söylenebilir. Sinemanın yeniden faaliyete geçtiği dönemde, sinemanın önünde bekleyen gençlerin olduğu fotoğraf, o

dönemde Kavaklıdere Sineması'na büyük bir ilgi olduğu göstermektedir. Bu sebeple yapının anı değerine sahip olduğu söylenebilir. Sözlü görüşmeler aracılığıyla, kişisel arşivlerinden elde edilen fotoğraflar, Kavaklıdere Sineması'nın faaliyet gösterdiği dönemde, toplumda sinemanın, sosyal yaşamda önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Bu sebeple yapının anı değerinin yanı sıra Mason ve Avrami'nin tanımlarında yer alan **sosyal ve sivil değere** de sahip olduğunu göstermektedir.

Sinemanın iç mekânında yer alan seramik panolar, ICOMOS (Türkiye Bildirgesi) tanımlarından biri olan **estetik ve sanatsal değerin**, Lipe, Burra Tüzüğü ve English Heritage yer alan **estetik değerin** örneklerinden biridir. Seramik panolar aynı zamanda yapıya, Madran ve ICOMOS (Türkiye Bildirgesi)'ta yer alan **özgünlük değeri** noktasında da katkı sağlamaktadır. Yapıya özgünlük noktasında katkı sağlayan bir diğer elaman ise, iç mekândaki mahallerin yazılı olduğu neon aydınlatmalardır.

Kavaklıdere Sineması, kentsel belleğin bir parçası olması sebebiyle, Mason ve Avrami'nin tanımlarında yer alan **sembolik ve kimlik değerine** aynı zamanda Madran'ın tanımlarında yer alan **kimlik değerine** sahiptir. Sinema mekânlarına yoğun talebin olduğu bir dönemde faaliyet gösteren yapı, Ankara için kentsel belleğin bir parçası olduğunu, katılımcı Z.Ş. aktardıklarıyla desteklenmektedir: Sinema salonun her seansında kapasitesinin üzerinde kişiyi ağırlayarak çalıştığı, toplumun her kesiminde müşterilerinin olduğu aktarılmıştır. Dolayısıyla kentin sosyal yaşamında önemli bir yere sahip olması, yapının kimlik değerine sahip olduğunu göstermektedir.

Kavaklıdere Sineması, Ankara'da 1960'lı yıllarda sayıca artan apartmanlı sinemalardan biri olması sebebiyle; toplumun sosyal ve kültürel yaşamını mekânsal yansıması olan bir yapıdır. Toplumda sinema kültürünün yaygınlaşmasında sinemalı apartmanların katkısı olduğunu söylenebilir. Bu nedenle Kavaklıdere Sineması; ICOMOS (Türkiye Bildirgesi) ve Madran'ın değer tanımlarında yer alan **belge değerine** sahiptir. Yapının müteahhitliğini yapan katılımcı A.N. sinemanın inşaat aşamasıyla ilgili aktardıkları, dönemin ekonomik ve teknolojik durumunun Kavaklıdere Sineması'nın yapımını etkilediğini göstermektedir. Bu durum yapının belge değerini destekler niteliktedir. Kavaklıdere Sinemasının belge değerine katkı sağlayan bir diğer nokta: tek salon-balkon olarak tasarlanan sinemanın, 1990'lı yıllarda sinemacılık alanında yaşanan değişimlerin takibi nedeniyle iç mekân yapılan değişiklilerdir (tek salonun dört salon olarak bölünmesi).

A.N.'nin sinemanın inşaat aşamasında teknolojik kısıtlılığa dair anlattıkları yapının, ICOMOS'un değer tanımlarında yer alan **teknik-teknolojik değere ve malzeme-teknik** değerlerine sahip olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda iç mekânda yer alan 1968'de Aktan Mobilya tarafından yapılmış olan ve günümüzde de mevcudiyetini koruyan mobilyalar, yapıldığı dönemin malzemesi hakkında fikir vermesi sebebiyle, yapının **malzeme-teknik değerine** katkı sağlamaktadır.

Kavaklıdere Sineması, yapıldığı dönemin mimari özelliklerini taşıyan bir sinema örneğidir. Bu sebeple bir dönem temsili niteliğinde olduğu söylenebilir. Özellikle Tekelioğlu tarafından tasarlanan diğer apartmanlı projelerle (Menekşe Sineması, Nergiz Sineması, Talip Sineması) benzer mimari niteliklere sahiptir. Bu nedenle yapının **mimari değere** sahip olduğu söylenebilir. Kavaklıdere Sineması dönem özelliklerini taşımasının yanı sıra, kendi benzerleri içinde ön plana çıkan bir kurgusu bulunmaktadır. Bu durum yapının mimari değeriyle ilişkilidir.

Kavaklıdere Sineması, 54 senelik geçmişiyle yıkılmaksızın ve işlev değiştirmeksizin günümüze kadar ulaşmış bir yapı olması sebebiyle, ICOMOS, Mason ve Avrami'nin değer tanımlarında yer alan **tarihsel değere** sahiptir.

Kavaklıdere Sineması, özellikle İ.D.'nin işlettiği süreç içerisinde birçok film festivaline ev sahipliği yapmıştır. Hatta birçok festivalin ilk kez Kavaklıdere Sineması'nda başlaması, English Heritage'nin değer tanımında yer alan **kültürel değere, kültürel ve sosyal değere** sahip olduğunu göstermektedir.

Kavaklıdere Sineması, açıldığı dönemden 1990'lı yıllara kadar **işlevsel ve ekonomik değere** sahip bir yapıydı. Fakat günümüzde işlevsel ve ekonomik durumunu yitirmiş vaziyette bulunmaktadır. Ancak belge değeri, kimlik değeri, sembolik değer, mimari değer, özgünlük değeri, estetik ve sanatsal değer, anı değeri, tarihsel, kültürel, sosyal değer, teknik-teknolojik değer, malzeme değeri gibi birçok değere sahip olması nedeniyle işlevsel ve ekonomik durumunun tekrar kazandırılmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

5. SONUÇ

Modern mimarlık yapılarının korunması konusu 1990'lı yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. 1972 yılında Pruitt-lgoe kompleksinin yıkılmasıyla beraber modern mimarlığın öldüğü bilgisi aktarılmıştır. Bu noktada modern mimarlığın bir miras olarak değerlendirilmesinin oldukça geç bir tarih olduğu söylenebilir. Bir yapının, miras olarak değerlendirilebilmesi için sahip olduğu değerlerin analizinin yapılması gereklidir. Bu bağlamda yapılan araştırmada, modern mimarlık korunmasına ilişkin değer merkezli koruma yaklaşımı aktarılmıştır. Değer merkezli koruma yaklaşımında tek bir araştırmanın referans alınmasının eksik kalacağı düşünülerek, birden fazla araştırmacı ve kurumun değer tanımlarına yer verilmiştir.

Modern mimarlık mirasının korunması gerekliliği, modern mimarlık yapıların yıkılması sonucunda doğmuştur. Birçok modern mimarlık yapısı halen yıkılmakta veya yanlış müdahalelerle tanınmayacak şekilde değiştirilmektedir. Yapılan müdahaleleri özellikle iç mekân üzerinde gözlemlemek mümkündür. İç mekân kullanıcıyla doğrudan ilişki içinde olduğu için sonradan müdahalelere daha açık hale gelmektedir. Modernin korunması zaten çok geç zamanlarda tartışılmaya başlandığı için modern yapıların en hassas ve müdahaleye en elemanı olan iç mekânları bu süreçte hızla değişmekte ve geri dönülemez şekilde özgünlüklerini kaybetmektedir. Yapılan araştırma modern mimarlık mirasının korunması konusuna iç mekân odağıyla ele almıştır. Bu bağlamda modern iç mekânın korunmasına dair yapılan çalışmalar aktarılmıştır. Aktarılan örnek çalışmalar, değer merkezli koruma yaklaşımı çerçevesinde yorumlanmıştır. Araştırma sürecinde, Türkiye bağlamında korunmuş olan modern iç mekân örneğinin oldukça kısıtlı olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle yurtiçi örnekleri, "Türkiye'de Modern Mimarlık Mirasının Korunması Sorunu" başlığı altında ele alınmıştır. Yıkım sebebiyle yitirilen ve yıkım olmaksızın yitirilen modern iç mekânlar alt başlıklarıyla aktarılmıştır. Araştırma sürecinde, çok sayıda modern iç mekân örneğinin yitirildiği görülmüştür. Hepsine yer vermek mümkün olamayacağı için; farklı şehirler, farklı mimarlar ve farklı işlevlerde olan yapılar örnek olarak belirlenmiştir. Böylelikle yitirilen iç mekânların çeşitliliğine dikkat çekilmiştir. Aktarılan örneklerin hepsi, değer merkezli koruma yaklaşımı çerçevesinde yorumlanarak, sahip oldukları değerler aktarılmıştır.

Modern iç mekân örneği olan, yitirilen çok sayıda sinema yapısı bulunmaktadır. Araştırma kapsamında, yalnızca plan çizimlerine ve iç mekân fotoğraflarına ulaşılan sinemalar aktarılmıştır. "1960'lar Öncesi Sinema Yapıları" ve 1960'lar Sonrası Sinema Yapıları" başlıkları altında, apartmanlı ve müstakil sinema örneklerine yer verilmiştir. Aktarılan sinema örneklerinde, iç mekâna dair benzer yaklaşımların olduğu görülmektedir. Benzer özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Salon ve balkon katı olmak üzere, iki kattan oluşan tek salon olarak çözümlenmesi.
- Yaklaşık 500-700 kişi kapasiteli olması.
- Locaların bulunması.
- Geniş fuaye alanlarının tasarlanmış olması.
- İç mekânda seramik duvar panolarının yer alması.
- Vestiyerlerin çözümlendiği, bekleme holünün yer alması.
- Kafe veya büfenin çözümlenmesi.

Bir dönem sinema yapıları, tıpkı tiyatro yapıları gibi büyük kapasiteli, salon-balkon katı olacak şekilde iki katlı, locaları ve geniş fuaye alanlarıyla tasarlanmıştır. İç mekânlarında, sanat eserleri bulunan sinema yapıları yapılmıştır. Bu örneği özellikle 1960'lı yıllarda gözlemlemek mümkündür. Sinema yapıları, kamusal sanat eserlerine yer vermesi nedeniyle oldukça önemlidir. Bu noktada mimar ve sanatçının iş birliğini görülmektedir. Özellikle Nejat Tekelioğlu'nun tasarladığı apartmanlı sinema yapılarında bu iş birliğini gözlemlemek mümkündür. Örneklem olarak belirlenen Kavaklıdere Sineması, yukarıda sıralanan özelliklerin büyük çoğunu karşılamaktadır.

Sinema sektöründe yaşanan değişimleri, sinema mekânları üzerinden okumak mümkündür. 1990'lı yıllara gelindiğin, sinema sektöründe film çeşitliliği oldukça artmıştır. Bu nedenle tek salon olarak çözümlenen birçok sinema yapısı, 1990'lı yıllarda bölünmüş ve salonlar çoğaltılmıştır. Kavaklıdere Sineması da bölünen sinemalardan biridir. Kavaklıdere Sinemasında yapılan değişiklik, sinema sektöründeki gelişmelerin yansıması olması sebebiyle bir dönem eki olarak ele alınıp korunabilir. Ayrıca Kavaklıdere Sineması'nın tadilatını yapan mimar Mustafa Yücesan'ın, Nejat Tekelioğlu'nun onayını almıştır. Bu durum da yapılan değişikliğin dönem eki olarak yorumlanmasını sağlamıştır.

Nejat Tekelioğlu yaptığı dört sinemalı apartman projelerinden biri olan Başkent Apartmanı ve Kavaklıdere Sineması önemli bir modern mimarlık mirası örneğidir. Tekelioğlu'nun yaptığı sinemalı apartman örneklerinden Nergiz Apartman ve Nergiz

Sineması, Menekşe Sokakta yer alan Orkide Apartmanı ve Menekşe Sineması ve son olarak Talip Apartmanı ve Talip Sineması, günümüzde işlev değiştirmiştir. Kavaklıdere Sineması ise 2007'den beri kapalı vaziyette bulunmaktadır. Kavaklıdere Sinema'nın sahipleri Nergiz ailesi yapılan görüşmelerde, sinemanın tekrardan faaliyete geçmesi için çabaladıklarını aktarmışlardır.

Yapılan araştırmayla Kavaklıdere Sinemasının korunması noktasına dikkat çekerek belgelenmesine katkı sağlanmıştır. Yapının özgün mimari detaylarına yer verilmiş, aile arşivinden elde edilen görsel materyal kullanılmış ve fotoğraflar aracılığıyla belgelenmiştir. Sözlü görüşmelerle, sinemanın geçirdiği tadilat süreçleri aktarılmıştır. Yanı sıra Kavaklıdere Sineması değer merkezli koruma yaklaşımı ile ele alınmış ve yapının değer analizi yapılmıştır. Bu noktada, yapılan araştırma Kavaklıdere Sineması'nın değer tespitinin yapılmasıyla beraber, sinemanın korunması için oluşturulması gereken çalışmalara bir altlık görevi üstlenmiştir.

KAYNAKLAR

1. Alpaslan, H. İ. (2020). Kentin Dönüşümünü Bir Parselden Okumak: İzmir'in Kordon'undaki 1201/20 Numaralı Parselin 150 Yıllık Tarihçesi. Megaron, 15(2):217-229.
2. Anonim. (2007). Arolat Mimarlık http://mimdap.org/2007/02/arolat-mimarlyk/ adresinden Nisan 2022'de alınmıştır.
3. Anonim. (2020). Bursa Merkez Bankası Binası Yıkılıyor. http://mimdap.org/2020/09/bursa-merkez-bankasi-binasi-yikiliyor/#yukari adresinden Şubat 2022'de alınmıştır.
4. Anonim. (1989). Yok edilen Şark Kahvesi, Dolmabahçe Vadisi, Taşlık Sırtları. Mimarlık Dergisi, 38, (89/4).
5. Anonim. (2021). Refik Anadol'un "Alkazar Rüyası" Enstalasyonu Beyoğlu'nda! https://bi-ozet.com/2021/11/26/refik-anadolun-alkazar-ruyasi-enstalasyonu[1]beyoglunda/ adresinden Nisan 2022'de alınmıştır.
6. Anonim. (2012). Kızılırmak Sineması. http://www.gazetesobe.org/index.php?Did=118 adresinden Mayıs 2022'de alınmıştır.
7. Aslanoğlu, İ. (2010). Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938 (3.Baskı). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
8. Atay, R. (2013). Alois Riegl'ın Tarihi Anıtlar Kuramı ve Modern Kült Olarak Anıtlar. Bilim Dergisi, 16, 21-26.
9. Atmaca Çetin, H. (2019). Readıng The Modern Through Hotel Interıors Of The 1950s: Divan And Çınar Hotels In İstanbul (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
10. Ayhan Koçyiğit, E. S. (2017). Modern Dönem Mimarlık Mirasının Korunması. Sivil Mimari Bellek Ankara (1) içinde (257-287). Ankara: Koç Üniversitesi VEKAM.
11. Avcı, A. N. ve Memikoğlu, İ. (2017). Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Yapısında Doğal Aydınlatmaya Dair İç Mekân Aydınlık Düzeylerinin İncelenmesi: Ankara Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü Kimyahane ve Bakteriyoloji Binası Laboratuvarları Örneği. Ankara Araştırmaları Dergisi, 5 (1), 123-130.
12. Balamir, A. (2014). Modern Mirasın Korunması. Korumada Sivil Mimarlık Çalıştay Notları (1.Baskı). Ankara: VEKAM Yayın.

13. Baturayoğlu Göney, N. ve Asiliskender, B. Docomomo Türkiye'nin İlk Göz Ağrısı: Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası Yerleşkesinin Korunması. Betonart Dergisi. 56, 30-35.
14. Baturayoğlu Göney, N. (2016). Modern Mimarlık Mirasının Kabulü ve Korunması: Uluslararası Ölçüt ve İlkelere İlişkin Bir Değerlendirme. Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi. 17 (62), 62-76.
15. Baudelaire, C. (2014). Modern Hayatın Ressamı (8. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
16. Bayraktar, N. (2016). Başkent Ankara'da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekânlar. Ankara Araştırmaları Dergisi, 4, (1), 67-80.
17. Bayraktar, N. (2017). Vedat Dalokay Nejat Tekelioğlu. https://www.ankaradaizbirakanmimarlar.com/02-dalokay-tekelioglu sitesinden Aralık 2021'de alınmıştır.
18. Bilgiç, B. (2019). Eames Evi Koruma Planı Tamamlandı. https://www.arkitera.com/haber/eames-evi-koruma-plani-tamamlandi/ sitesinden Aralık 2021'de alınmıştır.
19. Can, Ö. C. (2018). Ankara'da Kamusal Alanlardaki Seramik Duvar Panoları (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
20. Cengizkan, M. (2015). Moderne Yönelik Yeni Bir Yıkım Tehdidi Daha: Seyfi Arkan'ın İller Bankası Binası. Mimarlık Dergisi, 381 (Ocak-Şubat).
21. Çetin, M. 'İç'ten 'İç'e Mimarlıkta "İç" Meselesinin Ekonoi-Politik Serüveni. (1.Baskı). Ankara: Nika Yayınevi.
22. Çetinyol, B. Mimarlık Mezarlığı Olarak Ankara ve İller Bankası Binası 100 https://yapidergisi.com/mimarlik-mezarligi-olarak-ankara-ve-iller-bankasi-binasi/ adresinden Şubat 2022'de alınmıştır.
23. Demiraslan, D. (2018). Sedad Hakkı Eldem Eserlerinde Bütüncül Tasarım Kapsamında İç Mekânın Tasarımı Ve Etkileri. The Journal Of Kesit Academy, 4 (16), 32-56.
24. Demirtürk, S. (2011). 1960–1980 Döneminde Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikleri. 21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 4, (12), 155-182.

25. Dinçay, D. (2014). 1960-2010 Yılları Arasında İstanbul Kentli Konut İç Mekân Düzenlemelerini Türk Sineması Üzerinden Okumak (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
26. Evren, B. (1984). Sinema Ortamındaki Kriz. Gelişim Sinema Dergisi, 3, 4.
27. Evren, B. (1998). Eski İstanbul Sinemaları (1.Baskı). İstanbul: AD Yayıncılık.
28. Evren, B. ve Karadoğan, A. (2008). Sinemada Son Adam: Makinist Ramazan Çetin Ankara Sinemaları Tarihi (1.Baskı). Ankara: Dünya KİV Yayınları.
29. Fiederer, L. (2017). AD Classics: Haus am Horn / Georg Muche. https://www.archdaily.com/873082/ad-classics-haus-am-horn-germany-georg[1]muche adresinden Mart 2022'de alınmıştır.
30. Fiederer, L. (2017). AD Classics: Salk Enstitüsü / Louis Kahn. https://www.archdaily.com/61288/ad-classics-salk-institute-louis-kahn adresinden Şubat 2022'de alınmıştır.
31. Gökmen, S. (1973). Bugünkü Türk Sineması (1.Baskı). İstanbul: Fetih Yayınevi.
32. Gönül, B. (2010, Ekim). Tarihi Yapıları İç Mekânı Koruyarak Kullanmak. Tasarımda Genç Bakışlar Ulusal Sempozyumu. İTÜY. İstanbul.
33. Gültekin, N. ve Onsekiz, D. (2005). Ankara Kentinde Eğlence Mekânlarının Oluşumu Ve Yer Seçimi. Gazi Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi Dergisi, 20, (1), 137-144.
34. Güneş, B. (2019). Bauhaus 100: Bir Manifesto, Bir Ekol, Bir Okul. https://www.arkitera.com/gorus/bauhaus-100-bir-manifesto-bir-ekol-bir-okul/ adresinden Aralık 2021'de alınmıştır.
35. Güney, R. (1943). Taksim Belediye Gazinosu. Arkitekt Dergisi, 07-08(139-140): 145-150.
36. Gürsoy, E. (2016). Modern Mimaride Koruma Sorunu: İzmir Karşıyaka'da Kemalpaşa Cami Örneği. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1): 179-188.
37. Heynen, H. (2011). Mimarlık ve Modernite (1.Baskı). İstanbul: Versus Kitap.
38. Işık, N., Şahin, D. ve Halifeoğlu, M. (2020). Modern Mimarlık Mirası Sinema Yapılarında Yapısal Sorunların Tespiti: Diyarbakır Dilan-Site Sineması Örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13(73): 432-450.
39. Jenks, C. (2011). The Story Of Post – Modernism (1.Baskı). Trento: John Wiley & Sons.
40. Karakaya, M. (2014). Ankara 1930-1960 (1.Baskı). Ankara: Byegm Yayınları.

41. Kaşlı, B. (2009). İstanbul'da Yeniden İşlevlendirilen Korumaya Değer Endüstri Yapıları Ve İç Mekân Müdahaleleri: Santralistanbul Örneği (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
42. Kayador, V. (1999). Bir Zamanlar Ankara Sinemaları. Kebikeç, 9: 159-170.
43. Kaymaz, E. (2019). An Archıtectural Hıstory Of The Movıe Theaters In Ankara (Master's Thesis). Mıddle East Technıcal Unıversıty: Ankara.
44. Kaynar, H. (2020). Ayrancı'nın Sineması: Çankaya. https://ayrancim.org.tr/?p=8354 adresinden Nisan 2022'de alınmıştır.
45. Kılıç, M. (2020). İzmir Tayyare Sineması ve Diğerleri. https://www.bagimsizhavacilar.com/izmir-tayyare-sinemasi-ve-digerleri/ adresinden Nisan 2022'de alınmıştır.
46. Kırcı, K. (2013). 20. Yüzyıl Mimarlığı (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
47. Korkmaz, P. (1994). Eskinin Bir Simgesi Ve Anıtı Olan Alkazar Kurtarıldı. 4B Sinema, 46-47.
48. Kök, S. (2016). 20. Yüzyıl Modern Mimarlık Mirasının Değerlendirilmesi: İmç Örneği (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul.
49. Lardinois, S. (2016). Inside the Conservation Work at the Salk Institute, Louis Kahn's Masterpiece. https://blogs.getty.edu/iris/inside-the-conservation-work-at-the-salk[1]institute-louis-i-kahns-masterpiece/ adresinden Şubat 2022'de alınmıştır.
50. Madran, E. (2006). Modern Mimarlık Ürünlerinin Belgelenmesi ve Korunması Süreci için Bazı Notlar. http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=50&RecID=1207 adresinden Şubat 2022'de alınmıştır.
51. Mason R. ve Avrami E. (2000). Heritage Values and Challenges of Conservation Planning. Management Planning for Archaeological Sites. Corinth: Getty Conservation Institute and Loyola Marymount University.
52. Mason, R. (2006). Theoretical and Practical Arguments for Values-Centered Preservation. CRM: The Journal of Heritage Stewardship, 3(2): 21-48.
53. Memlük, Y. (2017). Benim Bildiğim Ankara. Ankara Araştırmaları Dergisi, 5(1), 140- 152.
54. Merdim, E. (2020). Bursa Merkez Bankası'nın Yıkılmasına Dair… https://www.arkitera.com/haber/bursa-merkez-bankasinin-yikilmasina-dair/ adresinden Şubat 2022'de alınmıştır.

55. Normandin, K. (2013). The Eames House Conserving A California Icon 101 https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/newsletters/28_1/eames_house.html adresinden Mart 2022'de alınmıştır.
56. Ozar, B. ve Nane, P. (2020). Yeşilköy Havalimanı Yeni Terminal Binası https://www.docomomo-tr-interior.org/envanter adresinden Mayıs 2022'de alınmıştır.
57. Önge, M. (2018). Yapı Sektöründe Yenilikçi Yaklaşımlar (1.Baskı). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
58. Özcan, U. ve Ürük, F. Z. (2019). Modern Mimarlıkta Le Corbusıer Etkisi Ve Villa Savoye Mutfağı. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 3(1), 57-68.
59. Özlü, N. (2016). Dönüşen Beyoğlu Üzerine Notlar: Cercle d'Orient ve Emek Sineması Örneği. Mimar.ist Dergisi, 16 (57), 23-29.
60. Özön, N. (1961). Türk Sinema Tarihi. İstanbul: Artist Reklam Ortaklığı Yayınları.
61. Polat, E. ve Can, C. (2008). Modern Mimarlık Mirası Kavramı: Tanım Ve Kapsam. YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, Cilt (3) 177-186.
62. Riegl, A. (2015). Modern Anıt Kültü (1.Baskı). İstanbul: Daimon Yayınları.
63. Salman, Y. , Baturayoğlu Göney, N. , Omay Polat, E. ve Altan Ergut, E. (2013). Modern Mimarlık Mirasının Korunması ve DOCOMOMO Türkiye. Betonart Dergisi, 36, 52-57.
64. Savaş, A. (2020). Research and Conservation Plan for the METU Faculty of Architecture Building Complex. https://www.getty.edu/foundation/initiatives/current/keeping_it_modern/report_library/metu.html?q=%7B%7D adresinden Haziran 2022'de alınmıştır.
65. Savur, Ş. (2019). 1960-1970 Arası İzmir'de Sosyal Yaşam (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
66. Sayar, Y. ve Akyol Altun, D. (2012). İzmir Modern Mimarlık Mirasından Bir Yıldız Kaydı: Özsaruhan Evi (1953-2011). Ege Mimarlık, 2(81): 8-17.
67. Scognamillo, G. (1987). Türk Sinema Tarihi (1.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları.
68. Sezginalp, P. (2018). Anıların Duvarıyla: Maruf Önal'ın Reks Sineması. Mimarlık Dergisi, 400, 66-71.
69. Şahin, D. ve Halifeoğlu, M. (2018). Dilan Sineması'nın Diyarbakır'ın Sosyal Ve Kültürel Yaşamındaki Yeri. International Conference on Multidisciplinary, Science, Engineering and Technology (IMESET'18 Dubai) Oct 25-27, 2018, Dubai.

70. Şenyapılı, Ö. (1970). Ankara 70. Mimarlık Dergisi, 77: 24-44.
71. Şumnu, U. (2018). Mimarlar ve Apartmanları: Ankara'da Konut ve Barınma Kültüründen Örnekler (1.Baskı). İstanbul: Kitap Yayınevi.
72. Tanyener, T. (2020). Ayrancı'nın sineması: Çankaya https://ayrancim.org.tr/?tag=cankaya-sinemasi adresinden Haziran 2022'de alınmıştır.
73. Torre, M. (2002). Assessing the Values of Cultural Heritage. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
74. Tunç, G. (2011). Bir Aşk Bir Hayat Bir Şehir Ankara'nın Mekanları-Zamanları-İnsanları (1.Baskı). Ankara: Dipnot Yayınları.
75. Türkyılmaz F. ve Yavuz G. (2021) 'Hope Alkazar' Sanatseverlerin İlgi Odağı Olmaya Devam Ediyor. https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/hope-alkazar[1]sanatseverlerin-ilgi-odagi-olmaya-devam-ediyor/2439172 adresinden Nisan 2022'de alınmıştır.
76. Ubadın, A. (2021). 1960'lı ve 1970'li Yıllar Türkiye'sindeki Sinema Deneyimlerini Hatırlamak (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
77. Usal, S. (2014). 1960'larda Bir Departmanlı Mağaza Tasarımının Kadınların Yaşam Tarzı Bağlamında İncelenmesi: KIZILAY GİMA. http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=392&RecID=3445# adresinden Mayıs 2022'de alınmıştır.
78. Ürük, F. Z. ve Özcan, U. . (2019). Modern Mimarlıkta Le Corbusıer Etkisi ve Villa Savoye Mutfağı. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 3(1), 57-68.
79. Vanlı, Ş. (2006). Mimariden Konuşmak Bilinmek İstenmeyen 20. Yüzyıl Türk Mimarlığı Eleştirel Bakış (3.Baskı). Ankara: VMV Yayınları.
80. Yapar, S. (2014). Modernleşme Projesinin Mekânı: Taksim Belediye Gazinosu (1939-1967) (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
81. Yavuztürk, G. (2009). Ankara'da Bir "Büyük Sinema" Vardı. Kebikeç, 28, 163-168.

İNTERNET KAYNAKLARI

1. URL 1: Pruitt-Igoe. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Pruitt%E2%80%93Igoe (Erişim Tarihi: 22.11.2021).

2. URL 2: Villa Graffarta Savoye. https://architecturehereandthere.com/2014/09/17/villa-savoye-corbusier-delory/ (Erişim Tarihi: 22.11.2021).

3. URL 3: Villa Savoye. https://www.arkitektuel.com/villa-savoye-2/ (Erişim Tarihi: 22.11.2021).

4. URL 4: Bauhaus 100: Bir Manifesto, Bir Ekol, Bir Okul. https://www.arkitera.com/gorus/bauhaus-100-bir-manifesto-bir-ekol-bir-okul/ (Erişim Tarihi: 26.12.2021).

5. URL 5: Modern Tasarımın Boş Göstereni Bauhaus 100 Yaşında. https://yapidergisi.com/modern-tasarimin-bos-gostereni-bauhaus-100-yasinda/ (Erişim Tarihi: 26.12.2021).

6. URL 6: Şelale Evi -Doğanın Kalbi. https://dokmimarlik.com/selale-evi-doganin-kalbi/ (Erişim Tarihi: 04.06.2022).

7. URL 7: Avustralya - Sydney Opera Evi Nasıl İnşa Edildi? 1959-1973. https://forum.donanimhaber.com/avustralya-sydney-opera-evi-nasil-insa-edildi-1959-1973--66818290 (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

8. URL 8: Sydney Opera House. https://en.wikipedia.org/wiki/Sydney_Opera_House (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

9. URL 9: Eames Evi Koruma Planı Tamamlandı. https://www.arkitera.com/haber/eames-evi-koruma-plani-tamamlandi/ (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

10. URL 10: Inside the Conservation Work at the Salk Institute, Louis Kahn’s Masterpiece. https://blogs.getty.edu/iris/inside-the-conservation-work-at-the-salk-institute-louis-i-kahns-masterpiece/ (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

11. URL 11: Inside the Conservation Work at the Salk Institute, Louis Kahn’s Masterpiece. https://blogs.getty.edu/iris/inside-the-conservation-work-at-the-salk-institute-louis-i-kahns-masterpiece/ (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

12. URL 12: AD Classics: Haus am Horn / Georg Muche. https://www.archdaily.com/873082/ad-classics-haus-am-horn-germany-georg-muche?ad_medium=gallery (Erişim Tarihi: 19.01.2022).

13. URL 13: Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Mimarlık Fakültesi http://www.arkiv.com.tr/proje/ortadogu-teknik-universitesi-mimarlik-fakultesi/7915 (Erişim Tarihi: 14.06.2022).

14. URL 14: Özsaruhan Evi. http://www.arkiv.com.tr/proje/ozsaruhan-evi/6220 (Erişim Tarihi: 25.05.2022).

15. URL 15: Tescilli Kültür Varlığı OlarakİLler Bankası Durum Raporu. http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=8937 (Erişim Tarihi: 02.02.2022).

16. URL 16: Bursa Merkez Bankası Binası Yıkılıyor… http://mimdap.org/2020/09/bursa-merkez-bankasi-binasi-yikiliyor/ (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

17. URL 17: Bir Hıfzıssıhha Enstitüsü Vardı…http://mimdap.org/2020/04/bir-hifzissihha-vardi/ (Erişim Tarihi: 03.06.2022).

18. URL 18: Docomomo_tr iç mekan: envanter. https://www.docomomo-tr-interior.org/envanter?pgid=kp75nrc4-41a1cd95-4a0e-41d9-84f8-fb9c06dc09d6 (Erişim Tarihi: 16.05.2022).

19. URL 19: Salt Araştırma. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/80218 (Erişim Tarihi: 16.05.2022).

20. URL 20: Fotoğraflarla: Yeşilköy Hava Meydanı'ndan Atatürk Havalimanı'na. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47827746 (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

21. URL 21: Kemalpaşa Camii https://tr.foursquare.com/v/kemalpa%C5%9Facamii/4f2bfe2de4b09513aebad267 (Erişim Tarihi: 03.06.2022).

22. URL 22: Kızılay'daki Gima Mağazaları iç mekân düzenlenmesi fotoğrafları - Photographs of the interior design of Gima Stores in Kızılay. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/71991 (Erişim Tarihi: 16.05.2022).

23. URL 23: Halkın Sinemayla Buluşması. https://www.tsa.org.tr/tr/sayfa/timeline (Erişim Tarihi: 07.12.2021).

24. URL 24: İlk Yerleşik Sinema Salonu. https://www.tsa.org.tr/tr/sayfa/timeline (Erişim Tarihi: 08.12.2021).

25. URL 25: İzmir Milli Kütüphane ve Milli Sinema - İzmir National Library and National Cinema. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/91105 (Erişim Tarihi: 10.04.2022).

26. URL 26: İzmir Devlet Opera Ve Balesi - Elhamra Sahnesi. https://www.otuzbeslik.com/mekan/izmir-devlet-opera-ve-balesi-elhamra-sahnesi (Erişim Tarihi: 10.04.2022).

27. URL 27: https://www.sabah.com.tr/yazarlar/gunaydin/funda-karayel/2017/10/25/emek-sinemasi-icin-yapilan-yuruyusler-gereksizdi (Erişim Tarihi: 06.02.2022).

28. URL 28: Alkazar Sineması Restorasyon Projesi: Çizimler - Alkazar Cinema Restoration Project: Drawings. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192129 (Erişim Tarihi: 12.04.2022).

29. URL 29: Alkazar Sineması Restorasyon Projesi: Çizimler - Alkazar Cinema Restoration Project: Drawings. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192129 (Erişim Tarihi: 12.04.2022).

30. URL 30: Alkazar Sineması Restorasyon Projesi: Çizimler - Alkazar Cinema Restoration Project: Drawings. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/192129 (Erişim Tarihi: 12.04.2022).

31. URL 31: HOPE Alkazar: Tarihi Sinemadan #hareketinsahnesi'ne https://www.themagger.com/hope-alkazar-beyoglu/ (Erişim Tarihi: 14.05.2022).

32. URL 32: Büyük Sinema. https://www.ergir.com/2011/buyuk_sinema.htm (Erişim Tarihi: 24.02.2022).

33. URL 33: Arolat Mimarlık. http://mimdap.org/2007/02/arolat-mimarlyk/ (Erişim Tarihi: 13.04.2022).

34. URL 34: Ayrancı'nın sineması: Çankaya. https://ayrancim.org.tr/?p=8354 (Erişim Tarihi: 08.06.2022).

EKLER

EK 1: Katılımcı Z.Ş. Sözlü Görüşme Deşifresi

Ben, 41 senedir bu işi yapan şuanda emekli olan yüksek işletmeci ve sinemaların çalışmasında bilfiil katkıda bulunan bir şahısım, İstanbul doğumluyum. Daha önce bakanlık falan da görev yaptık ama 1969dan beri ara vermeden menekşe sinemasında epey çalıştık, talebeliğimiz zamanında sonra da 1979da burayı tamamen ele aldım. Kavaklıdere, Nergiz ve Menekşe sinemalarını yürüttük ve şuanda tabi görsel programlara herhangi bir yakınlık olmadığı için, sinemalara olan ilgi azaldığından Türkiye'de sanatı yavaş yavaş bitiyor. Biz de o bakımdan çalışmadığı için sinemaları kapattık ama sinema tamamen kaybolur mu hayır, dünyada insanların özlemini çekeceği en güzel hayat sanatı sinema. Ha bu ne zaman patlak verir artık hani bu videolar, CD'ler bunlar yavaş yavaş piyasayı doldurduğu zaman yine halk toplu olarak bunları seyretmek için sinemalara akın edecektir. Şuanda sinemaların çalışmaları mümkün değil ama dikkat ederseniz tiyatrolara karşı bir dönüş başladı, tiyatrolar biraz rağbetle götürüyor işi. Tiyatrolardan sonra daha geniş mekânlarda daha geniş kapsamlı oyuncu kadrosuyla belli kültürleri görebilmek için sinemaya bir dönüş başlayacak ama bu on sene olur beş sene sonra olur onu tam bilmiyorum fakat bir dönüş başlar. Ama Türkiye'de biraz film sanayi diğer sanayilerde olduğu gibi zayıf kaldığı için şu ara Türk filmleri yok, yapmıyorlar. Gerek maddi olarak gerek manen oyuncu yetişmediğinden, kadroların kısıtlı olmasından, salonların birçoğunun kapanmış olmasından dolayı yerli sanayi film camiası çalışmıyor. Ama yurtdışından gelmiyor mu geliyor ama dünyada da film piyasası bitik şuanda bütün dünyada en iyi çalışan film piyasası Hint film piyasası, uzak şarka tamamen bunlar film veriyorlar.

Türkiye'de film camiasının çökmesinin sebebi; 1983-84 ile 89a kadar Amerika film camia, Türkiye'ye bir ambargo tatbik ettiler. Kıbrıs harekâtından dolayı, iç yaraları vardı. Film falan gelmedi, sinemaları biraz o çökertti. Ondan sonra baktılar ki Türkiye'de sinema çok iyi iş yapacak, sinema sanayisine karşı bir atılım olacak, Türkiye'ye girmeye başladılar. Ama şimdi maddi olarak da sinemalar kolay kolay Amerikan filmi de olsa giremiyorlar çünkü bu sanayi çok para isteyen bir sanayi. Cep telefonları gibi kendini yenileyen, makineleri yenileyen, perdeleri yenileyen, oturduğunuz koltuğa kadar hep yenilik yapan bir sektör oldu bu. O bakımdan sinema biraz duralamada ama bunları atlatırsa tahmin ediyorum sinemaya bir dönüş yine başlar.

Türkiye'de şuan sinema sektörü herhangi bir yatırım yok. Bizlerin böyle bir mimari özellikleri kullanma hünerimiz yok, hiçbir sinemanın yok. Çünkü sinema yapanlar, sinema işletenlerin hiç birinin mimari sınıfta bir ders görmüşlüğü yok veya o konuda bir ders almışlığı yok. Mimarlara yaptırılıyor, mimarlar geliyor sinemanın düzenini değiştiriyor. Bunlar ne olabilir, salonun biraz şekli değişiyor, makineleri yeniliyorlar, görsel perdeler değişiyor. Yani bunların dışında sinemalarda fazla bir yenilik yapılmadı. Ama dünya sinemaları üç boyutlu yenilikleri getirdi, dünya sinemaları artık büyük 35lik film diye tabir ettiğimiz o koca koca bobinlerde sarılı filmleri kaldırdı. Hepsi flashbelleklerde bilmem nelerde film oynamaya başladı. Yani siz buradan ufak bir flaşla alıyorsunuz, hangi film olursa olsun. Ben bu filmi oynatacağım, o size gönderiyor.

Nejat Tekelioğlu İstanbul güzel sanatlar akademisi mezunu. Çok eski, o bize sadece sinemaların projelerini çizmekle kalmadı. Daha eskiden ahbaplığımız var aile olarak görüşüyoruz. Onlar çiziyordu. Nejat Bey lise çağından önce, ortaokulda diye tahmin ediyorum yani ben pek o kadarını bilmiyorum benden epey büyük. Herhalde bir menenjit rahatsızlığı geçirmiş, o yüzden dudak hareketlerinden sizi anlayabiliyordu, kulakları duymuyordu. Ama çok yarışma kazanan bir mimar. Eski Ankara belediye başkanı cumhuriyet halk partisinin ilk dönemlerinde Vedat Dalokay, onunla bir ortaklıkları vardı bunların. Kocatepe Camisini bunlar tasarladılar, o camiyi yapmak üzere bütün projeler o zamanın devrinde başkanlığa sunuldu. Tahmin ediyorum başbakan da o zaman Necmettin Erbakan'dı. Necmettin Erbakan o projeyi beğendi, fakat öyle bir cami ilk defa bir İslam kültüründe olduğu için, dört tane ayağa oturacak tek kubbe bir camii. Bunu kabul ettirebilir miyiz ettiremez miyiz dediler, ama projeyi çok beğendi fakat yapmadılar. İşte bugünkü projesi oldu. Nejat Beyler buna içerledi. Ya bu proje kabul edilmez mi diye. O zaman Sayın Erbakan demiş ki, evet bu proje çok güzel fakat bu toplum bunu kaldıramaz çünkü böyle bir yenilik yok İslam birliğinde, ben bunu başka tarafa size adınızı geçirecek şekilde yaptıracağım. O zaman Pakistan'a uyarladılar, Pakistan tam neresinde bilemiyorum, bu caminin aynısı yapıldı ve hakikaten ödül aldı. Şimdi o camiden esinlendiler, dünyanın birçok İslam ülkesinde o camiden var küçüklü büyüklü.

Nejat Tekelioğlu'nun yaptığı çok eserler var, bina olarak çok iyi çalıştı. Sinemaları bize hep o projelerini çizdi. Nergiz Sineması çok büyük olmasına rağmen direkler üzerine oturtuldu. Yani sadece sağda ve solda ana kolonlar çıkarak ona askıya alınmış bir sinemadır. Ortalarda hiç direk bulamazsınız, bazı sinemalarda vardır. Koltuk aralarından bakarsın kolon çıkıyor, yanlardan taşıyıcı kolonlar çıkıyor. Nergiz 'de bu yok hep kenarda, salıncak gibi bir

sinema yapmıştır. Onu görmek istiyor tabi mimar grupları buna Bursa'dan Uludağ Üniversitesi, oradan bir grup geldi. Sırf sinemayla ilgili konuşmalar yapıldı. Ben onlara çok anlattım sinemaları, bir ara boş bulundum bunu da anlattım. Bakın bu sinema böyledir. Oradan mimari bir grup gönderdiler Bursa'dan Uludağ Üniversitesinden onlar da onu inceledi, mimari açıdan. Dediler bu şahane bir şey takdir etmemek mümkün değil. Sonradan altı yedi seneden biraz fazla oluyor Nejat Bey rahmetli oluyor, Nergiz Sinemasını yaptıktan sonra. Kavaklıdere sinemasını da değişime uğratacaktı yani salon konseptlerini biraz değiştirecekti. Daha değişik salonlar koyacaktı falan. Aşağıda Menekşe Sineması var şuanda Yeni Sahne diye tiyatro oldu. Onda da bir takım değişiklik yapacaktı. Fakat ne rahatsızlığı vardı bilemiyoruz birden hastalandı ve uğraşamadı ondan sonra da rahmetli oldu. Onun oğlunun bir kitabı vardı Nejat Tekelioğlu diye keşke onu bulabilsek, onda babasının yaptığı bütün eserler var. Belediyelere büyük binalar yaptı bazı proje çalışmalarıyla yarışmalara katıldı. Aydıngerlere çizilmiş projeleri vardı, elle çizilmiş. Yazı tarzı falan çok güzeldi. Nejat beyin en büyük özelliği, şuanda tasarım yapıyor bilgisayarlar yanı projeyi çiziyorlar bilgisayara veriyorlar, binayı giydirmiş olarak çıkıyor, odaları modaları, koltuklar, mutfak falan filan. Bu onları hayal ederdi onlara renk verirdi, onları boyardı. Mesela bu salon pembe olacak, ya pembe salon olur mu abi? Pembe olacak. Ama sonradan mesela başka bir odayı yeşil yapıyordu, ya ne kadar zıt renkler kullanıyor derdik. Ama projeyi açtığınız zaman hakikaten dört dörtlük bir proje çıkıyordu meydana, rengârenk. Nejat abinin renk uyumları harikaydı, mimarlığının dışında giyim üzerine çok çalışmaları vardır. İnce ince detaylarıyla incelerdi. Kıyafet tasarımları falan vardı. Tabi ömrü vefa etmedi sonra bilemiyorum rahatsız olduğu için çok bir proje getirmediler. Dalokay da rahmetli olunca, ortağını kaybedince, Nejat abi biraz yalnız kaldı. Onla da pek anlaşamadılar. Ayrıldılar, ayrıldıktan sonra Dalokay tekrar çağırdı onu, Nejat abi biraz kendinde eksiklik hislerine kapıldı. Çünkü duymuyordu, sizin dudaklarınızda alıyordu konuşmayı. Mesela onunla ilgili olmayan başka bir konuyu, yanlış anlıyordu. Bıraktığı eserlerle rahmetli oldu.

Ben mimari olarak fazla bilgiye sahip değilim ama sinema, film görselle ilgili, Türkiye'nin sinema kaderiyle ilgili dünya sinemasıyla ilgili istediğiniz her bilgiyi veririm ama projelerde fazla bir bilgim yok sadece şu kadar biliyorum. Kavaklıdere sineması 1967 veya 68de yapıldı, orası üç salon olarak yapıldı, onun üzerinde beş katlı bir bina var. Başkent apartmanı, o binayı da bizim enişteler yaptılar orası her katta üç daire üzerine kurulu, ama mimari olarak ne kullandılar onları bilmiyorum. Yalnız şu kadarını biliyorum, her incelemeden sonra bu

binalar 60 yılı doldurmasına rağmen çok sağlam oldu hiçbir şekilde kentsel dönüşüme uğratılmaması gerektiği bunu gerek mimarlar odası, çevre ve şehircilik bakanlığı çok zikrederiz bunları. Bu binaların hepsinin altında otopark var, askıya alınmış binalar bunlar. Mesela bu binanın altında otopark var, menekşenin altında otopark var. Kavaklıdere'de de bunu yapacaklardı sinemanın altına bir otopark yapalım dendi ama orda bir dere yatağı falan varmış sanırım o bakımdan onu kullanmadılar orada.

Eskiden böyle bir apartman yapalım altına sinema salonu yapalım düşüncesi hiç kimsede yoktu. Bunu çok eski birkaç adam çok iğreti olarak küçük, uydur kaydır sinema salonu yapılmış. Herkes binaların altına dükkân yapardı ve bundan bir ticari amaç kazanırız, dükkân olursa iyi olur. Ama bizimkiler bir anda düşünmüşler ya demişler dükkân aydan aya kira getirir. Günlük para getiren bir müessese olması lazım çünkü inşaat yapıyorlar aynı zamanda. Bakın Kavaklıdere'yi yapıyorlar ama bir yandan da bir inşaat çeviriyorlar ve inşaatlar muazzam para yiyor. Günlük para nasıl geliyor diye düşünüyorlar, eniştemin bir de abisi var büyük abisi. Kore'den gelme subay, ama kafası çok çalışan bir adam, bir sinema yapalım diyor. Sinema günlük kazanç hadi diyorlar yapalım. O dönem çok da rövanşta. Bir de bir eser bırakma merakları var. Bizimkilerin böyle biz sinemacılığı çok iyi biliyoruz diye bir iddiaları yok ama kültürü çok seviyorlar. Bir eser bırakalım, kültürel bir miras olsun. Bu ne olabilir herkesin hoşuna gidecek bir şey olabilir. İşte o zaman Kavaklıdere sinemasını yapıyorlar. O açıldığı zamanda baktık hakikaten fena değil, ondan sonra buraya başladılar, menekşeye başladılar. Bunların alt katlarına sinema yapalım dediler, sinema yapınca bir şey daha lazım gelecek olan müşterilerin arabaları için otoparkları çıkartmışlar.

1967de buna karar verdikleri zaman ilk katlar çıkmaya başladı, o zaman onu salona dönüştürelim dendi. Projeleri hazırlandı, bina bitti ama binadan sonra salon kendisi yapılmaya başlandı. O zaman üç katlıydı. Sinemaya girdiğiniz zaman, giriş katı, girişin bir kat altına iniyorsunuz balkon katı, onun da altında salon katı vardı. O zaman bir balkon bir salon olarak yapmışlar, tabi büyük bir yer 700-750 kişiye hitap ediyor, öyle bir salon yapılmış tabi hepsinin tuvaletleri, oturma yerleri, dinlenme salonları muazzam.

Biz Kavaklıdere'yi hep kendimiz işlettik. Ta ki bu 1978de falan ben ele aldım eniştemle beraber, 1987-88 falan bir sene Bülent abi diye birisi vardı ona bir sene denemek mahiyetinde kiraya verdik ama o götüremedi çünkü o sene filmler para karşılığı olmaya başlamıştı. Biz hep kendimiz çalıştırdık ama kiracı olanlar tüm masrafların yanında bir de kira ödüyorlarsa, onlar salonları çalıştıramadı. Akün Sineması kiralıktı çalıştıramadı,

Dedemanlar vardı, Bahçeli'de çalıştıramadılar. Batı Sineması bir ara kiralıktı çalıştıramadı. Derya Sineması kiradaydı çalıştıramadı. Yani o sinemalar çalışmadı. Büyük Sinema, şimdi kuyumcular çarşısı olmuş, tam Sıhhiye'de heykelin çaprazı Ankara sinemasıydı. Yerleri oranın tahtaydı, yerlere mazot sürerlermiş. Pire falan olmasın diye. Kavaklıdere de biz hep kendimiz çalıştırdık, Bülent abiler bir sene götürmeye çalıştılar sonra götüremediler, daha sonradan bugün büyülü feneri çalıştıran İrfan Demirkol, ona kiraya verdik epey götürdü. Artık bizlerin de yaşları ilerledi, bundan sonra gençler yapsın dedik. Biz de genç çok yeğenlerimiz falan fakat maalesef onlar uğraşmadılar. Sonra burayı kiraya verdik (Nergiz Sineması) burasını da bir sene götürdüler. O zamanlar bir hata yaptık, burası güzel çalışıyordu çünkü biz burada oturuyorduk aşağıda sinemayı idare ediyorduk o da 2001 senesine kadardı. Orayı da kapattık. Menekşe devam etti bir müddet kendimiz götürdük, sonradan orayı tiyatro istediler. Sinemalar biraz durgunlaşıyor dedik, biraz tiyatro deneyelim dedik. Asaf Gürsaf'lar hep burada oynadı. Ankara sanat tiyatrosu bizim Menekşedeydi, sonradan o alt salona geçti. Şimdi de kapalı orası, sanırım Ankara Belediyesi alıp yapacakmış, yine onlara verecekmiş. Şunda yeni sahne diye yine kirada, ama çok büyük bir oyun koydukları yok. Şimdi de Nergiz sineması kirada fakat bu da üniversiteler birliğinin eğitim vakfının başkanlığında bu erasmuslarla da ilgileniyorlar. Bir kongre, sergi, kültür merkezi gibi yaptılar doçent bir hoca var başlarında o da Adem Çilek diye birisi, o yürütüyor bunu. Salonlar çok güzel oldu, o bu konuya dönüştürdü bunu. Büyükşehir Belediyesi de şuan salon kazandırmam gerekiyor diyor. Ne yaptılar, Kavaklıdere'yi gezdiler, onlar bir şeyler çiziyor, yapıyorlar. Belki bize diyecekler ki misal veriyorum, biz bin lira kira istiyorsak ayda, onlar diyecek ki altı yüz lira verelim. Bizimkiler onlara açık, yeter ki çalışsın, o kültür girsin. Kavaklıdere Sinemasına İrfan Demirkol zamanı bir şeyler yapıldı, hakikaten uğraşıldı. Salon dörde böldü, yetişmeyen salonlara koltuk yerleştirdi, ses düzenini değiştirdi. Ama Nergiz'e şuan kapıdan bir bakın koskocaman bir salon göreceksiniz. Gişeler kalktı, müdüriyetler kalktı, bomboş sanki bir kafeterya. Biz istiyoruz ki Kavaklıdere de açılsın ama tiyatro olur, ama müzikhol olur, kültür merkezi olur ne olursa olsun yeter ki halk gelsin. Halk mahrum kalmasın.

Çok fazla talep vardı. Kavaklıdere Sineması 750-800 kişi ama hiçbir seansını 800 kişiye oynamadı. 800 kişilik salona 900 kişi girdi. Nergiz 900 kişiydi hiçbir seansını 900 kişi oynamadı, 1000 kişiye oynadı. Sandalyelerde oturmak istiyorlardı, şu sandalyeyi bana buraya koy ben oradan bu filmi izlerim diyorlardı. Sonradan yavaş yavaş Ankara'da salonlar çoğaldı, tabi bir de şu videolar çıktı. Ankara'da film gösterime girecek, gösterime girdikten

ya bir hafta sonra ya bir hafta önce videosu çıkıyordu. Herkesin elinde bir kaset evde de video makineleri. Televizyon da çok yaygınlaştı, üç-dört kanal vardı, oldu elli dört kanal herkes biz artık evdeyiz dedi. Yol parası yok kalabalığa girme çıkma yok. 1970'den 82'ye kadar Kavaklıdere Sineması felaket çalıştı. Hele hele bir film vardı, Kasabanın Sırrı diye bir film oynadı. Ve çocuklar için bir film vardı gündüz seanslarında oynardı, Marishol. Bu iki film harikaydı, onda çocukların doldurmasını, kasabanın sırrında büyüklerin doldurmasını unutamam, Nergiz 'de Tapkan diye bir film oynadı, Şampiyon diye bir film oynadı. Bu filmlerdeki kalabalığı size anlatabilmek mümkün değil. Ankara emniyeti benimle kavga ediyordu, mecbur muyum ben senin kuyruklarına polis göndermeye diye. Ana baba günüydü, ta Kırşehir'den telefon gelirdi, öğlene oradayız, ne olursun yerimizi ayır. Polatlı falan sabahtan ederdi, sabah onda yola çıkarlardı ilk seans ikide başlayacak. Çevre illerden geldiler, sinemaya böyle bir ilgi vardı. Şimdi önüne gelen sinema oldu. Bunu da Ankara'da ilk kötü eden Metropol Sinemalarıdır. Selanik Caddesi'nde, kapandı tabi şimdi. İki salon vardı yan yana Allah muhafaza on bir salon yaptı, salonları 40 kişilik 42 kişilik salonlar yaptı, herkes lanet etti. Bakın biz sinemayı kendimiz de öldürdük. Maddiyata boğduk işi. Bunu sadece kültür zevki, eğlence işi, bir şeylere hizmet verme zevki bitti, para kazanma hırsı başladı, bütün sinemalarda. Kısa devrede para kazanma hırsı.

Gündüz 12 seansı tamamen hanımlarla dolu olurdu, yerli filmlerde. Bunlar dairelerde çalışanlar, resmi yerlerde, kamuda çalışanlar. İkiden sonra ev hanımları, gündüz iyi bir aile filmi falan varsa onlar geliyorlardı. Gece de tamamen aile, karı-koca ve yetişkin çocuklar. Her pazartesi, Ankara için söylüyorum, filmin galası kabul edilirdi. Herkes en iyi giyimini giyer, pazartesi günü sinemaya giderdi. Sonradan filmler halka hitap eder oldu, gençlere hitap eder oldu, üniversite kesimi çok gelmeye başladı. Fakat sonradan nasıl oldu bilemiyoruz, yavaş yavaş sinema bitti, siyasi filmler başladı. Bu arada çok tutan filmler vardı, mesela Yılmaz Güney'in filmleri. Melike Demirağ'ın filmleri ama ben bütün bunlara karşı iki tane film oynattım. Madalyonun Öbür Yüzü, İskilipli Atıf Hoca, inadına bunları soktum. Nehir, bu Bosna Hersek'le ilgili filmler. Beni epey bir araştırdılar, peşimde koştular. Mesut Uçkan falan vardı sağ gruptan, tutucu bir abimiz vardı o da yönetmen falan. Ben dedim bak ben hiçbir şekilde öyle bir taraflı falan değilim. Ama hep dikkat ediyorum, hizmet hep belli bir yere, hep sol kesime hizmet, ya bu adamlar film seyretmeyecekler mi dedim. Bana dediler sen hakikaten milliyetçisin, ya benim milliyetçilikle falan bir ilgim yok ama bu kesim de bir şey seyredecek. İskilipli atıf hocayı falan görmeyin, ana baba günüydü. Öyle çalıştı o filmler, tabi sonra bitti. O filmler çekilmez oldu, yapılmaz oldu. O sinemalar

çalışmaz oldu, biz de çalıştıramadık. Ama sonradan nazım hikmetin bile eserleri çalışmaz oldu. Aziz nesinin iki üç tane romanını film yaptılar, çalışmadı.

Uçan süpürge, Cadısüpürgesi bunlar Kavaklıdere'ydi. İrfan Demirkol zamanında bir de komşu sinema Kızılırmak'ta. Festivalin dışında dünyadan seçme filmler vardı. Europaje diye bir grup var, bunlar Fransız şirketi dünyanın en kaliteli filmlerini bunlar oynatıyorlar. Bunu da Türkiye'de iki sinemaya veriyorlardı. Biri Kavaklıdere'ydi hala amblemi vardır. Diğeri de Büyülüfener Sineması'dır.

İç mekânda, malzemeleri, çok güzeldi mozaikler kullandılar, duvar süsleri kullandılar. Yerler o zamanlar, küçük karo taşlarıyla yapılıyordu bazen de mozaik dökülüyordu. İç mekânlarda, yani film seyredilen salonlarda bazıları halıfleks kullanıldı.

İç mekânda değişiklikler oldu, salon dörde bölündü. Bazı tavanlar yükseltildi bazıları alçaltıldı. Onun dışında koltuk kesimleri kiminde U şekilde döşenme oldu, düz olanlar var. Bazı salonlara tabi sonradan salon açtılar, mesela 700 kişilik salonda dörde bölünce 45 kişilik salon da oldu. Öyle bir değişiklik oldu, onun dışında bekleme salonlarında falan bir değişiklik olmadı. Bugün de aynıdır. Ama yeni gelecekler değiştirir mi onları bilemiyorum.

Mobilyalar, Sedir Möble tarafından yapıldı. Ankara'nın en muhteşem möble mağazalarıydı onlar. Bizimkiler o konularda çok titizdi. Mesela Nergiz 'de hala aşağıda bir salon nostaljidir. Sırf ağaçtan yapılmadır. Üstü kuma kaplı, kauçuk kaplı ama bütün iskelet ahşaptır ve nostaljidir. Gelenler de hayran oluyor bunu nasıl sakladınız bugüne kadar diyorlar, açılışı 1969 şimdi sene 2021, o koltuklar hala aynı şeklini muhafaza ediyor. Kavaklıdere'de bir iki salonu değiştirdiler, koltukları falan.

Nergiz 'deki duvar panosunu bir mimar varmış o yapmış, eniştelerin tanıdığı ben onu tanımıyorum. Enişteler Elazığlı olduğu için, duvara çayda çıra eskizi yapmış alçıdan ama çok güzeldi, yan ışıklar vurduğu zaman harika bir şeydi. İlk başta girdiğinizde dikkatinizi çekmiyor, ama film başlamadan önce ışıklar loşlaşmaya başladığı zaman hakikaten nefis bir çalışma, çayda çıra görüntüsü var. Kavaklıdere'de içerde fazla herhangi bir şey yapılmadı, onlar mimarın çizdikleri. Yalnız Kavaklıdere'nin balkonundan salona inerken arada bir boşluğu var salon gibi oradaki duvar seramikleri, Menekşe Sinemasının balkonundan salonuna inerken kullanılan duvar seramikleri bugün hala güzel sanatlar akademisinin hocaları tarafından takdirle anılır. Çok muazzam seramikler ama onları tabi görmek ve fotoğraflarını çekmek lazım. Duvarda seramik fikri Nejat Beyden kalma, hep kendisinin seçmeleri.

Film olmadığı için işletilmedi ama şuanda kültür olarak üniversitelerde böyle bir yerleri istiyor, bazı sinemalar buna dönmeye başladı. Sinema bitti, film görseli bitti ama salonların bitmesi mümkün değil. Tam bitiyor dediğimiz an, üniversiteler çok aydın olmaya başladı. Üniversite el attı buna, ne yapacaklar film oynatacaklar, tiyatro yapacaklar, sergiler açacaklar, kongreler düzenleyecekler, konferanslar düzenleyecekler. Mesela bu ayın 24'ü ya da 26'sında bir açılışı var buranın önümüzdeki ay ilk haftası diye tahmin ediyorum, UNESCO toplantı yapacak. İsteksizlik, bu saçma sapan filmlere karşı var. Ama bazı şeylere karşı hala istek çok. Korunmasını istiyoruz, hala faaliyete geçme durumu var. Biz kalben, bunu istiyoruz. Bunda üniversitelerin bazılarının çok desteği var.

EK 2: Katılımcı A.N. Sözlü Görüşme Deşifresi

1951 senesinde Elâzığ'dan Ankara'ya geldim. Ankara'da ortaokulu bitirdik, yani o zamanlar sanat enstitüleri vardı. Üç sene torna tesviye okudum. Ondan sonra iki sene boyunca teknik öğretmenin yanında motorcu olarak gittim, lise kısmını da orada bitirdim. Sonra tekrar ulustaki akşam tekniker okulu, ziraat bankasının karşısındaki oraya geldim. Orada da üç sene makine okudum sonradan bir yüksek teknikerlik açıldı, bir sene de onu okudum. Sonra da yüksek tekniker olarak mezun oldum. Fakat bu arada da yedek subay öğretmeni olarak iki sene öğretmenlik yaptım, Çanakkale'de, kaz dağının eteğinde. Sonra geldim bizim inşaata başlamıştık, epey bir uzun müddet inşaatçılık yaptık. Daire yapıp sattık. Dolayısıyla bu arada üç tane sinema yaptık, temelden. Biz üç kardeş olarak, abimlerle beraber çalışıyorduk. Sinemaları epey bir müddet çalıştırdıktan sonra kiraya verdik sinemaları, onlar da pek yürütemedi. Renkli televizyon çıktı, sonra alışveriş merkezleri açıldı seyirciler oraya kaydı. Derken iş adamı oldum, kiracılar var. İki tane ayrıca müstakil inşaat yaptım, Kızılay'da aşağı yukarı otuz tane inşaat yaptık, daire olarak sattık. Sonra da ben iki tane de kendime yaptım. Şimdi de kiracılarla uğraşıyoruz.

Biz inşaatçılık yapıyorduk, o zamanlar çok iyi mimarlar yoktu. Sonradan Nejat Beyi tanıdık. O da Vedat Dalokay beyle meclisin karşısında büroları vardı. Bize o arada Kavaklıdere Sinemasını çizdi. Onu sinema olarak yaptı ve işletmeye açtık o zamanlar taşımalı film oynardı. Taşıma film de zorluklar oluyordu. Ankara sineması vardı Sıhhiye'de o geç başlıyordu, bir bobin orada başlıyordu oradan çıkıp bize geliyordu, Kavaklıdere'ye. Geç kalıyordu, bizim seanslar birbirine karışıyordu. Sonra biz de Menekşe Sokak'ta Menekşe Sinemasını, tiyatro olarak yapmıştık ama yerli film oynatmaya başladık. Sinema olarak faaliyet gösterdi. Onun yanındaki arsa da yine Menekşe Sokakta Nergiz Sineması olan yere büyük bir sinema yaptık, uzun müddet sinemaya devam ettik. Nejat beyle tanışmamız da böyle. Yani iyi bir mimardı, iyi çizimi vardı. Yaratılış kabiliyeti çok muntazamdı. Menenjit geçirmiş küçükken, duyamıyordu hep dudaktan alırdı konuşmaları. Bir de benim bir abim vardı ziraat bankasında o da fen fakültesi mezunuydu. Onun sınıf arkadaşıydı, dolayısıyla biz o vesileyle tanıştık. Mimarlığı da iyi olduğu için bize üç tane proje yaptı. Hatta sonra benim kendime yaptırdığım bir bina var Sıhhiye'de onu da o yaptı. Birçok binanın mimarıdır, Ankara'da. O yönden tanıştık işi yürüttük. Çok iyi de dostluğumuz vardı, ailece de görüşüyorduk.

Bir tane Kavaklıdere projesini yaptık, Tunalı Hilmi Caddesinde 105 numara onu çizdi. Üstünde 17 daire var altına sinema yeri yerleştirdi. İki bodrumlu bir bina yaptık. O zamanda bu kazık sistemi yoktu, hani bu delip de kolonları koyuyorlar boşaltıyorlar arsayı. Biz orayı çok derine indiğimiz için çok zorluk çektik. Duvarlara iksa veriyorduk, öyle yaptık orayı. Sonra da bize Menekşe Sinemasını çizdi ondan sonra da Nergiz Sinemasını yaptı. Bu bizimle olan üç tane projesi var. Bu Nergiz 'de de yine kazık sistemi, yani kazık dediğimi bu burgu sistemi delme sistemi yoktu. Biz de derin iki bodrumlu inşaatlar yaptık. Dolayısıyla Nergiz'i de o çizdi. Bunun da hem altında sinema var, üstünde de 25 daire var. Bu hemen hemen Ankara üstünde böyle bina olan altında sinema olan bir bina yok. Dolayısıyla o zamanlar da Ünal Karacan diye bir mühendis vardı, Almanya'da okumuş. Nergiz 'in arka duvarı boydan boya beş kat kiriş var. Sinemayı binanın içine soktular yani. Böyle projede benim bildiğim yoktur yani. İki başa iki tane kolon dikti kalın, arka duvar yukarıya kadar perde şeklindedir yalnız pencere açıklığı boş, diğer taraflarda demir geçiyor, çapraz vaziyette. O sinemayı dibe kadar soktu, Menekşe mesela 350 kişiliktir, hemen hemen aynı arsa. Burası 750-800 kişilik oldu. Sinemaların giriş çıkışı da çok kolay, gayet iyi çizilmiş planlar. Böylece yaptı, biz de sinemacılık yaptık epey sonradan bıraktık şimdi de kiracılarla uğraşıyoruz. Sinemalar şimdilik kapalı ama tiyatro olarak açık bir tanesi. Burayı da kongre salonu olarak verdik, Nergiz de yine faaliyete geçecek. Kavaklıdere'ye de müşteri arıyoruz, iyi birisi olursa onu da kiraya vereceğiz.

O dönemde daire yapıp satıyorduk, dolayısıyla Tunalı Hilmi'deki arsayı aldığımız zaman, sinemalara da rağbet vardı o zamanlar. Buraya ne yapalım derken, Nejat Beyin de teşvikiyle oraya bir sinema yapma fikri doğdu. Oraya yapınca, bunlar da taşımalı sinemaya kolaylık olsun diye sonra o zamanlar da sinemalar iyi gidiyordu ama fiyatlar çok ucuzdu. Sinemalarda belediye rüsumu diye bir şey vardı, gişeye giren paranın yüzden 41.5ini belediye alıyordu. Rüsum yatırıyorduk, bileti öyle satıyorduk. Dolayısıyla yüzde 41.5ini belediye alıyordu, yüzde 30-35'ini de filmci alıyordu, geri kalandan da sinema personeli, ışığı, temizliği, sigortası ödeniyordu pek az para kalıyordu yani. Ama yine de sürümden bir para kazanılıyordu. Ama tabi biz esas kazancımızı inşaattan kazanmıştık ondan yatırım yapmıştık yani.

Sinemaya zeminden itibaren giriliyor, orada çok geniş bir girişi vardı. Oradan aşağıya iniliyor, balkon fuayesi vardı. İçeride balkon kısmı vardı bir de alt kata iniliyordu. Orada da salon kısmı vardı. Dolayısıyla o da yine sinemaya elverişli bir plan olarak yapıldı. Uzun müddet de gayet güzel çalıştırdık, şuanda kapalı ama yani kiracı arıyoruz. Hatta Büyükşehir

Belediyesi üzerinde duruyor eğer olursa onlara kiraya vereceğiz. Onlarda haber bekliyoruz bu günlerde.

Sinemanın bir defa, Nejat bey kolonları gayet güzel ayarlamıştı böyle iki tarafı mermerdi ortasında bir çıkıntı vardı üç santim kadar. O mermeri kapladık, içine de gayet güzel bir renk verildi. O zamanlar boyalarda mum boya vardı, ısıtılıp yapılıyordu. Çok güzel renkler oluşmuştu ilk açıldığı zaman, sonra bir de Çanakkale Seramik oraya iki tane çok güzel reklam panosu yaptı, birisi sarı renkli diğeri de yeşil renkli. Bir reklam duvarları yaptı. Bir de akustiği sağlasın diye kenarda çıkıntılar vardı, çıkıntıları da Nejat bey koymuştu, betonarmede de var, kolonlarda. Ses yalıtımı, akustiği çok iyiydi hiç yankılanma olmuyordu.

Ama sinema balkon ve salondan ibaretti, sonradan İrfan beye kiraya verdik o da bunu dört salon şekline soktu. Bir müddet de öyle çalıştı fakat şuanda çalıştırmıyoruz, bu alışveriş merkezlerinden dolayı çalıştıramıyoruz. Yine de sinema ihtiyacı var, gelenler burayı açın diyor. Sinema da ölmez hiçbir zaman çünkü alttan gelen bir gençlik var. Sinema gençliğe hitap ediyor sonra sinemanın da ayrı bir tadı var toplumla filmi seyretmek ayrı bir haz veriyor. Hep beraber gülmek ya da bir üzüntü, korkması falan topluluk olarak bir canlılık yaratıyor. Şimdilik çalışmıyor ama er geç bu şehir içindeki sinemalara dönüş olur. Çünkü sinemalar hep alışveriş merkezlerine gitti, onlara da ilk açıldığı zamanki gibi heves kalmadı. Bir de şehir içinde sinema kalmadı, şehir içinde de sinemaya ihtiyaç var. İrfan bir değişiklik yaptı ama sebep de şuydu: mesela filmciler diyordu ki bizim filmleri koyun ama bir de seçenek olsun. Geldiği zaman seyirci, bir salon filmi olsun, bir avantür filmi olsun, bir komedi olsun. Seçenek olsun diye, ufak salonlar ama çeşitli beş-altı-on film oynayan sinemalar var mesela. Seyirci geldiği zaman onun tercihine bırakmak için, bizimki de o yüzden dört salon oldu, bir müddet çalıştı ama şimdi çalıştırmıyoruz. Nejat Bey çizdiğinde tek salon vardı, balon ve salondu. O zamanlar tüm sinemalar tek bir salon-balkon şeklindeydi pek aranmıyordu. Mesela *Avare* diye bir film çok eskiden gelmişti, aylarca oynadı. İlla bir filmi seçelim diye bir şey yoktu. O film tutuldu ve aylarca oynadı, bütün sinemalarda. O filmi birkaç defa seyredenler olmuştur. Sonra *Hababam Sınıfı* vardı, o da uzun müddet oynadı. Biz Amerikan filmleri oynatıyorduk, kaliteli filmleri. Mesela *Kasabanın Sırrı* filmi, kaç hafta oynadı. Bir de Elizabeth Taylor'un *Gizli İlişkiler* filmi vardı, kaç hafta oynadı. Daha neler neler, *Rambolar, Rakiler* aylarca oynadı çünkü filmler hem güzeldi hem de seyirci onu tutuyordu devam ediyordu. Yani öyle başka film aramaya, seçmeye gerek yoktu. Şimdiki gibi öyle on tane beş tane salon olsun, buna gitmezsem buna gideyim diye bir şey

yoktu. Bir tuttu mu bütün millet onu görmek istiyordu. *İyi, Kötü, Çirkin* filmi vardı o dönem onun müziği çok moda olmuştu. Bütün Ankara çalkalanıyordu o devirde.

Mobilyaları yine Nejat Bey, detaylarını çizdi. Biz de onları iyi olsun diye, tabi o zamanlar böyle sinema koltukları, sinema edevatları hazır yoktu, yaptırılıyordu. Sitelerde yaptırdık, koltuklar hatta aşağıda var hala, kaliteli ağaçtan gayet güzel renklerle yapılmıştı, yaptırdık yani onları. Ama sonradan bunlar sanayi şeklinde, yani sürümlü olarak üretilmeye başlandı. O devirde biz bunları detaylı olarak biz çizdirip, yaptırdık. Özel yapıldı.

Nergiz'de bir cam üzerine bir pano yaptırdık, bir arkadaştı ismini hatırlamıyorum. Ona ısmarlattık o yaptı getirdi. Böyle plastikten galiba döküldü. Kavaklıdere'dekini Çanakkale Seramik yaptırdı, güzel de oldu. Herkes beğeniyor. Biz de kıyamıyoruz, sinemayı başka bir yere çevirebiliriz dükkâna falan ama bir daha öyle bir yerde sinema yapılamaz o yüzden direniyoruz, tutmaya çalışıyoruz. İnşaat halindeyken biz de zaten inşaatın içindeydik, onları görünce hoşumuza gitti. Duvarlara o seramikleri yaptık.

Renkli televizyonun çıkması, alışveriş merkezlerinin açılması nedeniyle işlevsiz. Renkli televizyonlar ilk geldiğinde biraz sekteye uğradı ama yine de kapanmadı. Esas kapalı olmasının sebebi, biz de teknolojiye pek uyamadık. Yenilemek lazımdı. Yapıldı ama daha cezbedici hale getirmek lazımdı biz de ona uyamadık. Kiraya verdik, kiracı da pek götüremedi. Kendi sinemasını yaptı. Biz de abimleri kaybettik, ondan dolayı. Yeni zamana uyamadık yani.

Korunması gerektiğini düşünüyoruz. Zaten bir kültür merkezi olarak Büyükşehir Belediyesi üzerinde duruyor. Zaten şimdi bizim, gerek Nergiz'i gerek Kavaklıdere'yi tutmamızın yegâne sebebi de o. Diyoruz ki bunlar kalsın yine sinema olarak çalışsın. Her hâlükârda şehrin de buna ihtiyacı var. Şehir içinde sinema kalmadı. Hâlbuki sinema, şehrin içinde yaşayanlar için çok yakın olduğundan onlara kolaylık. Şehrin içinde daha ayağı alışık olur. Daha kolay seyreder, seyirciye de kolaylık olur. Yani yaşaması lazım her halükarda, alttan gençlik geliyor zaten hiçbir zaman sinema rağbetini kaybetmemesi lazım. Etmezdi aslında ama belli bir müddet lazım, şimdi hastalık da var o yüzden bazı şeyler sekteye uğruyor. Bunlar geçtiği zaman, sinema yine eski durumuna dönecektir. Bir de kaliteli film olunca hakikaten karanlıkta tüm gözünle, kulağınla kendini filme veriyorsun yani bir evdeki gibi değil. Evde yalnızken sinema seyretmenin bir tadı yoktur, illa ki toplulukla seyredilmeli. Bir gülme anı gelir hep beraber gülünür, sonra seyircinin giyimi kuşamı, toplumu kaynaştırma

açısından da rolü çok büyük. Evde tek seyretmektense, toplulukla seyretmek bir başkadır. Biz bunu yaşadık, o nesil de yaşadı, yaşamak gerekir, biz o tadı aldık.

EK 3: Katılımcı İ.D. Sözlü Görüşme Deşifresi

İ.D. ben, siyasal bilgiler fakültesi basın yayın yüksekokulu sonradan iletişim fakültesi oldu. Orda radyo televizyon bölümünü bitirdim. Okuldan sonra reklam ajansı, sinema belgesel gibi, üniversitede radyo televizyon olduğu için belgesel film çekme arzusundaydık, yapamadık salon işletmeye başladık çünkü o zaman –şuan duyuyorum iletişim fakültelerinde baya teknik imkânlar var- bizim öğrenciliğimiz boyunca efsane olarak Almanya'dan gelen aletler, kameralar, kurgu için aletler depolarda sanatçılar için olduğu söylenirdi. Biz onları bir türlü göremedik, bizden sonrakilere açıldı, gördüler şimdi orda da uygulama dersler için öğrenciler için hizmete veriliyor. Biz de hayal içinde hiçbir kamera teknik malzeme görmeden umutlu bekledik. Çok umut da olmuyor, sektör İstanbul'da daha çok. İstanbul'a gidenler bazıları başarılı oldu. İşte ilk Kızılırmak Sinemasıyla başladık. 84-85 yıllarıydı herhalde. Orası çok eski bir sinemaydı. Böyle artık yıkılmaya yüz tutmuştu, yıllardır açık değildi zaten kapanmaya yakındı. Toz toprak içindeydi. Biz burayı kiraladık, yenilikler yapmaya başladık. Film o dönem Türkiye'de hem Türk filmi hem Amerikan falan yok zaten. Büyük kriz var sinemalar kapanmış zaten. Birçok sinema kapanıyor, film çekilemiyor. Kıbrıs barış harekâtı, 74'de gittiğinizde, Amerikan ambargosu var dolar döviz bulunamıyor ateş pahası. Onun için bir sürü filmci yapımcı, film yapamadı uzun yıllar dışarıdan film getiremedi. İthalat yapamadı. Şimdi 83-84'lerde serbestleşmeye başladı. Ondan sonra yavaş yavaş filmler çekilmeye başladı. Biz de başladığımızda gösterecek film yoktu gerçekten. Hem Türkiye sineması sıkıntıdaydı, hem dünyadan film gelmiyordu, yabancı film. Biz o zaman işi, büyükelçiliklerden, kültür merkezlerinden filmler alarak haftalar yaparak, eski filmleri oynatarak, Tarkoski filmleri, Macar film haftası, Hint film haftası gibi büyükelçilerden, eski depoları karıştırdık hep, İstanbul'da film ithalatçılarının depolarına girdik hep. 35mm filmler tabi bunlar göstere göstere eskiyor, yıpranıyor ve kısalıyor. Her sinemada altı bobin halinde geliyordu. Onlar büyük makaralara sarılırken muhtemelen mutlaka yapıştırma yerlerinden birer ikişer tane boşa gider kesilir, çöpe gider. Tekrar o gösteriden sonra ayrılır, başka sinemaya gittiğinde de orda da üç beş kare kaybolur. Öyle öyle atlaya atlaya çok kötü kopyalar olurdu. Kızılırmak çok büyük ilgi gördü orası hiç iş yapmayan bilinmeyen bir sinemaydı. İlk bir yılda kültür merkezi gibi çalışmaya başladı. Zaten amacımız oydu. Çağdaş Sahne vardı o zamanlar, o tam bir kültür merkeziydi. Üstünde Akün Sineması vardı. Orası bizim gençliğimizde, üniversite yıllarında her zaman gittiğimiz tam anlamıyla bir kültür merkeziydi. İşte sinematek vardı, tiyatrolar, açık oturumlar, romanlar tartışılır, resim tartışılırdı. Bütün kültürel aktiviteler olurdu. Onlar tartışmaya

açılırdı ve dolardı, 600-650 kişilikti. Biz orada yetiştik. Orada sinematek vardı falan, o heyecanla başladık zaten sinemaya. Yani ticaret şeyimiz yoktu. Kendi reklam ajansımız vardı. Orda da kültür sanat reklamları yapıyorduk. Bütün sinemaları, - denk ajans - hatta Kızılırmak Sinemamızın alma nedenimiz ajansa olan borçlardı. Bize alın sinemayı ne yaparsanız yapın dediler. Sonra tuttu, 85-86'da Türkiye sineması iyi oldu. Bazı filmler çok etkili oldu tabi 86'lara doğru. Sonra 88-89'da Amerikan firmaları girdi. Onlar yeni filmleri aynı anda vizyona almaya başladılar. Eskiden döviz krizi ve ambargo sebebiyle Oscar alan Altın Küre alan filmler beş-altı yıl sonra Türkiye'ye gelebilirdi. O zamanlar ilk geldiğinde *Yağmur Adam'ı* biz oynattık. Türkiye'de sadece dünyayla aynı anda Kızılırmak'taydı. Film 16 hafta boyunca full çekti, yaz-kış. Mayısta girdik, Eylül, Ekim ayına kadar gitti. Ondan sonra *Kurtlarla Dans* gibi, bunlar hep Oscar'lı filmler, onlar seyirciyi çekti tekrardan sinemalara. Biz de yenilemiştik, o zamanlar sinemaları, kendi çapımızda. Kızılırmak Sineması mevcut sinemalara göre iyi durumdaydı tabi. Bugünkü gözle baktığımızda farklıydı. Sonra da Kavaklıdere Sinemasını aldık. Yani bir sinema daha gerekiyordu çünkü Kızılırmak tek salondu. Ve film sayıları da çoğalmıştı. Biz sanat filmleri oynatmak istiyoruz fakat Kızılırmak'ta mal sahibi büyük salonun bölünmesine izin vermemişti. Ama biz orayı işletseydik, çok başka bir yer olacaktı orası. Sonra da Kavaklıdere'yi kiraladık 91-92 yılında orada da tek salondu büyük. Çalışmıyordu, eski yıpranmış bir salondu. Ayhan abi de anlatmıştır. Orada büyük bir tadilat yaptık. İddialı girdik, kafesini yaptık, kitap reyonu yaptık, çocuk kafe yaptık mesela dünyada ilktir o. Hiçbir yerde öyle bir şey yoktu. Şimdi her yerde, alışveriş merkezlerinde, çocuklara dönük bölümler var ama dünyada ilk biziz. İnsanlar sinemaya geliyordu, çocuğunu orada güzel bir kafeye bırakıyordu, filmini izleyip çıkıyordu. Orda da tamamen sanat filmi gösterdik, çünkü Kızılırmak'ta bir salon olduğu için aynı anda iki filmi hem Kavaklıdere'de hem Kızılırmak'ta taşımayla gösterdik. Kopyalar sınırlı, bulunmuyor. *Yağmur Adam, Kurtlarla Dans* tek kopyaydı. Bütün Türkiye'de zaten tek kopyaydı. O 35'lik filmleri alıp getirmek zaten çok masraflı bir şeydi. Biz taşımalı olarak oynadık, bir Kızılırmak'ta bir Kavaklıdere'de. On dakika ara olduğu zaman bir bobin oraya gider, bir bobin diğer sinemaya giderdi, eski nostaljiyi de yaşadık biz. (Kavaklıdere) Tuttu, önce üç salondu sonra dörde böldük. O zamanlar salonlar hep tek salondu. Bu çok salonlu bir yer oldu, bu sayede biz daha çok film göstermeye başladık. O zamanlar yılda 16-20 film girerdi vizyona. Kızılırmak'ta biz 16 film oynardık, bir yılda. Bir film girdi mi oynardı 10-15 hafta. İyi filmlerdi ama bir film, Ankara'da tek kopya ve orada biz hep sanat filmi oynattık. Bizim isteğimiz, çok salon olsun, biz keyfimize göre kültür sanat filmi, Avrupa filmi, festival falan yapalım, ondan zevk alıyoruz, yoksa ticaret gibi düşünmüyoruz. Ama

orda da oynadık, ondan da para kazanıp festivaldi, kültür sanat filmleri oynattık. Orda da tiyatrolar oldu, konserler oldu. Kavaklıdere ilk büyükken. İkinci sene böldük Kavaklıdere'yi. Bir sene sürdü. İlk sene hiç çalışmadı, birinci yıl, 1991'de. Biz pes ettik Ayhan abi biz bırakıyoruz dedik, yürümeyecek diye. Yok dedi çıkamazsınız, bırakmam bir yere. Ne yapalım o zaman bölelim dedik sinemayı tek bir salonla olmuyor. Bir film oynatıyorsunuz, filmci dört hafta oynayacaksın diyor. Kimse gelmiyor, diğer haftalarda. Biz böldük, bir tadilat yaptık önce üç salon yaptık, bir sene sonra da dört salon yaptık. O zamanlar salonlar güzeldi, nitelikli, teknik olarak da en iyi donanıma sahipti, o dönemdeki, ses düzeni, görüntü, perde. Ve kültür sanat filmleri gelmeye başladı, festival filmleri, İstanbul Film Festivalinden, Ankara Film Festivalinden, öyle filmler oynadık yani oradan seçme ve çok iyi tuttu. İnsanlar akın akın oraya gelmeye başladı. Festivaller hep dolu dolu geçti. Gece sinemaları yaptık, ilk kez Türkiye'de başlayan bizizdir, beyaz geceler dedik ismine de. İlk biz başlatmıştık. Sabaha kadar üç film, çok keyifli şeyler olurdu, festivallerde de. Sonra tuttu, adı festivallerin sineması oldu. Festivallerin sineması, Kavaklıdere Sineması diye. Türkiye'de ilk Euromaje desteği alan sinemadır, bir Beyoğlu sineması almıştı, bir de Kavaklıdere o zamanlar aldı. Çok büyük paralar değildi ama moral olarak falan bizim çizgimizi belli ediyordu. Bütün festivaller Kızılırmak ve Kavaklıdere'de başlamıştır, Ankara Film Festivali, Gezici Festival, Uçan Süpürge, İnsan Hakları, Lgbt hepsi bizim öncülüğümüzde bizim desteğimizle olmuştur. Genellikle başka sinemacı arkadaşlar maalesef festivalleri salonlara vermek istemezler, biraz daha ticari bakarlar. Ama biz festival ve o tür filmler oynayarak da birikim yaptık, kazandık. Bazı filmler, ticari filmlerden daha iyi gitti çünkü ticari filmler bir anda saman alevi gibi birinci defa, ikinci defa, meraklısı gelir gider. Ama sanat filmi az yapar, öz yapar. Altı hafta, yedi hafta onu bir salona koyarsınız bir-iki seans. Ortalamaya baktığınızda daha iyidir. Biz tekiz Ankara'da bu tarz film gösteren sinema olduğumuz için, bütün Ankara, Keçiören'den, Mamak'tan, Birlik Mahallesinden, Çankaya'dan her taraftan tek vasıta ile gelinirdi. Bu trafik yoktu tabi. Eskiden Kızılay'a inen rahatlıkla Kavaklıdere'ye gelebiliyordu, ya da Akün'ün önünde iniyordu geliyordu. Ulaşım da kolaydı. Ama şimdi ulaşım baya zaman kaybı mesela yol çok uzadı. Gayet iyi gitmişti. O çocuk şeyini yaptık, çok yenilik yaptık yani. Mesela ilk defa o zamanlar Kızılırmak'ta yapmıştık: balkon-salon gibiydi sinemalar Akün, Kızılırmak üçü de öyleydi. Mesela Akün'de tam bileti balkona açarlardı. Öğrencileri, duhuliye deniliyordu o zamanlar askerleri, erleri falan aşağıya atarlardı. Burası aile yeri diye. Biz onu kaldırdık, zaten seyirci az hepsini balkona aldık. Herkesi öğrenci ve tam olarak nitelendirdik. Yani, daha ucuz aşağıda oturacak daha pahalı yukarıda, sınıf ayrımı oluyordu öyle. Biz onu kaldırınca çok tepki aldık bütün

sinemacılardan, olur mu böyle şey ne yapıyorsunuz eski sinemamıza dediler, biz ısrar ettik ve şuan Türkiye'nin her tarafında bu uygulanıyor. İstanbul'da da Emek Sineması, balkona tam bilet alır, asla öğrenciyi yukarıya almazdı. Öyle tuhaflıklar oluyordu, geliyordu iki arkadaş biri öğrenci biri tam ya da babası, sıkıntı yaratıyordu. Teşrifatçılar vardı, para alırlardı. Ceplerini oynatırlardı çünkü onlar teşrifatla geçinir ayrıca maaşları yoktur. Biz onu kaldırdık. Olay olmuştu o da, bunlar ufak şeylerdi ama bütün Türkiye'ye yayıldı biz onun ateşini yaktık. Teşrifat kalktı şuan hiçbir sinemada yok. Ses ve teknik olarak da hep yenilikçi olduk. Ankara'da ilk Dolby dijital ve gümüşlü perdeyi Kızılırmak'ta getirdik biz. Daha yeni başlamıştı. Sonradan da diğer dijital teknik bütün gelişmeleri uyguladık hem içerik olarak hem teknik olarak da hep iyisini yakalamaya çalışmıştık. Görüntümüz, sesimiz iyiydi onlardan asla taviz vermedik. Sık sık lambalar değişir, makineler bakıma girer. Dünyanın en iyi festival filmlerini gösterdik, onun bir listesini yaparsak, Türkiye'de bizim kadar festival filmi gösteren sinema yoktur herhalde. İki işletmemiz de de.

Ankara'da 70-80'li yıllarda, çok sinema vardı, sadece açık hava sineması 60'larda, yani sinemanın altın çağında, Ankara'da 170 küsur açık hava sineması varmış. O zamanlar açık hava sinemaları bahçe, akşamları ailecek yemek yenilen piknik gibi yapılan, Gençlik Parkı'nda Yenimahalle'de, Bahçelievler'de, her mahallede varmış. O zamanlar Bahçelievler'de arsalar varmış, şimdi hepsi apartman oldu. Oralar çay bahçesi, aile bahçesi gibiymiş. Tabi sinema da varmış, konser de. Bir sürü insan yetişmiş, oralarda. Emel Sayınlar, Barış Mançolar gibi. Filmden önce sahneye çıkılırmış. Ben çocukluğumdan hatırlıyorum, ben Bartın'da büyüdüm. Filmden önce galalar olurdu, açık havada. Tura çıkarlardı, Zonguldak bölgesi, Adana bölgesi, her akşam bir yerde gala yaparlardı oyuncular. Tıklım tıkış olurdu.

Gençlik yıllarımda daha çok talip sinemasına giderdim. Talip güzel bir sinemaydı. O zamanlar o daha yeni filmler getiriyordu. Eskiden sinemaların film tarzları vardı. Şimdi her sinema aynı şeyi oynatıyor. Akün belli tarz film oynardı mesela, aile filmleri. Kavaklıdere, Nergiz'de *Şampiyon* filmi gibi filmler oynatırdı. Kuyruk olurdu yani. Rambolar falan olurdu, çok izlenen. Kuyruklar taşardı caddelere o kadar çok ilgi olurdu. Tabi sinemadan başka eğlence yoktu. Kafe yok pastane yok, sayılıydı. Bir de sinema en ucuz eğlence derlerdi ama ben kabul etmiyorum onu ☺ sinema tamam pahalı olmasın ama en ucuzu da olmasın. Çünkü sinemadan çok kişi hak sahibi; yazarı, senaristi, yapımcısı, yönetmeni, oyuncusu. Bizim hasılatın yüzde ellisi yapımcı tayfasınındır. Yapımda emeği geçenlerin yani. Yüzde ellisi bize kalır. O da teknik, bina bakım, personel falan. Sinema büyük mekân şurada 1000 koltuk

var. Bazı zamanlar 150-200 kişi geldiği de oluyor. Kapasitenin yüzde 2-3'ü. Yani dört kişi de gelse bir kişi de gelse o filmi oynamak zorundasınız. Isıtmak zorundasınız, projeksiyonu yakmak zorundasınız. Bunlar hep büyük maliyet. Öğrenciyken 74-75-76'da. Talip'e daha çok giderdim, daha yeni filmler gelirdi. *Rambo, Şampiyon* filmlere ben gitmezdim. Genelde o zaman Kavaklıdere sineması orijinal oynardı filmleri, orijinal dilinde alt yazılı. Nergiz Sinemasında da dublaj oynardı. Öyle bir ayrım vardı. Ama benim çevremde gördüğüm, orijinal daha çok iş yaptı. Dublaj isteyenler de var tabi. Güzel, büyük sinemalar vardı; Arı Sineması gibi, Çankaya Sineması, Akün, Çağdaş Sahne, Gölbaşı Sineması, Mithatpaşa açıldı sonra, Eti açıldı. Ankara'nın çok fazla sinema salonu geçmişi var. Ama şimdi hepsi kapandı, bağımsız sinema kalmadı bizden başka, bir Kızılırmak var. Diğer hepsi alışveriş merkezi sinemaları. Alışveriş merkezleri 2000 yılında açıldı ilk yavaş yavaş. Biz o patlamada burayı yaparken hep düşündük. Armada açılıyordu o zamanlar, oradaki sinema için ortaklık teklif ettiler. Yapmayın burayı gelin burada yapın dediler. Ben alışveriş merkezlerini hiç sevmedim. Burayı çizmiştik, planlarım, hayallerim vardı. Epey düşündük. Para da yok, devletten ya da bakanlıktan bir destek falan sinema için. Sinemadan kazandığımızla, işte Kavaklıdere'den falan. O arada 96'de Bahçelievler'i yaptık tabi. Bahçelide ve burada apartman vardı, yıktık, derine indik, otopark ve salon yapmak için. 20 metre kadar, bina kadar altta alan vardır. Ciddi mimarlık, mühendislik yapıldı tabi. Orada üç salon yaptık, Ankara'da en iyi iş yapan sinema oldu. Hem ticari film, hem sanat filmi oynattık üç salonda. Sonra dört yaptık, şimdi de altı.

Kavaklıdere Sineması, çok ilgi gördü, biz çok yenilikler yaptık orada, tanıtımlar yaptık. Kimsenin göstermediği filmleri gösterdi. Bir kere salonlar film izlenir hale geldi. Salonlar bitmişti, sinema bitince kimse salonlara yatırım yapmadı. 91'de kadar kapalı kalmıştı Kavaklıdere. Arada kışın film oynatıyordu. Avantür film olursa, Uzakdoğu filmleri, Jackie Chan'ler falan. O zamanlar biraz hafif filmler vardı. Askerlere yönelik falan. Aile gitmiyordu. Ayhan ayağını çekmişti zaten. Bizim orda hedefimiz, yani parfüm kokusu olsun derdim sinemada. Akün de öyleydi o zamanlar. Yani nedir akşam full çeker, hep yetişkinlerdir. Haliyle eğitimli, sanatseverler, kalburüstü yani sinemaya bilinçli giden, film seçen ve avantür değil Oscar'lı, Altın Küreli, nitelikli film izleyen bir kesim var entelektüel onları kavramaktı amacımız. Hepsi eğitimli, öğretmen, ama tabi hepsi zengin değil, aydın, öğretmen, mühendis, gibi çalışan kendi işin yapan sanatla ilgilenen tiyatroya giden, kitap okuyan kişiler hedef kitlemizdi. Onu tutturduk, yakaladık tabi. Sonra akşam bizim 21.00 seansı iyiyse o sinema iyidir. Yani yetişkinlerin gittiği. O seyirci potansiyeli hedefti ve

yakaladık onu. Bizim hep tam seyircimiz daha çoktu, o bölgede. Kadınların gelmesi, anketler yaptık sık sık. Sinemaya kadınlar tetikliyor, ailede, arkadaş grubunda sinema seçimini ve film seçimini kadınlar yapıyor daha çok yüzde 60-70 oranında. Erkekler, daha çok eşi, dostu, sevgilisi olunca onun tercihini kabul ediyor. Kadınlar ve çocuklar daha çok film izliyor bizde. Gündüz öğrenci ağırlıklıdır daha çok. Akşamları da dediğim gibi tam biletli yetişkin, çalışan, sinemaya tiyatroya gitmeyi tercih eden kesimdi. Yani bizim asıl istediğimiz kesimdi. Onlar kalıcı, sadık ve sinemada devamlılık sağlıyor. O bu kesim sinemaya gider, tiyatroya gider, konsere gider. Bütün kültür sanat etkinliklerini olumlu etkileyen kesimdir.

Kavaklıdere Sineması'nın tadilat süreci zor oldu, o dönem iyi bir sinema örneği yoktu. Hep 60'larda 50'lerde yapılmış sinemalar. Onların projelerine falan ulaşamıyorduk. Ben Nejat beyin peşinden iki yıl falan koştum. Biraz sağlık problemleri vardı. Gidiyorduk yanına çıkaramıyordu, bulamıyordu. Projeler falan yoktu, belediyeden de zor alınabiliyordu. Biz 89'da üç ortak İstanbul'da Beyoğlu sineması açtık. Bugün halen yaşıyor, pasajdı orası, Beyoğlu Sineması yaptık. Atlas Sinemasıyla karşı karşıyaydı. Kapandı o zamanlar, yine erotik, Jackie Chan'li filmler oynatılıyordu. Bekâr ve askerler gidiyordu işte. Biz orayı yaptığımızda Türk sineması da yavaş yavaş iyiye gitmeye başladı. 13 tane dükkân kiraladık pasajda, yüksek tavanlı, dümdüz. Öyle bir mimarisi vardı oranın. Kolon olmaması lazım sinemada, taşıyıcılar en sonda sağda olması lazım, derinlik olmalı. Taşıyıcılar mekânı bölmemeli yani, bazı salonlar taşıyıcı kolonları yıktı, depremlerde falan duyuyoruz, ilk depremde gidiyor. Yapı sinema için çok uygundu, 13 tane dükkânı yapmışlar yan yana ortası bomboş bir de yüksek tavan. Bizim önümüzde örnek yoktu, sinema yapacak mimar yoktu. Bizimkilere de biz öğrettik. İlk Bahçeli'ye yaparken 94-95'de, Kavaklıdere'de de tadilat yapmıştık, biz keşfettik yani. Mimarlar bile ellerinde Amerika'daki mimarlık fakültelerinde okutulan şeyler var ya. 1000 kişilik salon 2000 kişilik konser salonu, perde ile koltuk arası 7 metre olacak, koltukla koridor arası şu kadar metre. Yok, yani öyle bir arsa yok. Tabi belediyelerde de sıkıntı oluyordu, yönetmelikler apartmanlara göre. Ama biz kültür merkezi yapıyoruz. Balkon şöyle olacak, giriş böyle olsun. Yani burası apartman değil ama yönetmelik öyle. Mimari olarak çok sıkıntı çektik, mimarlarla sürekli didiştik. Büyülüfener 'in mimarı Mustafa Yücesan'dır. O da Ankara'da önemli binalar yapmıştır. Kavaklıdere'nin bölünmesinde de o yardım etmişti zaten bana. Nejat beyle görüştü. Nejat Bey başta pek yanaşmadı, hastalığı vardı, sonradan dedik telif beklentiniz var mı, bize onay verin. Mimari projeyi çizdirip gösterdik Nejat beye de, beğendi, memnun oldu. İzin aldık tabi, Mustafa Yücesan da yeniden proje çizmiş oldu oraya, üç salon halinde. Salonları değiştirmek dışında

çok bir değişiklik yapamadık ama yenileştirdik tabi, Ayhan bey de çok izin vermedi aslında. Eski kötü mermerler falan vardı kolonlarda. Bir de İstanbul'dan bir iç mimar geldi, Beyoğlu Sinemasını yapan iç mimar, tabi tanınan bir iç mimardı. Seramiklere asla dokunulmadı. Kahverengi mermerler vardı, ucuz mermermiş biz onları daha farklı yapalım istiyorduk ama o zamanlar Ayhan abi pek yanaşmadı, dokunma binama değiştirme dedi, mimarla biraz tartıştılar. Kısmi olarak bir şeyleri değiştirdik tabi. İyi oldu, sonradan çok memnun kalındı. Tuvaletler, sıhhi şeyler, kapılar değişti. Ses geçiriyordu kapılar, değişmek zorundaydı. Salon içleri zaten yepyeni oldu. Salon içleri sıfırdan yapıldı, koltuklar tamamen değişti. Sahne ve perde, makine dairelerindeki makineler söküldü ve yeni makineler konuldu. İçinde sıfırdan sinema yaptık. O 700 kişilik salonu kazıdık, balkon, balkon altı, kenarı, üstü kazındı. Duvar tertemiz çıktı. Ondan sonra elektrik, tesisat, ses düzeni, kaplamalar, ses izolasyonu, hoparlör yerleri hepsi çizildi planlarda. O zamanlar en iyilerini, Dolby dijitali kullandık. Kulis yaptık, tuvaletler yenilendi çünkü eski bina dökülüyordu. Balkonu kapattık, sahne gibi yaptık, tiyatro konferans gibi yaptık. Tiyatro da geldi bir ara. Güzel bir kafe yaptık, çocuk kafe yaptık, çok popülerdi o zamanlar. O çağda olan en iyileri yaptık. Çocuk kafe, Türkiye'de hiç yoktu, ilk biz düşündük, yaptık. Neon aydınlatmaları da biz koyduk. Eski aydınlatmalar vardı. Biz hepsini söktü. Bahsettiğim iç mimar yaptı onları da, renk uyumunu, fuayedeki masa sandalyeyi. Beyoğlu sinemasının ilk dekorasyonunu yapan içmimar çalıştı. O da döneminin önemli sinemalarındandı. Yenileniyor tabi. Ama Beyoğlu kötüleşti, festivaller Beyoğlu'na gelmemeye başladı. Entelektüel, sanatseverler Beyoğlu'ndan uzaklaştı. Ama eskiden festivallerde akın akındı.

İç mekânda yer alan mobilyaları, Siteler'de yaptırmıştık. Bir kısım İstanbul'da yapıldı, değişik modeller vardı. Koltukları da burada yaptırdık. Sinema koltukları o zamanlar yeni yeni yapılıyordu. Sitelere çok gittik geldik, model getirdik. Hollanda'da Amsterdam'da Sinema Expo vardı. Yeni başlamıştı, dünyada ilk defa. Yeni fuar açılmıştı, dünyadaki en iyi makineleri, koltukları ses düzenini falan vardı. Dolby dijital yeni yeni başlamıştı. Projeksiyon makineleri, koltuk, halı, popcorn yenileşmeye başlamıştı, sinemada olabilecek her şey, büfeciler, yiyecek içecekciler, bilet satanlar, ışıklandırmalar falan. Fuar yeni açılmıştı, herkes yeni bir şey getiriyordu. Dünyadaki bütün sinemacılar geliyor, görüyor, oradakiler talepte bulunuyordu. Mesela 96 yılında gittik. 96 Ekimde sinemamızı açıyorduk, 96 Mayısta gittik. Orada bütün salonları gezdik. Monte Carlo'ya gittik, orada yeni salon örneği vardır diye. Hilton Oteli'nin altındaki konferans salonu gibi iki tane küçük salondu, hayal kırıklığına uğradık. Yeni salonlar da vardı ama daha çok çok amaçlı salonlardı, tam

anlamıyla sinema değildi, yeni oturuyordu zaten sinemalar. Eski sinemalar vardı, opera binaları, tiyatrolar onlar yaşıyor. Oralarda çok oturduk, fotoğraf çektik, koltuk seçtik. Dünyadaki gelişmeleri inceledik. Fiyatlar çok pahalıydı o zamanlar. Dünyanın en yeni ürünleri oraya getiriliyor ya da tasarlanıyordu. Onları takip ettik bütün teknolojik gelişmeleri. Filmler seyrediliyordu orada, ayrıca bağımsız büyük yapımcılar gösterim yapıyordu. Daha çok Amerikan ticari filmler gösteriliyordu. Biz daha çok Avrupa filmleri, Fransızlar, İtalyanlar'ın filmini tercih ediyorduk. Daha küçük çaplı ve film izliyorsunuz, filmi tanıtıyorlar, bol miktarda yapım görüntüleri, daha ham şeyler, filmi çekmiş getirmiş sesi bile olmuyordu.

Sinema sürekli yatırım ister, eskiyor. Mesela otel gibi, oteller on yılda bir yenilenmeli. Yeni bir otele gidersiniz, pırıl pırıl. On sene sonra gittiğinizde yenilemediyse o otele bir daha gitmezsiniz. Ya da restoran da öyle, hizmet veren işletmeler yenilenmeli sürekli. Sinemaları bir hep yeniledik. Kavaklıdere'de üç kere yenileme yaptık biz. Birincisini ilk sene yaptık, tek salon olarak yaptık. Ciddi para harcadık, salonlarda bir şey yoktu, hepsini attık. Koltukları o zamanlar hepsinin döşemesini değiştirmiştir. 700 koltuktu. Çok uğraştık ama tutmadı, bırakalım dedik. Kızılırmak iyi çalışıyordu, hep eskiden beri Kızılay bölgesi daha iyi çalışır, Kavaklıdere bölgesi daha az çalışır, bu bilinir. Kavaklıdere'ye tam seyirci gider, Kızılay'a her kesimden, öğrencisi, genci, orta yaş, daha kitleseldir. Semt semt değişiklik gösterir. Film tarzı da etkilidir, Akün daha çok aile filmi oynar. Nergiz, Batı Sineması, avantür oynar, oraya da onu seven seyirci gider. Bizim seyirci profili ayrıdır. Metropol ile Kızılırmak Sinemasının da profilleriyle ayrıydı. Metropol da daha çok avantür film gösterirdi. Biz 2007'de bıraktık Kavaklıdere'yi. Burayı(Büyülüfener Kızılay) açmıştım 2005'de, çok salonlu yaptık. Zaten Kızılırmak ve Kavaklıdere sinemasından kazandığımız tecrübeyle yaptık. Bizde ne kadar çok salon olursa, film sayısı çoğalıyor böylelikle başka etkinlikler yapabiliyoruz. Festivaller, İnsan Hakları, İKSV film ekibi Ankara'ya geldi ama sonra anlaşamadık. Büyükelçiliklerin haftalarını yapardık Kavaklıdere'de, bağımsız olarak festival dışında.2000'li yıllarda Ankara'da alışveriş merkezleri açılmaya başlandı. İlk Armada 'da açıldı. Koruda üç salonlu bir yer açıldı. Mesa'nın küçük bir çarşısı vardı orada bir sinema açıldı. Eskiden Kızılay, Meşrutiyet, Tunalı alışveriş yeri, gezme yeri, öğrencilerin takıldığı yerlerdi. 7.cadde de öyleydi. Belli caddeler vardı, onlar da eskimeye başladı. Lokantalar, pastaneler yavaş yavaş kapandı, üç yıl önceye kadar. Çok meşhur pastaneler kapandı, eski klasik kaliteli şeyler kapandı, alışveriş merkezlerine şubeler açıldı. Biz de etkilendik, seyirci azaldı. Ama burası iyi, 2005'de açtık gayet iyi gidiyor. Burayı açtıktan

sonra da iki sene Kavaklıdere'de devam ettik. Bu binaları biz hep sinema olarak düşünerek yaptık, yani sinema ölürse düzayak ofis yaparım, kiraya veririm diye düşünmedim hiç. Çok kızdılar bana işte kız yurdu yap, daire yap, ev yap, alt katını sinema yap Nergiz gibi, apartman yap dediler ama hiç öyle bir şey düşünmedim. Sadece sinema, 11 salon, büyük salon da var küçük salon da var. Çünkü filmler üçüncü dördüncü hafta düşer. İlk önce kapasitesi çoktur, 200 kişilik salonda gösteririz. Sonra 150 kişilik salon lazım, sonra 85 kişilik. Her hafta git gide azalır, en son da 40 kişilik salona koyarsınız, ona da 10 kişi gelir. Her hafta seyirci sayısına göre ideal bir sinema yaptık. Burada bir film girer 15 hafta oynar. Nuri Bilge Ceylan'ın filmi en son *Kış Uykusu*'ydu sanırım, burada 16 hafta oynadı. Amaç da bu, çok salon gerekiyor çok film için. Repertuar sineması yapıyorsunuz, haftalar yapıyorsunuz, eski filmlerden klasiklerden karma yapıyorsunuz, onlar için salon lazım ama çok büyük salon lazım değil. Cuma bir film girer mesela buradan, bir ön görüş oluyor tabi, bu film şöyle yapar, büyük salona koyalım. Şu filme 85 kişilik yeterli, at şunu 45 kişilik salona. Ama Cuma günü ilk iki seansta değişir işin rengi, güvendiğin filme hiç kimse gelmez bir müddet, orta filme 85 kişi hemen dolar, hemen seanslar filmler yer değiştirir, kapasiteye göre. Bu atraksiyon çok önemli. Kavaklıdere'de üzüldük tabi, bir şey de diyemiyorum.